

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1928

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^Α, ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ", — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ, 50
ΑΘΗΝΑΙ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΑΝΤΟΥΝΗΣ

ΕΛΙΣΣΑΒΕΤ ΜΟΥΤΣΑΝ-ΜΑΡΤΙΝΕΓΓΟΥ

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΕΤΟΣ Β'—1928

ΑΘΗΝΑΙ, 1 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ

ΤΕΥΧΟΣ 17—41

“ΣΙΓΑΛΕΣ ΦΩΝΕΣ,,

[Με τὸν τίτλον αὐτὸν ὁ ποιητὴς ἐκδίδει προσεχῶς συλλογὴν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν εὐηρεστήθη νὰ μᾶς ἀνακοινώσῃ τὰ τρία αὐτὰ ἀνέκδοτα ποιήματα.—Σ. τ. Ν. Ε.]

Η ΚΑΜΙΝΑΔΑ

Πρὶν πέσεις, καμινάδι μουχλιασμένη,
 ποὺ γέρνεις πρὸς τὴν ἄκρια τῆς σκεπῆς,
 ὅ,τι μὲ τὸν παλιὸ καιρὸ σὲ δένει,
 κάνε στερνὴ φορὰ γιὰ νὰ μοῦ πεῖς.

Τὴν Ἄνοιξη, μὲ τὸν ξανθὸν Ἄπριλη,
 θυμᾶμαι στὴν ποδιά σου μιὰ φωλιά,
 καὶ μέσα δυὸ πουλιά, - χεῖλη μὲ χεῖλη -
 ποὺ δίνανε τσιμπήματα - φιλιά...

Χειμῶνας! Στ' ἀνοιγιά σου πῶς φυσοῦσε!
 Καὶ στὴ γωνιά σου κάτω μαζωχτά,
 ποὺ μιὰ γιαγιά μιλοῦσε, ὅλο μιλοῦσε,
 —μά, τώρα δὲν θυμᾶμαι πιά, σὰν τί;

Τί ὄνειρατα, καὶ πόσα ὑποσχέμενα!
 τί κλάματα! τί γέλια! τί λογάκια!
 ποὺ σβύσαν, ὅπως λυώνουν κ' ἀπὸ σένα
 τ' ἀνάγια τοῦ καπνοῦ σου συνεφάκια...

—Τὰ χέρια, ποὺ πυράνονταν στὴ θράκα,
 τὰ μάτια ποὺ θωροῦσαν τὴ φωτιά...
 κάποιο καντήλι... ἕνας Σταυρὸς, μιὰ πλάκα.
 Δὲν ἀπομένει τίποτ' ἄλλο πιά.

Λίγος καπνὸς, ποὺ—τώρα μὲ τὴ δύση—
 βγαίνει ἀπ' τ' ἀνοιγματά σου τὰ γυρτά,
 φαίνεται σὰ νὰ πάη νὰ θυματῆση
 τὸ ψυχολοῖ, ποὺ γύρω σου πετᾷ.

ΘΕΙΑ ΜΑΡΩ

Πέντε-ἕξι μέρες... τὸ κερὶ
 καὶ τὸ καντήλι σου ἀναφτό.
 Μὰ πλιότερο, ποιὸς θὰ μπορεῖ:
 Πολὺ κ' αὐτό... πολὺ κ' αὐτό...

Γιὰ τὴν ψυχὴ σου, κ' οἱ φτωχοὶ
 μοιράστηκαν τὰ περισσά:
 τῆς προίκας σου τὸ καμουχί
 καὶ τὸν παλιὸ σου τὸν μποξᾶ.

Καὶ θὰ σχωροῦνε, θειὰ Μαρῶ,
 —νάναί τὸ χῶμα σου ἐλαφρὸ...

Κι' ἂν ντύθῃ τάχα μαυροφόρα
 κ' ἡ ξαγγονούλα σου ἡ Ἄννιῶ,
 κρυφοτηρᾷ ἀπ' τὴ γρίλλια τώρα
 τῆς γειτονιάς τὸ μορφονιό

σὲ λίγο, θ' ἄβγει καὶ στὸ δρόμο
 μὲ τὴν τριανταφυλλιά ποδιά.

«Πρέπει» δὲν ἔχει, κι' οὔτε νόμο :
Ἦσαι τὸ θέλησε ἡ καρδιά.

Καὶ θὰ γυρνᾷ, κυρὰ Μαρώ,
μὲ τὴν εὐκί σου... στὸ χορὸ !

Ἦσαι—καλιώρα, μιὰ φορὰ,—
μὲ τὴν πλεξούδα τῆ χρονί,
—πῶς ἔκανε ὁ καιρὸς φτεριά !—
τὸν κυρτεροῦσες δὰ καὶ σύ.

Τὰ ἴδια γυρίζουν, θειὰ Μαρώ,
στὸν κόσμο αὐτὸν τὸν κλανερό.

Καὶ πτὴν ξεροὴ τριανταφυλλιά,
ποὺ στὸ μπαλκόνι σου ἀπομένει,
πέφτουν τὰ ρόδα τὰ παλιά,
μιὰ γιὸ μπομπουῖκι ξαναβγαίνει.

Γιὰ λίγες μέρες, θειὰ Μαρώ,
θὰ μνημονεύει κι' ὁ παππᾶς...

κι' ὕστερα πιά, μὲ τὸν καιρὸ,
θὰ ξεχιασῆς... ἐκεῖ ποὺ πᾶς...

Καὶ θὰ σβυστή, κυρὰ Μαρώ,
καὶ τ' ὄνομά σου ἀπ' τὸ σταυρὸ !

ΣΤΟ ΚΟΙΜΗΤΗΡΙ...

Πλημιμύριες κι' ἀπλώθηκες,
ὦ ἐπιτάφια χλόη,
κεῖ ποὺ σκεπάζει ἡ γῆς βιθειὰ
τὸ μαῦρο φτωχολοῖ.

Στὴν ἄκρια τοῦ κοιμητηριοῦ
παχὺ χορτάρι βγαίνει
τρέχουν τ' ἀρνάκια γιὰ βοσκή,
φτωχολογιά κημένη.

Καὶ ζωντανὴ τὸν δούλευες
καὶ κάτου ἀπὸ τὸ χῶμα
δουλεύεις γιὰ τὸν ἄρχοντα
καὶ παιταμένη ἀκόμα.

N. ΠΕΤΙΜΕΖΑΣ ΛΛΥΡΑΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗΝ

Ο ΛΟΓΟΤΕΧΝΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΣ

Ἦγεννήθη εἰς τὸ Μυριόφυτον τῆς Θράκης τὸ 1858. Ἀλλὰ ποῖος βλέπων, ἀκούων, διαβάτων τὸν Ἀριστοτέλην·Κουρτίδη, θὰ τὸν ἔκαμνεν ἑβδομητάρην; Ὁ θάνατος, ἕνας θάνατος ἐξαφνικὸς καὶ ἀνέλπιστος,—τὴν νύκτα τῆς 11 πρὸς τὴν 12 Αὐγούστου,—τὸν εὗρηκεν εἰς ἕλην τοῦ τὴν ἀκμὴν καὶ τὴν δρᾶσιν. Ἦνας συνἀδελφὸς τοῦ παιδαγωγὸς εἶπεν ὅτι «ἀπέθανεν ἐπὶ τῆς ἑδρας». Ἦνας συνἀδελφὸς τοῦ λογοτέχνης θὰ μπορούσε νὰ πῆ ὅτι «ἀπέθανεν ἐπὶ τοῦ γραφείου». Στιγμὴν, πραγματικῶς, δὲν εἶχε παῦσαι νὰ διδάσκη ἢ νὰ συγγράφῃ ὁ λογοτέχνης παιδαγωγός. Καὶ εἰς τὰ 70 τοῦ χρόνια εἰργάζετο ἔτις στὰ 25 τοῦ, ὅταν πρωτοῆλθε στὰς Ἀθήνας καί, γεμάτος ἐνθουσιασμόν, ἐνηγγαλίσθη καὶ κατεφίλησε τὰ μάρμαρα τοῦ Φιλοπάππου.

Τὸ περιστατικὸν αὐτὸ τῆς πρώτης του

ἀθηναϊκῆς ἡμέρας μᾶς τὸ διηγήθη, μάρτυς αὐτόπτης, ὁ κ. Καμπούρογλου, πρὸς τὸν ὅποιον ὁ νέος Θραξ ἦλθε μ' ἕνα συστατικὸν τοῦ μακαρίτου καθηγητοῦ Μαστράτου. Ἦ, ὁ νεανικὸς αὐτὸς ἐνθουσιασμός, δὲν ἐγκατέλειπε ποτὲ τὸν λογοτέχνην παιδαγωγόν. Ἦτο τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ καὶ ὡς ἀνθρώπου, καὶ ὡς διδασκάλου, καὶ ὡς συγγραφέως. Τὸ ὄρατον, τὸ ὑψηλόν, τὸ εὐγενικόν, ὅπου τὸ εἵρισκεν, ὅπου τὸ ἔβλεπεν, ὅπου τὰ ἐφαντάζετο ἴσως ἀκόμη, τὸ ἀνέβαζε δάκρυα στὰ μάτια καὶ τοῦ ἔκαμνεν τὴν φωνὴν παλμιώδη. Ἦδίδασκε μ' ἐνθουσιασμόν, ἔγραφε μ' ἐνθουσιασμόν, ὠμιλοῦσε μ' ἐνθουσιασμόν καὶ, ὅπως τὰρχαλα μάρμαρα τοῦ Φιλοπάππου, ἐνηγγαλίετο μ' ἐνθουσιασμόν δὲ τὰ ἰδεώδη. Διαβάστε τὸ τελευταῖον τοῦ ἀρθροῦ εἰς τὴν «Νέαν Ἑστίαν» —καὶ ποιὸς νὰ μοῦ τὸ ἔλεγε, ὅταν τὸ ἔχο-

λιάζα, ὅτι εἰς τὴν ἴδιαν αὐτὴν στήλην θὰ ἔγραφα τόσον γρήγορα τὴν νεκρολογίαν του—πάλ्लεται ἐλόκληρον ἀπὸ ἐνθουσιασμόν, τὴν ἐνθουσιασμόν τοῦ Ἀριστοτέλη Κουρτίδη, τὸν νεανικόν, τὸν παντοτινόν, τὸν ἀκούραστον, τὸν ἀδιάπτωτον.

Πῶς κατώρθωνε νὰ τὸν διατηρῆ εἰς τὴν ἡσχίαν του, ἀκόμη καὶ εἰς καιροὺς ποὺ δὲν ἔβλεπε γύρω του παρ' ἀνθρώπους ψυχρούς, σκεπτικούς, ἀπογοητευμένους, κουρασμένους, νεκρούς; Μυστήριον, ἀλλὰ τὸν διατηροῦσε. Ἦχῶμα, ἀλλὰ δὲν τὸν ἔφριε ποτέ. Κι' ἔτις ὁ Ἀριστοτέλης Κουρτίδης δὲν ἔξουθεν, ἔτις ἔλεγε τῶρα κανεῖς, εἰς «ἄλλον κόσμον» ποὺ τὸν ἔπλασε μὲ τὴν φαντασίαν του. Ὅχι, ἔξουθεν εἰς αὐτόν, τὸν πραγματικόν καὶ τὸν κακορίζικόν. Ἀλλὰ θὰ ἔξερε, φαίνεται, νὰ βλέπῃ μόνον τὰ καλὰ του, αὐτὰ νὰ λογαριάζῃ, εἰς αὐτὰ νὰ πιστεύῃ, μὲ αὐτὰ νὰ ἐνθουσιάζετο καὶ, — τὸ κυριώτερον. — νὰ μεταδίδη τὸν ἐνθουσιασμόν του εἰς τοὺς γύρω του. Καὶ συνήθως οἱ γύρω του ἦσαν γυναῖκες; διδασκάλισσαι καὶ μαθήτριά, ἄλλοτε εἰς τὸ Ἀρσάκειον τῶν Ἀθηναίων ἔπου ἐπὶ μακρὰ ἴτη ἐδίδαξε, κατόπιν εἰς τὸ Διδασκαλεῖον Θηλέων Πειραιῶς, τὸ ὅποιον ἐδημιούργησε καὶ διηύθυνε μέχρι τοῦ θανάτου του. Τὰς γυναικείας αὐτὰς ψυχὰς, μὲ τὴν διδασκαλίαν του, μὲ τὴν ὁμιλίαν του, μὲ τὴν δρᾶσιν του, μὲ τὸ παράδειγμά του, ὁ Ἀριστοτέλης Κουρτίδης τὰς ἐκράτουσε ὑπὸ διαρκῆ ἐνθουσιασμόν. Ἦσαν ὁ κόσμος του. Κι' ἂν ἦτο ἐν μέρει δημιούργημά του, ὁ κόσμος αὐτὸς ἦτο πραγματικὸς καὶ πραγματικῶς εἶχε ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ δημιουργοῦ καὶ ἐμπνευστοῦ του.

Ἄλλ' ὡς παρακολούθησωμεν ὀλίγον τὴν

σταδιοδρομίαν τοῦ Ἀριστοτέλη Κουρτίδη ἀπὸ τὴν ἡμέραν ποὺ ἀπεβιβάσθη εἰς τὰς Ἀθήνας, φέρων τὰ μεγάλα του ὄνειρα καὶ τὸν μεγάλον τοῦ ἐνθουσιασμόν. Ἀπὸ τὰ ἐφῆδιά του, τὸ κυριώτερον βέβαια ἦτο τὸ λογοτεχνικόν του τάλαντον. Μὲ αὐτὸ ἠγωνίσθη ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ κατώρθωσε νὰ ζήσῃ εἰς τὴν πρωτεύουσιν, (διότι ἂν δὲν εἵρισκεν ἐδῶ πόνον ζωῆς, ἐσκόπευε νὰ γυρίσῃ εἰς τὴν πατρίδα του καὶ νὰ ξαναγίνῃ δάσκαλος κι' ἐροψάλης, ὅτι οἱ ἦταν.)

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΚΟΥΡΤΙΔΗΣ

Κατὰ σύστασιν τοῦ Καμπούρογλου, προσελήφθη εἰς τὴν «Διάπλασιν τῶν Παίδων» ποὺ τότε μόλις εἶχεν ἱδρυθῆ. Καὶ τόσον εἰδείξεν εἰδικότητα νὰ γράφῃ «γιά παιδιά», ὥστε ἔμεινεν ἔκτροτε ἀρχισυντάκτης. Ἔως τὸ 1895, δεκαπέντε ἐλόκληρα χρόνια. Εἰς αὐτὸ τὸ διάστημα ἔγραψε καὶ τὰ πρῶτα σχολικά του βιβλία, ἐνυμφεύθη τὴν ἀδελφὴν τοῦ διευθυντοῦ τῆς «Διαπλάσεως τῶν Παίδων» Σταματίναν Π. Παπαδοπούλου, ἀπῆλθεν εἰς Γερμανίαν διὰ νὰ σπουδάσῃ παιδαγωγικῆν, ἔμεινεν ἐκεῖ τρεῖς-τέσσερα χρόνια, —χωρὶς ὅμως νὰ διακόψῃ τὴν συνεργασίαν εἰς τὴν «Διάπλασιν», τὴν ὅποιαν ἐτρόφοδοῦσεν ἐκεῖθεν μὲ τὰ θαυμάσια παιδικὰ διηγήματα καὶ ἀναγνώσματα τοῦ Ἀλμιλίου Εἰμαρμένου — καὶ ὅταν ἐπανῆλθε μὲ τὸ δίπλωμά του ἀπὸ τὴν Ἰέναν, διωρίσθη μὲν καθηγητῆς, ἐξηκολούθησεν ὅμως ἐντονωτέραν τὴν λογοτεχνικὴν του δρᾶσιν, γράφων εἰς ἐφημερίδας, περιοδικὰ καὶ ἡμερολόγια. Ὁ φυλλομετρῶν παλαιὸς τόμος τῆς «Ἑστίας» (καὶ τοῦ περιοδικοῦ καὶ τῆς ἐφημερίδος) τῆς «Ἑβδομάδος», τῆς «Ἐφημερίδος» τοῦ Κορομηλά, τοῦ «Ἀστεος», τοῦ Ἡμερολογίου Σκόκου κ.κ., συναντᾷ συχνότατα τὴν ὑπογραφήν Ἀριστοτέλης Π. Κουρτίδης κάτω-

Πεν διηγημάτων, χρονολογημάτων, ψυχολογικῶν, αἰσθητικῶν καὶ παιδαγωγικῶν μελετῶν, κοινωνικῶν ἀρθρῶν καὶ λογοτεχνικῶν ἢ θεατρικῶν κριτικῶν. (Ἔνα καιρὸν μάλιστα, ὁ Κουρτίδης ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ εἰδικώτερος τῶν ἀσχολουμένων περὶ τὸ θέατρον ὅπως περὶ τοῦ σήμερα ὁ Ἄλκης Ἡρόλος, ὁ μαθητὴς του.) Κατόπιν εἰργάζετο, ἀποκλειστικῶς σχεδόν, εἰς τὰ «Παναθηναῖα» τοῦ Μιχαηλίδου.

Ἀλλὰ βαθυμυθὸν καὶ κατ' ὀλίγον ὁ παιδαγωγὸς ἀπερρόφα τὸν λογοτέχνην, ὁ καθηγητὴς ἐκυρίευε τὸν συντάκτην. Ἡ ἔντονος λογοτεχνικὴ δρασις τοῦ Κουρτίδου εἶναι ἀπὸ τὰ 1890 ἕως τὰ 1905. Κατόπιν ἐμφανίζεται εἰς τὸν λογοτεχνικὸν τύπον ὁλοῦν ἀραιότερα. Δὲν γράφει σχεδὸν παρὰ βιβλία σχολικά. Κάπου-κάπου κάμνει καμμίαν διάλεξιν εἰς τὸν «Παργασόν». Ὡστόσο ἡ ἐκδοσις τῆς «Νέας Ἑστίας» ἀναξιοπυρίωνει τὸν παλαιὸν του ἔρωτα καὶ ἰδοὺ πάλιν ὁ Ἀριστοτέλης Κουρτίδης λογοτέχνης. Ἡ μετάφρασις τοῦ «Γιού» τοῦ Γκούναρσον μετὰ τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ συγγραφέως, τὸ «Χέρι» ἐπάνω εἰς τὸν Μυστικὸν Δείπνον τοῦ Δαβίντσι, οἱ «Μαρμαρυγές», ἡ μελέτη περὶ τοῦ Γουλιέλμου Μύλλερ κτλ. εἶναι βεβαίως ἀπὸ τὰ ὠραιότερα κομμάτια ποὺ ἐδημοσίευσεν ἡ «Νέα Ἑστία». Καὶ γνωρίζων με ποίαν ἀγάπην τὸν ἐδιάβαζαν καὶ οἱ παλαιοὶ τοῦ θαυμασταί καὶ οἱ νέοι, ὁ Κουρτίδης ἐσκόπευεν, ἀποχωρῶν πλέον ἀπὸ τὴν διευθυσίαν τοῦ Διδασκαλείου, νάφρουσθη εἰς τὸ περιοδικὸν τοῦτο. Ὁ θάνατος, — ἀνυπολόγιστη ἀπώλεια καὶ διὰ τὴν «Νέαν Ἑστίαν», — δὲν ἐπέτρεψε τὴν πραγματοποίησιν αὐτοῦ τοῦ σχεδίου.

* *

Καθὼς εἴπαμεν, τὸ λογοτεχνικὸν ἔργον τοῦ Ἀριστοτέλη Κουρτίδου εἶναι σκορπισμένον ἐδῶ καὶ ἐκεῖ. Διὰ τὴν νὰ τὸ κρίνῃ κανεὶς, θὰ ἔπρεπε πρῶτα νὰ τὸ συγκεντρώσῃ, πράγμα δυσκολώτατον. Ἐμποροῦμεν οὐχ ἦττον νὰ ριφοκινδυνεύσωμεν μίαν ἐντύπωσιν. Μεγάλος δημιουργὸς δὲν ἦτο βέβαια ὁ Κουρτίδης. Οὔτε ποιητὴς, οὔτε διηγηματογράφος. Ἦτον ὅμως ἔξοχος στυλίστας· εἶχε προσωπικὸν ὄψος γεμάτον χάριν, δροσιάν, πνεῦμα καὶ ποιητικὰς εἰκόνας· μετεχειρίζετο τὴν γλῶσσαν. — τὴν καθαρεύουσαν προπάντων,

ποῦ ἦτο ἡ γλῶσσα του, — μὴ μίαν θαυμαστὴν ἀκριβολογίαν, αἱ δὲ παντοῖαι τοῦ γνώσεως ἢ ψυχολογικῆς καὶ ἢ ἄλλης του σοφίας, καθίσταναι καὶ οὐσιῶδες πᾶν ὅ,τι ἤξευρε νὰ γράφῃ τῶν ὠραίων. Ἡ τελεία πάλιν γνώσις τῆς παιδικῆς ψυχῆς καὶ ἡ φυσικὴ του τρυφερότης τὸν ἐκαμιναν εἰδικὸν συγγραφέα τῆς νεολαίας. «Ὅ,τι ἔχει δημοσιεύσει εἰς τὴν «Διάπλασιν», καλλίως καὶ μερικὰ ἀπὸ τὰ σχολικά του βιβλία, ἀποτελοῦν ἴσως τὸ δημιουργικώτερον μέρος τῆς λογοτεχνικῆς του παραγωγῆς.

Δὲν εἶμαι διόλου ἀρμόδιος νὰ τὸν κρίνω καὶ ὡς ἐπιστήμονα, φιλόσοφον, ψυχολόγον, παιδαγωγόν. Ἄλλοι θὰ τὸ κάμουν καλύτερα. Διαισθάνομαι ὅμως ὅτι καὶ ὡς ἐπιστήμων διέπρεπε περισσότερον διὰ τῆς πλουσίας τῶν βιβλιοθήκης καὶ τοῦ πάντοτε μαγευτικοῦ τοῦ ὕφους. Δὲν εἶχε πρωτοτύπους θεωρίας ἢ εὐστοχὰς ἐφαρμογὰς μερικῶν ξένων θεωριῶν ἦτον ὅλη του ἡ πρωτοτυπία. Ἦ τὰ θέλετε ὅμως ποῦ ἐγνώριζε τὰ «πράγματα» ὅσον κανεὶς, καὶ ἡ γνώμη του εἰς κάθε ζήτημα τῆς ἀρμοδιότητός του, — ψυχολογικόν, αἰσθητικόν, παιδαγωγικόν, ἐξυγίξεν ὅσον κανεὶς. Ἀθηνεῖα τέλος πάντων.

Ἐκεῖνο ποῦ δὲν μπορῶ ἀκόμη νὰ ἐννοήσω εἶναι πῶς ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος δὲν ἐγίνε καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου, πρῶτος τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου ἢ τοῦλάχιστον μέλος εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν! Ὁ ἴδιος, γελῶν, τὸ ἀπέδιδεν εἰς τὸ ἀνάστημά του. «Μοῦ λείπει μπόι» ἔλεγε. Κι' ἦτο πραγματικῶς ἕνας κοντὸς, κάπως χονδρὸς, μὲ ἡμέρα χαρακτηριστικὰ καὶ μετὰ τὰ γλυκύτερα γαλανὰ μάτια τοῦ κόσμου. Δὲν πιστεύω ὅμως νὰ ἦτο πιδ κοντὸς ἀπὸ τὸν κ. Μαργαρίτην Ἐυαγγελίδην, ὑποθέτω δὲ ὅτι περισσότερον ἀπὸ τὸ μπόι, τοῦ ἔλειπαν κάποια ἄλλα πράγματα, ἐνῶ τὰ εἶχαν ἐκεῖνοι ποῦ τὸν ὑπεσκέλιζαν. Καὶ τὰ πράγματα αὐτὰ ἦσαν ὁλοκλήρως ἀσχετὰ πρὸς τὴν εὐρυμύθειαν, τὴν ἐκφραστικὴν δύναμιν, τὸ πνεῦμα ἢ τὴν καλαισθησίαν του. Καθαυτὸ μετρίοφρων ὁ Κουρτίδης πιθανὸν νὰ μὴν ἦτο. Ἀπεναντίας, νομίζω, εἶχεν ὅλην τὴν συναίσθησιν τῆς μεγάλῃς του ἀξίας καὶ κάθε πεποιθήσιν εἰς τὸν ἑαυτὸν του. Δὲν εἶχεν ὅμως τὴν ἐπιτηδειότητα νὰ προβάλλῃ τὰς ἀξιώσεις του εἰς τρόπον ποῦ νάναγκάζῃ τοὺς ἄλλους νὰ τὰς ἱκανοποιούσιν. Ὅλοι οἱ φίλοι του τὸν ἀγαποῦσαν, τὸν ἐκτιμοῦσαν, τὸν ἐθαύμαζαν. Περ

ρισσότερον ἀπ' ὅλους ὁ Κακλαμάνος καὶ ὁ Δροσίνης. Ἄλλ' οὔτε ὁ πρῶτος, βλέπετε, ἠμέλησε νὰ ἐξασκήσῃ τὴν πολιτικὴν του ἐπιρροὴν διὰ τὸν κάμῃ τότε καθηγητὴν

εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, οὔτε ὁ ἄλλος τὸν ἔκρινεν Ἀκαδημαϊκόν, ὅταν συνέτασσε μετὰ τὸν κ. Αἰγινήτην, — ἄλλον τοῦ φίλον καὶ θαυμαστὴν, — τὸν κατάλογον τῶν πρώτων...

ΓΟΡΓΙΑΣ

ΕΥΡΥΔΙΚΗ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Δὲν τὴν λέγανε Ἐβρουδίκη· τὴν ἔλεγαν Σταθούλα· καὶ καθόταν σ' ἕνα σπίτι μετὰ δύο μεγάλας καμαρόπορτες στὸ κατῶ κ' ἕνα χαγιάτι ποῦ τὸ κυκλογύριζε σχεδὸν ὀλίγον ἀπὸ τὴν δύση ἴσαμε τὸ βορρῆ. Ἦν Ἀπρίλη εὐωδιάζανε, ἀπὸ τὰ περβάζια τῶν παραθύρων ἕως τὴν μικρὴν πλακόστρωτη αὐλίτσα του. οἱ νεραγκούλες κ' οἱ διπλῆς βιολέττες· τὸ Μῆν φοροῦσαν τὰ γιορτινά τους οἱ φλογάτες οἱ τριανταφυλλίες· καὶ ὅταν ἐρχόταν τὸ Φθινόπωρον, τὰ πλούσια τ' ἀγιοδημητριακά ἀνθούσαν μ' ὅλην τὴν ἐξωτικὴν τους χάρη. Κ' ἡ Σταθούλα μωσκανάσαινε σὺν τῇ διπλῇ βιολέττῃ, κ' εἶταν φλογάτη σὺν τῇ τριαντάφυλλῃ τοῦ Μαγιοῦ, κ' εἶχε ἀπὸ τὰσπρα τ' ἀγιοδημητριακά πάρει τὴν καθαρότητα, τὴν βελούδινη ἀσπράδα στὴν ὄψη καὶ στὸ κορμί. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἀντρας τῆς ὁ Στέφος ὁ Γερανής, ὁ παντοφλὰς ποῦ ἔφτιανε τὰ πιδ τεχνικὰ κουντούρια κάτω στὸ μεγάλο παζάρι, τὴν εἶχε σὺν τὰ μάτια του καὶ πιδ πολὺ. Σὰ βρισκόταν στὸ σπίτι, δὲν ξεκόλλαγε οὔτε στιγμή ἀπὸ κοντὰ τῆς. Σταθούλα ἐδῶ, Σταθούλα ἐκεῖ. Πήγαινε ἡ Σταθούλα νὰ βγάλει νερὸ ἀπὸ τὸ πηγᾶδι κάτω στὴν αὐλή, ὁ Γερανής στὰ κοντὰ τῆς· τὴν ἀφηνε νὰ κατεθάσῃ τὸν κουβά, ἔτσι, γιὰ νὰ τὴν δεῖ νὰ φχαριστηταί, καθὼς ἐγύριζε τὸ μαγγάνι μ' ὄρμη καὶ καθὼς ξεδιπλωνόταν τὸ σχοινὶ ὡς ποῦ νὰ πεῖς κίμινος· κ' ὕστερα ἔπαινε νὰ τὴ βοηθήσῃ, νὰ σηκώσῃ μονάχος του τὸ νερὸ καὶ νὰ τὸ χύσῃ στὴν μεγάλην στάμνα μετὰ τὴν φουσκωμένη κοιλιά. Κατέβαινε ἡ Σταθούλα στὸ κατῶ νὰ ταγίσει τίς κότες, νὰ δώσῃ χορτάρια στὴν κατσίκαν, νὰ πάρει λάδι ἀπὸ τὸ κιοῦπι ἢ κρεμμύδια ἀπὸ τίς πλεξιίδες ποῦ κρέμονταν ἀπὸ τὸ μεγάλο μεσιανὸ καπνισμένον δοκάρι· ὁ Γερανής δὲν τὸ κουνοῦσε ἀπὸ τὸ πλάι τῆς. Κι' ἂν καμμιὰ φορὰ τὴν ἔχανε, παγαμένην σὲ καμμιὰ γειτόνισσα, ἔβγαине

στὸ χαγιάτι καὶ φώναζε, ἔτσι ποῦ νὰ ξεκουφάινει τὴν γειτονιά:

— Σταθούλα, μαρὴ Σταθούλα, ποῦ εἶσαι, μαρὴ! Ἡ κυρὰ Παγώνα, ἀπ' ἀντίκρου, δὲν ἀφηνε τὴν εὐκαιρία νὰ πάει χαμένη:

— Ἐχασίς πάλε τὴ Σταθούλα, μάστρο-Στέφο, καὶ τὴ χαλιέθς; Μαρὴ Σταθούλα, τρέξε, κακουμοίρα, καὶ οὐ ἀντρας σ' φνάξ' σὺν τοῦ σκλί· θὰ φάει τὸν κόσμου, κατακαϊμέν'!

Κ' ἡ Σταθούλα ἔτρεχε νὰ γυρίσῃ πίσω. ὅπου ὁ παντοφλὰς τὴν περίμενε μ' ἀνοιγμένα τὰ χέρια νὰ τὴ σφίξῃ στὴν ἀγκαλιά του, σὰ νὰ τὴν ἔβλεπε ὕστερ' ἀπὸ μακρότατο χωρισμό:

— Ἐίπα κ' ἰγὼ μὴν ἔπαθες τίπουτα· δὲ σουπα νὰ προυσέχς, Σταθούλα μ'!

Ἐκεῖνη γελούσε μ' ὅλην τῆς τὴν καρδιά. Πάντα γελούσε:

— Αἰ ἀπουδῶ, φουνακλᾶ, σήκουσις τὸν κόσμου στοῦ πουδάρ'!

Καὶ τὸν ἐκοίταζε μετὰ μιά ματιά, ποῦ εἶταν γεμάτη συμπονετικὴ εἰρωνία καὶ τρυφερότητα ἀγάπη...

Κι' ὅταν ὁ μάστρο-Στέφος εἶταν στὸ μαγαζί, ἐπήξε τὸ σάλιο του μετὰ τὴν Σταθούλα. Καθὼς ἔρραβε τίς σόλες ἢ κάρφονε τὰ τακούνια, πέταγε κ' ἕνα λογάκι στοὺς καλφάδες του:

— Μῶλεγ' ἡ Σταθούλα, πῶς ἄσαι στὴν γειτονιά...

Ἦ:

— Ἀπόψε, μαρὲ πιδιά, εἶδ' ἕνα ὄνειρο ἡ Σταθούλα...

Ἦ:

— Ἦ Σταθούλα φύτεψε προυχτῆς μιά μπουγαρινιά...

Τοῦτο ἔκαμε ἡ Σταθούλα, κείνο εἶπε ἡ Σταθούλα, αὐτὸ ἀρέσει τῆς Σταθούλας. Ὅλα τὰ γέμιζε μετὰ τὴν ὑπερβαύμαστη παρουσία τῆς, μετὰ τὸ μῆλημα καὶ μετὰ τ' ἀνάβλεμμά τῆς

ή γυναίκα που άνθιζε με τη χάρη της διπλής βιολέττας στο σπίτι με τις καμαρόπορες και το μεγάλο χαγιάτι, κληρονομιά της πατρογονική, που πέρασε σαν ακατάλυτο φυλαχτό από γενιά σε γενιά καιρούς και χρόνια.

Μά ή μοίρα στέκει επίδουλη άπάνω από τους ανθρώπους, κ' ή Σταθούλα εΐταν γραφτό ν' άρρωστήσει, νά πέσει στο στρώμα και νά σπαράξει σαν τó πληγωμένο πουλί. Τό κακό της ήρθε αναπάντεχα. Ήταν νύχτα, περασμένα μεσάνυχτα, όλα κλειστά. Χαλασμός κόσμου. Ο Στέφος ό Γερανής μάζωξε με τά βογγίσματά του τή γειτονιά στο πλευρό της, όρμησε αλαλιασμένος στο φαρμακείο κι άρχισε νά χτυπάει μ' έλη τή δύναμη του κορμιού του, με τά χέρια, με τά πόδια, με τó κεφάλι, τήν πόρτα του. Ήταν μιά λύπη νά τόν βλέπει κανείς. Μές στην ψυχή του, που εΐταν στεγνή για όλους τούς άλλους ανθρώπους και που δέν είχε νοιώσει ποτέ ούτε οίκτο, ούτε συμπόνια για καμιά συμφορά, ή αγάπη της γυναίκας κυβερνούσε με τήν κυρίαρχη μανία του βοριά στις ανοιχτές πεδιάδες. "Όταν γύριζε ύστερ' από λίγο με τó γιατρό, εΐταν κάπως ήσυχότερος' ή πεποίθηση στην έπιστήμη εΐταν τόσο ριζωμένη μέσα του, που τόν έπράυνε ίσαμε τó σημείο νά μπορεί νά πει δυό λόγια σωστά. Κι όσο ό γιατρός εξέταζε τή Σταθούλα, αυτός καθόταν στην πόρτα της κάμαρης, χωρίς νάχει τή δύναμη νά πάει ούτε μπρός ούτε πίσω. Μονάχα βογγούσε από καιρό σε καιρό, φώναζε σιωπηλά τή Σταθούλα του, της παραπονιόταν που του έδωσε μιά τέτοια θλίψη.

Η κυρά Παγώνα εΐταν στα μέσα και στα έξω. Στην ανάγκη, παλιά γνωριμιά και παλιά αγάπη της Σταθούλας, μόλο που δέ χώνευε τόν παντοφλά, βόλεβε τούτη τó νοικοκυριό. Έδωσε στο γιατρό τήν καθαρή πετσέτα, του κράτησε νά πλυθεί, του έφησε ένα καφέ για νά πάρει δύναμη, τέτοια ώρα που τόν είχαν ξυπνήσει. Ο Γερανής όλο κλαιγότανε:

— "Αχ! ού μαύρους, τί έπαθα ού μαύρους κι ού ζάβαλους...

Κ' ή κυρά Παγώνα τόν αντίσκοθε:

— "Τού κακό στού κιφάλ' σ', κακουρήλιε, μπά π' νά φάς τή γλώσσα σ', που τήν έφαίς πιά τή γυναίκα, όλο Σταθούλα κι Σταθούλα, τήν άρρώστησις, τύραννε...

Τήν άλλη μέρα ό Γερανής δέν πήγε στο παντοφλάδικο. Ήρθανε οι καλφάδες και πήρανε τά κλειδιά και τ' άνοιξαν μοναχοί τους. Η Σταθούλα φλεγόταν από τόν πυρετό, παραμιλούσε, βογγούσε, κοντανάσαινε. Ο άγτρας της, καλισμένος κοντά της, συντριμμένος από τήν άγρύπνια και τόν καιμό, σκατεμένος από τó άξαφνο κακό που τόν βάρωσε, ούτε αναθεύταν, ούτε μιλούσε. Κ' ή κυρά Παγώνα άλλαζε τά πανιά με τó ξύδι στο κεφάλι της άρρωστης, της έτριβε τ' άγαπησιάρικα, άσπρα μπράτσα, της ξέφυγε τά κατκόκκινα χείλη με μιά φέτα πορτοκαλλιού... Κ' εΐταν σπαραγμός νά βλέπει κανείς ν' άνθίζουν στο χαγιάτι οι νεραγκούλες και νά ευωδιάζουν στα περβάζια τών παραθύρων οι άσπρες βιολέττες... Οι μέρες περνούσαν κ' ή Σταθούλα δέν έλεγε νά πάρει τó καλύτερο. Ο γιατρός έφευγε όλοένα και πιό κατσούφης. Τό παντοφλάδικο είχε ρημάξει πιά: οι καλφάδες έποτε ήθελαν πήγαιναν, έποτε ήθελαν έφευγαν: που μυαλό ό μάστορ-Στέφος για τέτοια πράματα: στο κάτω-κάτω ίσως και νάχε μισοξεχάσει, αν είχε πουθενά μαγαζί κι αν εΐταν φημισμένος μαγαζάτορας στο μεγάλο παζάρι... Μονάχα μιά μέρα, που ή Σταθούλα έδειξε καλύτερη και ανασηκώθηκε στο μαξιλάρι της, έρριξε μιά ματιά στις δουλειές του, έδωσε μερικές οδηγίες στους καλφάδες του, και ξαναγύρισε πάλε στο σπίτι φορτωμένος καλούδια για τή γυναίκα του. "Ανέβαινε τή σκάλα σιγά-σιγά, έτσι για νά τήν ευχαριστήσει, καθώς θάμπαινε στην κάμαρη ξαφνικά γεμάτος χίλια μικροπράματα, που ήξερε πως της άρεσαν, της λιχούδας και της λουσοϋς: της έφερνε ένα κόσμο κορδέλλες άσπρες και κόκκινες και γαλάζιες και χρυσαφιές για νά τις βάνει φιδόγκους στα μαλλιά της, κι όλα τά άνάερα μεταξωτά για τά πουκαμισάκια που θ' άγκάλιαζαν τήν άνέκφραστη χάρη του χυτού της κορμιού, του άδυνατισμένου τώρα από τήν άρρώστια, κι όλα τά βελούδα που θαμπογυάλιζαν σαν τά γλυκά μεγάλα της μάτια, κι όλες τις καραμέλλες και τά ζαχαρωτά, που θάβαφαν πιό βαθιά με τήν αιμάτινη κοκκινίλα τους τά χειλάκια της... Μά μόλις δρασκέλισε τó κατώφλι της κάμαρης, λίγο έλειψε νά του πέσουν όλα από τά χέρια... Η καλύτερη δέν είχε βαστάξει περισσότερο από μιά φευγαλέα στιγμή... Η Στα-

θούλα είχε ξαναπέσει στο βύθισμά της και, μόλις που τάειδε με τά γλυκά βασιλεμένα της μάτια, ό Γερανής τ' άπόθεσε μ' ευλάβεια πάνω στο κρεβάτι κοντά στα πόδια της, και μαζεύτηκε σε μιάν άκρη σαν τó χαρμένο σκυλί. Κ' εκείνη ή λίγη χαρούμενη προσδοκία, που υπήρχε μέσα του, έσβυσε πιά. Από δω και μπρός δέν έδλεπε τίποτα: μονάχα ζοφερό σκοτάδι, πηχτό κι άδιαπέραστο σαν τήν κόλαση, άπλωνόταν μπροστά του, γύρω του, μέσα του...

Οι μέρες περνούσαν, οι βιολέττες είχαν μαρθεί άπότιστες στα περβάζια τών παραθύρων, οι νεραγκούλες είχαν ξεφυλλιστεί, τó παντοφλάδικο είχε κλείσει. Στυγνή άνησυχία και βαριά σιωπή τά κυκλογύριζε όλα. Πέρασε και τó καλοκαίρι κι άκόμα ή Σταθούλα νά σηκωθεί: μέρα με τή μέρα χειρότερευε πιό πολύ: χλωμή, έξαντλημένη, βασανισμένη από τούς πόνους και τούς σπαραγμούς, βυθισμένη στο άγνάντεμα ενός άλλ-

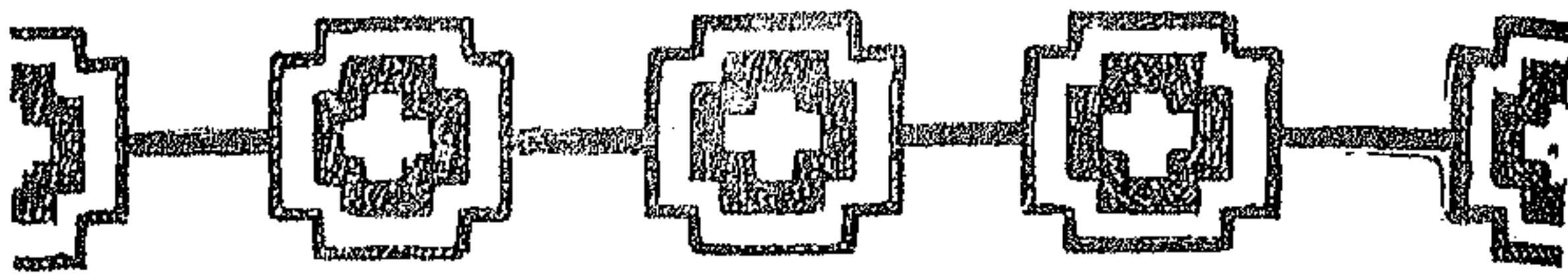
λου κόσμου, δέν άκουσε τίποτε, δέν κατάλαβε τίποτε από τó πέρασμα τών εποχών. Κι όταν με τήν πρώτη φθινοπωρινή βροχή τά χελιδόνια άνοιξαν τά φτερά για τά μεγάλα ταξίδια, έφυγε κι αυτή, έτσι άλλόρουθα σαν ένα φύλλο, που πέφτει μέσα στο δάσος...

Από τή μέρα κείνη ό Γερανής δέν ξαναπήγε στο παντοφλάδικο. Τό πούλησε, νοίκιασε και τó σπίτι σε μιά οικογένεια από τά ξένα, έπιασε μιά μοναχική καμαρούλα σε άλλη γειτονιά και δέν παύει, σαν μέσα σ' ένα παραλήρημα, ν' άναζητεί τή χαμένη του Ευρυδίκη, τή Σταθούλα που τόν άπαργήθηκε τόσο σκληρά. "Ό,τι κι αν πει, κάθε του λόγος και Σταθούλα.

— "Η Σταθούλα, φορούσε κι μιά κουρδέλλα θαλασσιά στα μαλλιά κι γινόταν πιό δμουρφη ή Σταθούλα... Τόν καιρό που ζουσι ή Σταθούλα, τότενις ν' άκουγες κι νάδλεπες, άλλους κόσμους, όλα ούρατα τότενις, όλα ούρατα...

ΙΩΑΝ. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ

Ὁ ποιητὴς γιὰ τὸν ὁποῖον μποροῦσε νὰ υπερηφανεύεται ὅσο γι' ἄλλον κανένα ἢ γενεὴ μας, δὲν ὑπάρχει καί. Μὲ μιὰ χειρονομία ποὺ γιὰ τοὺς ἄλλους εἶναι συχνὰ ἀδικαιολόγητη, γιὰ κείνον ὅμως ποὺ τὴν κάνει, πάντα δικαιολογημένη, καὶ ποὺ δὲν ξέρομε πότε ἀκριβῶς δείχνει δειλίμν καὶ πότε θάρρος, ἔκοψε ἀπότομα τὴν κλωστή τῆς ζωῆς του. Γιὰ τὸν Καρυωτάκη εἶμαι βέβαιος, ὅτι ἡ τελειωτικὴ αὐτὴ πράξις του ἐπήγαγε ἀπὸ σκέψη ψύχραιμη καὶ ζυγισμένη καὶ ὅτι δὲν ὑπερέβηται, ὅπως εἶπαν, σ' αἰγνίδιο παροξυσμὸ τῆς ψυχοπαθείας του, σὲ μιὰ κρίση ὅπου τὸν ἔφεραν ὀρισμένα πρόσφατα γεγονότα τῆς ζωῆς του. Φίλοι του ποὺ τὸν ἐπλησίασαν τελευταῖα, λίγες μέρες πρὶν φύγει γιὰ τὴν Πρέβεζα, τὸν τόπο τῆς μοιραίας του χειρονομίας, μοῦ εἶπαν, πράγματι, ὅτι ἡ ταπεινὴ καταδίωξις ποὺ ὑφίστατο ἐκ μέρους ἐνὸς τέως ὑπουργοῦ, τὸν εἶχε ἐπηρεάσει σὲ τέτοιο βαθμὸ, ὥστε ἦταν διαρκῶς ἀφηρημένος, σὰν χαμένος σὲ μιὰ ἔμμονη σκέψη, καὶ ὅτι πολλὰ φορὲς, ἀσυναίσθητα, ἐνῶ περπατοῦσαν μαζί, χωριζότανε ἀπὸ τὴ συντροφιὰ του. Δὲν ὑπάρχει καμμιά ἀμφιβολία, ὅτι ἡ ἀφηρημάδα αὐτὴ προήρχετο ἀπὸ κάποια ἔμμονη σκέψη— καὶ ὅχι πιά ἴσως τὴν καταδίωξις, ἀλλὰ τὴν ἰδέα καὶ τὴν ἀπόφασις, ἀλλοίμονο! τοῦ θανάτου—καὶ ὅτι δὲν ἦταν ἡ συνηθισμένη ἀφηρημάδα τῶν ποιητῶν σὰν τὸν Καρυωτάκη, τῶν σχεδὸν ἐκστατικῶν, ποὺ ζοῦν διαρκῶς δοσμένοι σὲ ὄραμά τους. Κανεὶς δὲν ἀμφισβᾶλλει ὅτι ἡ καταδίωξις ποὺ ὑφίστατο ὡς ὑπάλληλος τοῦ Ὑπουργείου, τῆς Προνοίας ὁ Καρυωτάκης, καὶ οἱ ἐπανελημμένες μεταθέσεις του ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, οἱ ἐντελῶς παράνομες καὶ ἀδικαιολόγητες, καὶ οἱ ὁποῖες τὸν ἀπεμάκρυναν ἀπὸ τὴν οἰκογένειά του, εἶχαν φέρει ἕνα ἀρκετὰ σημαντικὸ κλονισμὸ στὴν εὐαίσθητη ψυχὴ του. Σὲ μένα τὸν ἴδιο

εἶχε, παρ' ὅλη του τὴν ἐπιφυλακτικότητά, ἐπανελημμένως παραπονειτῆ γιὰ τὴν καταδίωξις αὐτὴ (1), προσπαθώντας, κατὰ τὴν συνήθειά του, νὰ κρύβει κάτω ἀπὸ ἕναν εὐθύμιον τόνο, τὸν πόνο του, ὅχι ὅμως τόσο, ὅσο νὰ μὴν τὸν μιντεῦω. Γιὰ ὅλ' αὐτὰ δὲν χωρεῖ καμμιά ἀπολύτως ἀμφιβολία. Ἀλλὰ καὶ δὲν μπορῶ, πάλι, νὰ πιστέψω ὅτι ἕνας ἄνθρωπος, καὶ μάλιστα σὰν τὸν Καρυωτάκη, ποὺ ἤξερε τὴν σχετικότητά τῶν πραγμάτων, καὶ ποὺ εἶχε τὴ δύναμις νὰ ὑπομένει πολὺ χειρότερα ἀπὸ μεσαθέσεις καὶ ὑπουργικὰς καταδίωξεις, καὶ ἀπὸ πείσμα ἐν ἀνάγκῃ, ἦταν δυνατὸν ν' αὐτοκτονήσει, μόνον καὶ μόνον γιὰ τὴν ἀμέλειαν λίγον καιρὸ στὴν Πρέβεζα. Ἄν ἤ τιποτε ἄλλο, μποροῦσε νὰ δημιουργήσει μερικὲς νέες συνήθειες, ποὺ θὰ τὸν συμφορῶν, ἂν δὲν τοῦ τὴν ἔκαμναν ὀλότελα ἀνεκτὴ, μὲ τὴν μικρὴ πληκτικὴ πόλη. Ἡ σκέψη αὐτὴ θὰ πέρασε, βέβαια, ἀπ' τὸν νοῦ τοῦ Καρυωτάκη, ὅπως καὶ τὸ ὅτι γογγύρα ἢ ἀργὰ θὰ ἐγύριζε στὴν Ἀθήνα. Εἶναι λοιπὸν πολὺ βελύτερο τὸ αἶτιο τῆς αὐτοκτονίας του. Ὁ Καρυωτάκης ἦταν ἀποκαρδιωμένος ἀπὸ τὴν ἐν γένει κατάστασίν του, ἀπογοητευμένος ἀπ' τὴ ζωὴ. Γιὰ νὰ σωθῆ ἕνας μόνον τρόπος ὑπῆρχε: ν' ἀλλάξει ζωὴ, ν' ἀλλάξει ψυχὴ Ἀλλ' αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο καὶ γι' ἀνθρώπους πολὺ δυνατώτερους ἀπὸ τὸν Καρυωτάκη. Εἶδε, αἰσθάνθηκε ὅτι ἦταν ἀδύνατο, καὶ ἀκολούθησε τὸν μόνον δρόμο ποὺ τοῦ ἔμενε: τὸν θάνατο. Δὲν ὑπάρχει ἄλλη ἐξήγησις τῆς αὐτοκτονίας του.

* *

Θὰ τὸν βλέπω πάντα ὅπως μοῦ ἐφάνηκε ἀπὸ τὶς πρώτες στιγμὲς τῆς γνωριμίας μας καὶ ὅπως ἔμεινε ὡς τὸ τέλος: λιγόμενος.

(1) Ποῦ εἶχε, φαίνεται, ἐνταθῆ τὶς τελευταῖς ἡμέρας στὴν Πρέβεζα.

μετρημένος, ζηλότυπος κλεισμένος στὸν ἑαυτὸ του. Γνήσιος καλλιτέχνης καὶ σ' αὐτὸ ἕπος καὶ σ' ὅλα τ' ἄλλα, καὶ ἀληθινὸς ἐσωτερικὸς ἄνθρωπος, ὁ Καρυωτάκης δὲν φανέρωνε ποτὲ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς του. Σὲ κανένα. Οὔτε καὶ στοὺς στενωτέρους φίλους του ἀκόμη. Ἀπὸ φυσικὴ συστολή, ἀπὸ ἀξιοπρέπεια, ἀπὸ φόβο μήπως πεῖ πράγματα ποὺ δὲν ἐνδιαφέρουν τοὺς ἄλλους, ἢ γιὰ τὴν ἕξερσιν ὅτι καὶ οἱ καλλίτεροι φίλοι μας δὲν εἶναι ἄξιοι νὰ τοὺς ἀνοίξουμε τὴν ψυχὴν μας, καὶ ὅτι ὅταν τὸ κάνουμε, εἶναι σὰν μιὰ βεβήλωσις, σὰν μιὰ ἱεροσυλία; Οἱ ἐξομολογήσεις, ὁ ἐξομολογητικὸς τόνος ἦσαν πράγματα ἀγνωστα γιὰ τὸν Καρυωτάκη. Καὶ ὅταν μιλοῦσε— καὶ μιλοῦσε τόσο σπάνια!— καὶ γιὰ ζητήματα ἀκόμη ποὺ τὸν ἐνδιέφεραν, γιὰ τὴν ἀγαπημένη του ποίησις, παραδείγματός χάρις, αἰσθανότανε κανεὶς ὅτι δὲν ἔβαζε τὸν ἑαυτὸ του στὴν ὀμίλιαν, ἀλλ' ὅτι ἔπαιρνε ἀπλῶς μέρος σ' αὐτήν. Ποτὲ τίποτε τὸ προσωπικὸ στὶς κουβέντες του, ἕνας ὑπαινυκτὸς καὶν γιὰ ἕνα πόνο του, γιὰ μιὰ χαρὰ, γιὰ ἕναν ἔρωτά του. Τὶς ἐκμυστηρεύσεις τῶν φίλων του τίς ἄκουε μὲ τὴν συνηθισμένη εὐγένεια καὶ καλωσύνη του— εὐγένεια καὶ καλωσύνη βαθειὰς, πραγματικῆς καὶ ὄχι ἐπιφανειακῆς μόνον— ὅταν γινόμαστε διαχυτικοί, προσπαθοῦσε νὰ εἶναι στὸν τόνο μας, ἔφθινε καὶ νὰ γελᾷ ἀκόμη, καὶ μ' ὅλη του τὴν καρδιά μάλιστα, αὐτὸς ὁ συνηθὼς μελαγχολικὸς ὡς τόσο ὅμως μὲς σ' ὅλη τὴν εὐθυμία, μὲς στὴν γενικὴ διαχυτικότητά, διατηροῦσε, χωρὶς νὰ δίνει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι βιάζει καθόλου τὸν ἑαυτὸ του, ὅτι καταβάλλει καμμιά προσπάθεια, ἐντελῶς φυσικὰ καὶ ἀνετα, τὴν ἐπιφυλακτικότητά του. Στὸ βάθος μόνον τῶν ματιῶν του ποὺ εἶχαν πάντα μιὰν ἔκφραση πονεμένης γλυκύτητας, αἰσθανόσουν τὸν ἄνθρωπο ποὺ κρατεῖ ἐπίμονα μέσα του κλεισμένα τὰ μυστικά του. Δὲν ἦταν στάσις προδιαγεγραμμένη, δὲν ἦταν πόζα— καὶ μόνον ποὺ χαράζω τὴ λέξις αὐτὴ, μοῦ φαίνεται ὅτι βεβηλώνω τὴν μνήμη του, τόσο ἀπλὸς καὶ σεμνὸς ἦταν!— δὲν ἦταν μέσον ἀσκήσεως τῆς θελήσεως καὶ αὐτεπιβολῆς. Ἡ ἐπιφυλακτικότης γιὰ τὸν Καρυωτάκη ἦταν ἀνάγκη, ἦταν ἡ ἴδια ἡ φύσις του. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἐπλήγωνε κανένα.

Αὐτὸς ὁ μᾶλλον δειλὸς (1) εἶχε σὲ μερικὲς πράξεις του μιὰ τόλμη ποὺ ξάφνιζε τὴν τόλμη τῶν ἀνθρώπων ποὺ εἶναι ἔτοιμοι σὲ ὀρισμένες στιγμὲς τὰ πάντα ν' ἀψηφίσουν, ἀπὸ ἀγάπη τοῦ κινδύνου, ἀπὸ πείσμα, ἀπὸ τὴν ἀνάγκη νὰ πείσουν τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ τους ὅτι εἶναι τολμηροί, ἀλλ' ἴσως καὶ ἀπὸ ἀπελπισία. Κάποτε σὲ μιὰ ἐκδρομῇ ποὺ κάναμε μαζί στὰ Μετέωρα, ἐπειδὴ οἱ καλόγεροι δὲν μᾶς ἔρριξαν τὸ καλάθι γιὰ ν' ἀνεβοῦμε στὴ μονή, τόσο ἐπείσμως ὥστε, χωρὶς νὰ τὸ σκεφθῆ οὔτε στιγμὴ, ἀνέβηκε ἀπ' τὴ σκάλα. Μιὰ ἔλκεν νὴ ἀνεμώσκαλα, ὕψους πενήντα ὡς ἐξῆντα μέτρων, μισοχαλασμένη καὶ κατακόρυφη. Ἀνέβηκε καὶ κατέβηκε μὲ ἄσκησιν εὐκολία θὰ τὸ ἔκαμνε καὶ ὁ πιὸ ἐξησκημένος καλόγερος, καὶ μὲ τὴν ἴδια ψυχραιμία.

— Ἄχ! ἔτσι, εἶμαι εὐχρησθημένος, δὲν ἔγινε τὸ κέρι τους, μοῦ εἶπε ὅταν κατέβηκε. Καὶ τὸ πρόσωπό του ἔλαμπε ἀπ' τὴν ἱκανοποίησιν τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ἔκαμε τὸ θέλημά του.

Μιὰν ἄλλη φορὰ, ἐπειδὴ δὲν βρῆκε βάρη νὰ γυρίσει ἀπ' τὴν Ρουμανία, γύρισε μὲ ψαρόβαρκα! Ἀπὸ πείσμα πάλι καὶ γιὰ τὴν ἡδονὴ τοῦ κινδύνου.

Μὲ τὴν ἴδια αὐτὴ τόλμη εἶμαι βέβαιος ὅτι ἀντιμετώπισε καὶ τὸν θάνατο. Θὰ εἶπε μέσα του: «Θὰ σκοτωθῶ, τελείωσε!» Καὶ πραγματοποιοῦσε τὴν ἀπόφασίν του, χωρὶς τὸν παραμικρὸτερον δισταγμὸ, σὰν νὰ εἶχε δώσει λόγον τιμῆς στὸν ἑαυτὸ του καὶ νὰ ἔπρεπε μὲ κάθε θυσία νὰ τὸν τηρήσει.

* *

Μολονότι στενωτάτα συνδεδεμένοι, σπάνια ὡστόσο μιλοῦσαμε γιὰ λογοτεχνικὰ ζητήματα. Δὲν τύχαινε, ἢ ἴσως καὶ ἀσυναίσθητως νὰ τ' ἀποφεύγαμε. Ταιριάζαμε τόσο πολὺ στὰ γούστα, στὶς ἰδέες, ὥστε ἐκρίναμε ἄσκοπο νὰ ποῦμε πράγματα γιὰ τὰ ὁποῖα εἴμαστε βέβαιοι ὅτι θὰ συμφωνοῦσαμε.

Τὰ γούστα του ἦσαν τὰ γούστα τῆς γενεᾶς μας, ὅσον ἀφορᾷ τὴν λυρικὴν ποίησιν τουλάχιστον, μὲ κάποιες μόνον ἐντελῶς ἰδιαιτέρες προσωπικὲς προτιμήσεις. Ὁ Κα-

(1) Δειλὸς στὶς κοινωνικὲς σχέσεις του, ἐννοῶ, στὴν ἐπαφὴν του μὲ τοὺς ἀνθρώπους.

ρουσιότητας έφραξε ξεχωριστή αγάπη για όρισμένους παλιούς γάλλους λυρικούς, τόν Βιγιόν, τόν Charles d'Orléans και προσαισθητικούς Άγγλους. Δυό στίχοι τοῦ Saint-Amant (γάλλου ποιητοῦ τοῦ 17ου αἰῶνος) τοῦ εἶχαν κάνει ιδιαίτερη ἐντύπωση, καὶ μοῦ τοὺς ἀπήγγελε δυό τρεῖς φροῦς μὲ φανερὴ εὐχαρίστηση:

Καὶ μιά, ἀνάμεσα στὶς ἄλλες,
μὲ μεγάλα πρσινωπά μάτια,
χαμογελάει, ἀνασηκώνεται καὶ μὲ κοιτάζει!
(sourit, se hausse et me regarde!)

«Εἶναι τόσο ζωηροί, μοῦ ἔλεγε, ἔχουν τόση κίνηση οἱ στίχοι αὐτοί, ὥστε μοῦ δίνουσαν ζωντανότητα τὴν εἰκόνα, σὰ νὰ συνέβαινε τώρα ἐδῶ μπροστά μας, σὰ νὰ συνέβη σὲ μένα τὸν ἴδιο, σὲ μιὰ στιγμή ἀξέχαστα γλυκαῖά, ὄχι μόνον τῆς σκηνῆς ἀλλὰ καὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς μορφῆς τῆς γυναίκας. Μοῦ φαίνεται ὅτι βλέπω τὴν γυναῖκα αὐτὴν μὲ τὰ πρσινωπά μάτια...»

Καὶ τοὺς δυό αὐτοὺς στίχους, τοὺς παρὰ ἔξω ὑποβλητικούς, τοὺς ἐσχέτιζε μὲ τὸν γνωστὸ περίφημο τοῦ Beaudelaire:

J'aime de vos longs yeux
la lumière verdâtre...

Κάποτε, σὲ μιὰ ἀνθολογία παλιῶν γάλλων ἐρωτικῶν ποιητῶν, τοῦ διάβασα ἕνα τραγοῦδι - μικρὸ, δεκαεξάστιχο - τοῦ Charles d'Orléans:

Dieu! qu'il la fait bon regarder
La gracieuse, bonne et belle!
Pour les grands biens qui sont en elle,
Chacun est prest de la louer,
Qui se pourroit d'elle lasser?
Tousjours sa beauté renouelle.
Dieu! qu'il la fait bon regarder,
La gracieuse, bonne et belle!

Τὸ ποιηματάκι αὐτὸ τὸν ἐνθουσίασε. Δὲν τὸ ἤξερε.

«Εἶναι ἕνας γλυκὺς ἐρωτικὸς στεναγμὸς, μοῦ εἶπε, γεμάτος μυστικὸ λάγνεμα καὶ δειλὸ θαυμασμό, τὸ τραγοῦδι αὐτό. Ἀκούοντάς το, αἰσθάνομαι νὰ μὲ πλημμυρίζει δλόκληρη ἡ ἐρωτικὴ ἀτμόσφαιρα τοῦ Μεσαίωνος.»

* *

Νὰ μιλήσω γιὰ τὸ ἔργο του εἶναι σὰ νὰ μιλοῦ γιὰ τὴν ψυχικὴ ἱστορία ὅλης τῆς γενεᾶς μας. Ἄν ἡ ἀπαισιοδοξία του ἢ μάλ-

λον ὁ βαθμὸς τῆς ἀπαισιοδοξίας τοῦ Καρυωτάκη, ἦταν κάτι ἐντελῶς δικό του, ὁ ἀπελπισμένος νιχιλισμὸς του ὅμως ἦταν καὶ δικός μας, ὅπως καὶ δικὰ μας εἶναι ὅλα τὰ ψυχικὰ καὶ διανοητικὰ δράματα ποὺ ἐξέφρασε.

Κανείς δὲν μᾶς ἀντιπροσώπευσε τόσο πολὺ, σὲ ὅ,τι πῶς βαθύ, χαρακτηριστικότερο, οὐσιαστικότερο ἔχομε, ὅσο ὁ Καρυωτάκης. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ θάνατός του εἶναι τόσο βαρὺ πλῆγμα γιὰ μᾶς Χάσαμε τὴν πῶς γνήσια φωνή μας, καὶ τὴν τεχνικώτερη, καὶ τὴν πῶς εἰλικρινή.

Κανείς ἄλλος δὲν ἦταν ὅσο ὁ Καρυωτάκης μπασμένος στὴν ἀτιμότητα τῆς ἐποχῆς μας, ποτισμένο: ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς. Τὸ βλέπει κανεὶς ὄχι μόνον στὴν οὐσία ἀλλὰ καὶ στὴν μορφή τῆς ποιήσεώς του. Στὴν τεχνικὴ του ὑπάρχουν ὅλες οἱ κατακρίσεις τοῦ νεότερου λυρικοῦ, μερσινωμένες κατὰ τὸν πλέον ἀβίαστο καὶ σύμφωνο μὲ τὴν ἰδέση καὶ τὴν τέχνη του, τρόπο:

* Ἔχω κάτι σπασμένα φτερά.
Δὲν ξέρω κἄν γιατί μᾶς ἤθε
τὸ καλοκαίρι αὐτό.
Γιὰ ποιὴν ἀνέλπιστη χαρὰ,
γιὰ ποιὸς ἀγάπες,
γιὰ ποιὸ ταξίδι ὄνειροτό.

Δὲν εἶναι λέξεις, εἶναι μουσικὰ τόνοι οἱ στίχοι αὐτοί. Ἀνάμεσά των ὑπάρχουν ὀλόκληρα μουσικὰ διατεήματα ὅπου ἀργοπορεῖ ὄνειροπόλα ἡ διάθεση ποὺ μᾶς ξυπνοῦν. Καὶ τί ὀξύτερη στὴν ἔκφραση, καὶ τί δύναμη ὑποβολῆς! Μὲ πέντε ἔξη μικροῦς στίχους, καμωμένους ἀπ' τὶς πῶς κοινές, τὶς φτωχότερες λέξεις, μᾶς μεταδίδει ὁ ποιητῆς ὀλόκληρο τὸ ψυχικὸ δράμα του. Τὸν μουγγὸ πόνο τοῦ ἀνθρώπου ποὺ σὰ νὰ ἔχασε γιὰ πάντα τὸ μυστικὸ τῆς χαρᾶς, ποὺ μολονάτι ζωντανός, σὰ νὰ ζῆ ἔξω ἀπ' τὴ ζωὴ, ὄλο τὸν καὶ μὲ τὸν ξεχειλισμένο ἀπ' τὴν ὀδυνηρότητα λὸς, γνώση ὅτι ὄλοι οἱ πόθοι μας θὰ μείνουν τελειωτικά, ἀνέκλητα ἀπραγματοποίητοι. Δὲν ξέρω, ἀλλὰ σπάνια μοῦ φαίνεται ὅτι τὸ ἀπεγνωσμένο αὐτὸ αἰσθημα ἀπεδόθη, στὴν νεοελληνικὴ τουλάχιστον ποίηση, μὲ τόση τραγικότητα. Νομίζει κανεὶς ὅτι ἀκούει τὴν κραυγὴ κάποιου ποὺ ὁ πόνος του τὸν ἔχει φέρει σὲ ἀληθινὴ hallucination, σὲ ἀληθινὸ παραλήρημα.

τὴν ὀξύτερα αὐτὴ τὴν βροῖσχομε σὲ πολλὰ, σὲ ὄλα σχεδὸν τὰ τελευταῖα ποιήματα τοῦ Καρυωτάκη, καὶ σὰ ἀπλᾶ λυρικά του, καὶ σὰ συγκεκριμένα μὲ τὸ παρὸ χροῖμα τοῦ, καὶ σὰ παιρτικά του.

Ὁ κλαυσίγελός του, ὁ γεμάτος πονεμένη ἀπάση σαρκασμὸς του, ἡ εἰρωνία του ποὺ δὲν εἶναι παρὰ ἕνας μόνος πνιγμένος λογμὸς, θυμίζουν μερικὲς σχεδὸν ἵστερικὲς κραυγές, μερικὲς ἐκρήξεις ἀβίασταγης ὀδύνης τοῦ Λαφόργκ. Ἰδία ὀξὺς εἶναι, καὶ σὸν ἴδιο βαθμὸ μοντέρνος, ὅταν ἐκφράζει μερικὲς μουσικὰ ἐξαῦλωμένες ψυχικὲς καταστάσεις, ὅταν μᾶς δίνει κάποιες συναισθηματικὲς notations («Βράδυ»). Καὶ τί τὸ πῶς μοντέρνο, τέλος, ἀπὸ τὶς πεζολογικὲς λέξεις ποὺ ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἐπίτηδες μεταχειρίζεται (καὶ ὅπου κυριαρχοῦν, μὲ τόσο ἀσφαλτὴ καλλιτεχνικὴ γνώση τῆς ἐκφραστικότητός των χρησιμοποιημένες, μερικὲς καθαρευουσιάνικες,) καὶ ἀπὸ τὶς ἀντικανονικὲς του τομὲς ποὺ δίνουν σὸν στίχο του κάτι σὰν περπάτημα πληγωμένου πουλιοῦ, τόσο σύμφωνο μὲ τὴν ὄλη ψυχικὴ του διάθεση, πτώσεις καὶ λιγίσματα, φρικιάσματα καὶ ἀναπάσεις, καὶ γέες ἐσωτερικὲς ἀρμονίες ποὺ μὲ τὴν ποιαλία των ξεκουράζουν τὸ ἀντὶ ἀπ' τὴν ἀφόρητη, ὅταν εἶναι διαρκής, κανονικὴ προσοδία; Ἄλλὰ μήπως ὅμως δὲν εἶναι κατ' ἔξοχὴν μοντέρνο καὶ κάποιον ἄλλο, ἔξισου χαρακτηριστικὸ, γνώριμα τοῦ Καρυωτάκη, τὸ μὲ κάποιον κρυφὴ καὶ νοσηρὴ, θάλλεγες, αὐταρέσκεια φανέρωμα τοῦ ὅ,τι πῶς μίζερο καὶ «φρουκαριόρικο», πῶς «ἀντιρωϊκὸ» ἔχει ὁ σύγχρονος ἀνθρώπος, καὶ ἐν γένει ἡ ζωὴ;

Τὸ Μιχαλιὸ τὸν πήρανε στρατιώτη.
Καμαρωτὰ ξεκίνησε κι ὄρατι
μὲ τὸ Μαρή καὶ μὲ τὸν Παναγιώτη.
Δὲ μπόρεσε νὰ μάθη κἄν τὸ «ἐπ' ὄμου».
* Ὄλο μουρμούριζε: «Κύρ-Δεκανέα,
ἄσε με νὰ γυρῶ στὸ χωριὸ μου».

Τὸν ἄλλο χρόνο, σὲ νοσοκομεῖο,
ἀμίλητος τὸν οὐρανὸ κοιτοῦσε.
Ἐκάρφωνε κέρα, σ' ἕνα σημειο,
τὸ βλέμμα του νοσταλγικὸ καὶ πρῶο,
σὰ νάλλεγε, σὰ νὰ παρακαλοῦσε:
«Ἀφίστε με σὲ σπῆτι μου νὰ πάω».

Κι ὁ Μιχαλιὸς ἐπέθανε στρατιώτης.
Τὸν ξεπροβόδισαν κάτι φαντάροι,
μαζί τους ὁ Μαρή καὶ ὁ Παναγιώτης.

* Ἀπόνοι τοῦ ἀκεπάστηεν ὁ λάκκος,
μὰ τοῦ ἄφουαν ἀπέξω τὸ κοδῆρι:
* Ἦταν λίγο μακρὸς ὁ φουζαράκος.

Ὁ Μανωλιὸς εἶναι ὄλες οἱ φτωχὲς ἀνθρώπινες ὑπέρξεις, οἱ προορισμένες γλήγορα ἢ ἀργὰ νὰ συντριφετοῦν, οἱ ἀνίκανες γιὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς, ἐκεῖνες ποὺ χάνονται μοιραῖα, παθητικὰ, χωρὶς κανεὶς νὰ λογαριάζει τὸν χαμὸ των, καὶ συγχρόνως ὄλη ἡ μίζερια, ἡ κακομοιριά, ἡ ἱλαροτραγωδία τῆς ζωῆς.

Ἐχειλίζει ἀπ' τὸν βαθύτερο οἶκτο τὸ πῶς αὐτὸ, εἶναι ὄλο ποτισμένο ἀπὸ δάκρυ καὶ σὰν ραντισμένο ἀπ' τὸ αἶμα μᾶς ἀγίαρευτης ψυχικῆς πληγῆς γιὰ τὶς ἀθλιότητες τοῦ κόσμου. Ἄ! ὁ ἀνθρώπος ποὺ αἰσθανότανε τόσο πολὺ τὸν πόνο των ἄλλων, δὲν μπορούσε νὰ μὴν εἶναι ἀληθινὸς ποιητῆς!

* *

Ἡ ἀπαισιοδοξία εἶναι τὸ κύριο γνώρισμα τοῦ Καρυωτάκη. Αὐτὴ δημιουργεῖ ὄλη σχεδὸν τὴν ἀτιμότητα τοῦ ἔργου του (τῆς τελευταίας του ἰδέως συλλογῆς): αὐτὴ, ἐν πάσει περιπτώσει, τοῦ δίνει τὸν κυρίαρχο τόνο του. Ἀπὸ ποῦ ἐπήγαγε ἡ τόσο τραγικὴ φιλοσοφία του, ἡ ἀπελπισμένη στάση του ἀπέναντι στὴ ζωὴ, ὁ χωρὶς καμμιὰ ἀπολύτως διέξοδο νιχιλισμὸς του; Εἶναι τόσοι πολλοὶ οἱ λόγοι, τόσο περίπλοκα καὶ ἀνεξιχνίαστα τὰ αἷτια ποὺ φέρνουν τὸν ἀνθρώπο ἐκεῖ ποὺ ἔφεραν τὸν Καρυωτάκη, ὥστε κἄθε ἀπόπειρα νὰ βροῦμε τὰ ἀληθινὰ ἐλατήρια τοῦ περσιμισμοῦ του θὰ ἔμεινε ἀκαρπη. Δὲν εὗρισκε τίποτε στὴ ζωὴ ποὺ ν' ἀντισταθμίζει τοὺς πόνους τῆς; ἢ μήπως δὲν τοῦ ἔδινε ἡ ζωὴ ὅ,τι τῆς ζητοῦσε; Στὰ ποιήματά του βροῖσχομε μερικὸς ἀπ' τοὺς λόγους τῆς ἀπαισιοδοξίας του: ἀλλ' ἦσαν αὐτοὶ τάχα οἱ σπουδαιότεροι, οἱ πῶς βαθιοί; Ὁ νιχιλισμὸς του ἦταν ἀπόλυτος. Δὲν εἶχε καμμιὰ πίστη, ὄτε ἐπίγεια, ὄτε μεταφυσικὴ. Ἄλλοι, μὲ διαφορετικὴ ἰδιοσυγκρασία ἀπ' τοῦ Καρυωτάκη, κατορθώνουν νὰ ζήσουν, δεχόμενοι τὶς ἀθλιότητες καὶ τὶς χαρὲς τῆς ζωῆς, τὶς ἀθλιότητες γιὰ τὶς χαρὲς μὲ συμβιβασμούς, μὲ ὀποχωρήσεις. Ὁ Καρυωτάκης δ' ἐν τὸ κατώρθωσε. Ἀπὸ ἀδυναμία, ἢ γιατί αἰσθάνθηκε ὅτι, γιὰ νὰ ζήσει, θὰ ἔπρεπε νὰ

ξεσπάζει γάιθε στιγμή την ψυχή του, να την σέβει σε χίλιους εξαντελισμούς : Λίγος επικουρισμός θα τον έσωζε. 'Αλλά κάθε άλλο παρά επικουρεία φύσις ήταν. Είχε στα βίβη του την αδιαλλαξία εκείνων που λένουν : ή όλα ή τίποτα.

Στην τελευταία του συλλογή δεν συναντούμε και το παραμικρό που να μ'ας δείχνει ότι ο Καρυωτάκης εβρισκε κάποια χαρά, κάποια ικανοποίηση στη ζωή, ότι του έμενε μια ελπίδα, μια χαρισματιά απ' όπου να πρόσμενε λίγο φως. Παντού μια πνιγερή, καταθλιπτική ατμόσφαιρα, ένας τόνος οξύτατης μελαγχολίας, με εκρήξεις, με κραυγές απελπισίας που ήταν αδύνατο να τις συγκρατήσει. 'Ενα παρόιδιο χωρίς χαρμιά ελπίδα σωτηρίας και με μόνη λύση την ήδονη του παραδαρισμού. Οι μεγάλες πηγές της χαράς, ή φύση, ή έρωτας, ή επικοινωνία με τους όμοιους μας, ή έστω και τεχνητή καλλιέργεια παιθών και ή ικανοποίησή των, είχαν στερέψει μέσα του. Ψυχικά είχε φτιάσει στην πλήρη διάλυση :

Είμαστε κάτι διάχυτες αισθήσεις,
χωρίς ελπίδα να συγκεντρωθούμε.
Στα νεύρα μας μπερδεύεται όλη ή φύσις.

'Τί τον είχε οδηγήσει σ' αυτή την πλήρη διάλυση ; 'Ο σκεπτικισμός. Πρέπει κανείς σε κάτι να πιστέψει για να στερεωθεί στη ζωή. 'Αλλ' όταν κάθε πίστη είναι αδύνατη (δεν μιλά για τους αγύρτες ούτε για τους σαλιμπάγκους), και όταν ή σκέψη οδηγεί μοιραία στην αμφιβολία, (γιατί τέτοια είναι ή φύση της), πώς να πιστέψουμε ;

Πριν φτιάσουμε στη μέση αυτού του δρόμου, έχασαμε τη χρυσή πανοπλία, και μόνο το μεγάλο ερώτημά μας ολοένα πιο σφιχτά μ'ας περιβάλλει.

'Η χρυσή πανοπλία, ή άγνοια ! Πώς την λαχταρούσε ο Καρυωτάκης !

Εύτυχζω σε σένα (1)
τις ερχόμενες τύχες,
την άγνοια του κόσμου
το χαμόγελο που είχες,
ο άγγελε παρασιτάτη,
ω παρήγορο φως μου !

'Αλλ' ή άγνοια, ή παιδική άγνότητα δεν είναι ένας για πάντα χαμένος παράδεισος ;

(1) 'Οδη σ' ένα παιδάκι.

Ποιός την ξαναβρήκε ποτέ ; 'Ο Καρυωτάκης την ξανάβρισκε χάρις στην θεία διαίσθηση των ποιητών, αλλ' ίσως και γιατί πίσω πολύ την ποθούσε. Δεν είναι ένα ολόδροσο παιδικό κελιάδισμα, ξεχειλισμένο από μια άγνότητα που φτάνει λές την άγιοσύνη, το ποίημα αυτό :

Τώρα ή βραδιά,
γλυκιά που φτάνει,
θα μου γλυκάνη
και την καρδιά.

Τ'αστέρια έχει
θα δω, θα γιώσω
οί άνθρωποι πόσο
είναι κακοί.

Κλαίοντας θα πω :
'Αστρα μου, αστρίκια,
τάλλα παιδάκια
θα τάγαπώ

'Ας με χτυπούν
πάντα κι' άζόμα'
θάμαι το χώμα
που το πατούν.

'Αστρα, καθώς
άστρο και κρένο,
έτσι θα γίνω
τόρα καλός.

Για όσους μπορούν και ξαναβρίσκουν την παιδική τους άγνότητα, είναι μια διέξοδος, μια φυγή απ' την ξηρότητα, απ' την μηχανικότητα, απ' τον άφρόνητο αυτοματισμό των μεγάλων, εκείνων για τους όποιους απ' την πολλή σχηματοποίηση έχει καταντήσει ή ζωή μια «άφρησημένη έννοια». 'Αλλά πόσο βαστά ή διέξοδος αυτή ; Λίγες στιγμές. Και ξανάρχεται πάλι ή ζωή, άβάσπιαγη, έφραλτική, όσο και πρώτα. Τότε ο ποιητής ξεσπά σε άπεγνωσμένες κραυγές, ζητά μια διέξοδο, οποιαδήποτε, την πιο πρόχειρη, την πιο τυχαία :

Καλό ταξίδι, αλαργινό
καράβι μου, στού άκείρου
και στής νυχτός την άγκαλιά,
με τα χρυσά σου φώτα !
Νάμουν στην πλώρη σου ήθελα
για να κοιτάζω γύρου
σε λιτανεία να περνούν
τά όνειρα τα πρώτα.

'Η τρικυμία στο πέλαγος
και στη ζωή να παύει,
μακριά μαζί σου φεύγοντας
πέτρα να ρίχνω πίσω,

να μου λιχνίζεις την αιώνια
θλίψη μου, καράβι,
δίχως να ξέρω που με πάς
και δίχως να γυρίσω.

Πώς να μη ζητήσει την φυγή αυτή προς το άγνωστο, την δίχως επιστροφή, με την πλήρη λήθη του παρελθόντος, όταν ξέρει ότι το μέλλον δεν θα είναι παρά μια πατή επινάληψη του παρελθόντος, ή νέα ζωή ή ίδια άπαράλλακτη ή παληά, μες στους ίδιους τόπους, ανάμεσα στους ίδιους ανθρώπους ;

Έίποτε δεν επρόσμενε απ' τη φύση. 'Η φύση δεν είναι για τον Καρυωτάκη παρά μια άφρηση ύλη που έχει ανάγκη απ' τον θάνατό μας για ν' ανανεωθεί, μια άναίσθητη μητριά που δεν σιμπονει ή δυστυχία μας.

On m'appelle une mère
et je suis une tombe

όπως έλεγε με την μεγαλόστομη στωϊκή του πικρία και ο Vigny.

Κάποτε την πλησιάζει φιλικά, συνεπαίρνεται από την όμορφιά της, αλλά κι' αυτό βαστά λίγο :

Μά πάντα, ω φύση, αλλοίμονο !
πόσο ή ψυχή μου ταπεινή
λάτρισα στο παραμικρό
γίνεται μάντεμά σου,
και πόσο, τώρα που ή βραδιά
θα πέσει φθινοπωρινή,
το καθετί περσότερο
μου λέει την όμορφιά σου !

Φύσις, για τον άνθρωπο, σημαίνει φθορά. Έίποτε δεν αντιστέκεται στην καταλύτρα δύναμή της :

Στον άμιο τα έργα στήνονται
μεγάλα των ανθρώπων,
και σαν παιδάκι τά γκρεμίζει
ο Χρόνος με το πόδι.

Και ή δράση ; Χρειάζεται πίστη, ένθουσιασμό, τυφλή εγκατάλειψη στην ακάθεκτη ροή της. Δεν μπορούν να δράσουν, δεν μπορούν τουλάχιστον να βρούν λήθη και παρηγοριά στη δράση, όσοι πολύ έσκέφθησαν, οί όχι άπλοϊκοί άνθρωποι. Βρίσκουν άπλως την αηδία ή την κούραση. Γι' αυτό τους μια μόνη δράση υπάρχει : ή πνευμα-

τική. 'Αλλ' αυτή η προσπάθεια χρειάζεται πίστη.

'Ανίκανος για την πρώτη, ο Καρυωτάκης δεν μπορούσε να ικανοποιηθεί απ' την δεύτερη, όχι μόνον γιατί δεν την θεωρούσε άρετό αντίσκημμα στις αθλιότητες της ζωής, αλλά και γιατί κατά βάθος την εύρισκε άνάξια για τις θυσίες που της προσέφερα :

Θηρύνοντας πράγματα αιώνια,
ή' άφίσει να φύγουν τα χρόνια.

Θα φύγουν, και θάνατι ή καρδιά μου
σα ρόδο που επάτησα χάρμου.

'Αλλάζουμε με ήχους και συλλαβές
τά αισθήματα, στη χάρτινη καρδιά μας,
δημοσιεύουμε τά ποιήματά μας,
για να τιτλοφορούμεθα ποιητές.

Μόνο για μ'ας υπάρχουν του Θεού
τά πλάσματα και, βέβαια, όλη ή φύσις.
Στη γή για να στέλνουμε άνταποκρίσεις,
άνεβήκαμε σιάστρα τουόρανού.

Σε τί να βρούμε καταφύγιο, τί ν' αντιτάξουμε στην τραγικότητα της ζωής ; 'Το πάθος ; 'Αλλά πάθος δεν υπάρχει μόνο το άπατηλό «ένδαλμά» του γνωρίζουμε. Ποιός άλλωστε να μ'ας εμπνεύσει το πάθος και για ποιόν να το ζήσουμε ; Οι γυναίκες «τ' άνυποψίαστα αυτά πλάσματα» (άλλα «και γι' αυτό προνομιούχα») «στα χείλη μόνο έχουν τις λέξεις των παιθών» και ένα μονάχα όνειρο, «τον άγαθόν άντρα και τα νόμιμα κρεβάτια».

'Ετσι, χωρίς τις χαρές του έρωτος, τη μέθη των παιθών, τη γαλήνη και την λήθη που βρίσκουμε στη φύση, την παρηγοριά και την «δικαίωση» που δίνει ή τέχνη, και ή πνευματική δράση έν γενει, τί απομένει ; 'Η μικρή, μίσηρη, καθημερινή ζωή, με όλη την τραγική συναίσθηση της μηδαμνότητός της :

Μισθια δουλειά, σωροί χαρτιών,
έγνιες μικρές και λύπες . . .

Σάββατο βράδυ : άνοίγουμε
στο δρόμο σα λουλούδια
οί άπλές καρδιές, παιθητικά
ν' άνέβουνε τραγούδια,
που τη χαρά ή τον άκαλό
του έρωτα φάλλουν πόνο,
ένω για μένα ή έβδομάδα
έτέλιωσε και μόνο.

Ἡ ΠΡΩΤΟΠΟΡΕΙΑ

1. ΝΟΣΤΑΛΓΙΑ

Κάποιο ἀκρογιάλι νοσταλγῶ
ἀμμογαῦτανομένο,
βαρκοῦδες γοργοτάξειδες
—θαλασσινὰ πουλιὰ—
κι' ἓνα χοιριό μὲ τ' ἄσπρα του
σπιτάκια, ξαπλωμένο
στοῦ λόφου τῆ μικρῆ πλαγιᾶ
ὡς στὴν ἀκρογυαλιά . . .

Κάποιο νησιάκι νοσταλγῶ,
μὲς στοῦ πελάου τὰ πλάτη,
πού σὲ καθρέφτη μαγικῶ
τὴν ὄψη του θοορεῖ,
νησιάκι, πού τὰ κάλλη του
—θάμπος γιὰ κάθε μάτι—
γὰ τὸ ἱστορήσει ἀληθινὰ
κανέναις δὲν μπορεῖ! . . .

Κι' ἐνῶ ταχὺς ὁ λογισμὸς
στὸ γοργοπέταγμα του
φθάνει στὸ γνώριμο νησί,
στοὺς κόρφους τοῦ γυαλοῦ,
καὶ ξημεροβραδυάζεται
σιμὰ κι' ὀλόγυρά του,
θλίβεται μέσα μου ἡ ψυχὴ
—ψυχὴ ἔνο; νοσταλγοῦ! . . .

2.—ΤΟ ΒΡΑΔΥΝΟ ΜΕΛΤΕΜΙ

.. Σὰν ἤλθες χθὲς ξεκούραστο
ἀπ' τοῦ πελάου τὰ βάθη,
ὁ ὄχθος καθρέφτης τοῦ γυαλοῦ
ραγίστηκε κι' ἐξάθη . . .
Μὰ στόλισες τὰ κόμματα
μὲ ἀφρών λευκά στεφάνια
καὶ μὲ κροσσάκια κάτισπρα
τὰ ἐρημικὰ ἀκρογιάλια,

καὶ χάριτες πνοῆ ζωῆς
στὸ νεκρωμένο σῶμα
τοῦ γέριου ἀνεμώμουλου,
πού ζεῖ κι' ἀλέθει ἀκόμα,
καὶ στὰ πανιὰ τῶν καϊκιῶν,
πού στέκαν κοιμισμένα,
ἐχάριτες τῆ δύναμη
γὰ φύγουν γιὰ τὰ ξένα! . . .

3.—ΤΟ ΚΟΙΜΗΤΗΡΙ ΤΟΥ ΝΗΣΙΟΥ

Ψηλά, δροσιάτα κυπορίσια
στὸν τοῖχο γύρω ἀραδιασπὰ
κι' ἀπ' τοῦ γυαλοῦ τὰ βοτσαλάκια
τὰ μνήματα ὅλα πλουμιστά . . .
Νὰ τοῦ ψιροῦ, ἐκεῖ στὴν ἄκρη,
μὲ τὸν ξυλένιο του σταυρό,
κι' ἐδῶ τοῦ ἀκούραστου χοιριάτη,
μὲ τὸ καντῆλι του ἀναρτό . . .

*Λοφθονα δένδρα, πλήθος τάφοι,
καὶ μιὰ ἐκκλησοῦλα φτωχικὴ,
καὶ γιασεριά καὶ μαντζουράνες
στῆς νεῖας τὸν τάφο, πάρα 'κεῖ . . .
Κι' ἀγνάντια ὁ ἀπέραντος ὁ πόντος
πού νανουρίζει μὲ στοργὴ
τῶν πεθαμένων μας τὸν ὕπνο,
. . . ὅπως ἡ μάννα τὸ παιδί! . . .

Σκόθος.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ

Κ' ἮΤΑΝ . . .

Βιόλες μαβιές βελουδοπέταλες
κι' ὄ φλόγινες τοῦ κόμπου ἀνεμῶνες
καὶ τ' Ἀπριλιοῦ πυρόχρωμα τριαντάφυλλα
—πρώτιστα ἀνοιγμένα—,
κοῖμα σὲ σᾶς, τέτοια π' ἀνθίζατε
κείνη τῆ νύχτα τοῦ Μαρτιοῦ.

Κι' ὄ μενεξέδες ὄνειρόχοομοι
μὲ τὰ λιὰ τὰ πέταλα, πού μῦρα
γλυκόπνοια δειλά-δειλά σκορπίζατε
στὸν ἄτρεμον ἀγέρα,
κοῖμα καὶ σεις, τέτοια π' ἀνθίζατε
κείνη τῆ νύχτα τοῦ Μαρτιοῦ.

Τὴν ἀχνὴ λάμψη πού ξεχύνουνε
ἡ καλωσύνη τῆς ψυχῆς κ' ἡ ἀγνότης,
ἡ τῶν παιδιῶν τ' ἀθῶο γλυκοχαμόγελο,
ἡ τῶν σεμνῶν παρθένων
τὸ πρῶτο πρῶτ' ἀναφτεροῦγισμα
πρὸς τῶν ὀνειρῶν τὴν ἀγγή,

αὐτὴν ἀν πέρνατε γιὰ χροῖμα σας
στῆς γαληνῆς βραδυᾶς τὴν ἡρεμία,
θὰ νοιώθατε σιμὰ σας κάποιο θρόισμα
κι' ἀνάλαφρα, σὰν ἄχνη,
κάποιου ἀγγέλου οὐρανόφερτου
θὰ σᾶς ἀγγίζαν τὰ φτερά . . .

Μὰ σεις τὰ χροῖματα πού κάνουνε
τρελλές τι; πεταλοῦδες γιὰ παιχνίδια
διαλέξατε, ὄ λυλούδα μυρόπνη,
κι' ἓνα λουλοῦδι μόνο
πῆρε τὸ χροῖμα τῆς ἀγνότητας
τ' ἄσπιλο χροῖμα τὸ λευκό.

Κι' ἦταν τὸ Κοῖνο τὸ ἀχνόθωρο,
πού ἀπ' τοῦ ξανθοῦ τοῦ Γαβριὴλ τὸ χέρι,
ὡς τᾶδρεψε ἀπ' τὸν κῆπο δροσοστάζοντας,
στὴν ἀχραντὴ Παρθένα
ἦρθε νὰ φέρῃ τὸ προμήνυμα
τῆς οὐρανόσταλτης χαρᾶς! . . .

ΚΑΛΛΙΟΠΗ ΚΟΡΔΟΠΑΤΗ

1.—ΦΘΙΝΟΠΩΡΙΝΟΙ ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ

Μιά μέρα πού μ' ἐξύπνησαν
τοῦ φθινοπώρου οἱ μύδρες
Κ' οἱ πιπεριές, οἱ κλαιούσες,
ἀνεμοκηματίζαν,
μιὰ μέρα π' ἐφευγαν χλομές,
συλλογισμένες οἱ ὄρες,
πρῶτη φροᾶ στ' ἀληθινὰ
τὰ μάτια μου δακρῶζαν.

Ποιὸς στοχασμὸς ἐκίνησε
τὸν πόνο μου πηγούλα
θολάρμυρη;— τὸ ξύπνημα
ἀπ' τῆ γλύκα ἑνὸς ὄνειρου;
σ' ἀχὺς σημάντρον μακρυνῶν,
πού φέρνει μιὰ πνοοῦλα
μέσ' ἀπ' τ' ἀβέβαια μέλλοντα
τ' ἀόριστοῦ μου κλήρου;

2.—ΘΡΗΝΟΣ

Ἐγὼ 'μαι ἓνα κακότυχο
κάποιου γυαλοῦ κοχύλι
πού παραδέρνει ἡ θάλασσα
στὴν ἄμμο νύχτα μέρα
μέσα μου δὲ φωλιάζει πιά
ζωή! Τὰ δυὸ μου χεῖλη
φλογέρα τάχει πένθιμη
τὸ φύσημα τάγερᾶ.

Οὔτε τ' ἀκούραστου ψαρροῦ
τὸ πλανερὸ τὸ δίχτυ,
οὔτε ἡ τρελλὴ χαροπνοῦ
τοῦ πόντου πιά μὲ νοιάζει·
σὰν πιάψη μόνο νὰ περνᾶ
πικρὸ τοῦ ναυτοπνίχτη
Τ' ἀνέμου ἀπ' τὸ κουράρι μου
τὸ κλάμμα, μὲ τρομάζει!

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΛΟΓΟΘΕΤΗΣ

ΠΑΡΑΜΟΝΗ ΧΩΡΙΣΜΟΥ

Ποῦδου στερνό, πού θὰ διαβῆ ἴσως κι αὐτὸ
ψυχρὸ καὶ λυπημένο, ὄχι σὰν τᾶλλα
τὰ τόσα τοῦ χειμῶνα τὰ μεγάλα
στὸ σπίτι μας καὶ στὸ χοιριὸ τᾶγαπητό . . .

*Ἄλλες φορές, σὰν τὸ σκοτάδι εἶχε ἀπλωθῆ
κι' ἐπλάκωνεν ἡ νύχτα τοῦ Γενάρη,

δίχως χαρὰ κι ἐλπίδα καὶ φεγγάρι,
γοργὰ ποθοῦσα νὰ διαβῆ καὶ νὰ σωθῆ! . . .

*Ἀπόψε οἱ ὄρες κι οἱ στιγμὲς μας ἀκριβές . . .
Κι ἤμως πῶς φεύγουν, πῶς κωλύνε, πῶς πε-
Σ' ἀγύριστο ταξίδι λές καὶ πάνε [τᾶνε! . . .
ἀπελπισιὰ γεμάτες καὶ βουβές . . .

*Ὡς ἦτανε νὰ μὴ ροδίση ἡ χαραυγὴ
κι ἡ νύχτα αὐτὴ ἀξημέρωτη νὰ μείνῃ! . . .
*Ὀλους ἡ ἴδια μᾶς ἐσκέπασεν ὀδύνη
καὶ μῆτε γέλιο δὲν ξεσπᾶ, μῆτε κραυγὴ! . . .

Μόνο τᾶνέγνωμο, πού πλάγιασε, μικρὸ
χαμογελά στὸν ὕπνο του καὶ χαίρει
γιὰ τὰ καλοῦδια, πού ὁ Χριστοῦλης θὰ ταῦ φέρῃ,
καὶ δὲ γροικᾶ τὸ χωρισμὸ μας τὸν πικρὸ! . . .

P. ΠΕΡΑΝΘΗΣ

ΕΙΜΑΙ ἘΝΑΣ ΤΑΦΟΣ

Εἶμαι ἓνας τάφος: μέσα μου
ἓνα μυστικὸ φυλάω—
τὸ μυστικὸ κάποιας βραδυᾶς
πού ἐκύλαγε σὰ φῶς·
στὰ δάχτυλά σου ἀνάμεσα
τὸ μᾶξευα σκυφτός
καὶ, κάθε πού τὸ θυμηθῶ,
σὰ μὲ πιετὸ μεθᾶω.

*Ἐρχόταν τότες νὰ σταθῆ
στὸ μέτωπό σου ἀπάνω
ἓνα φεγγάρι δόλχουσο
κι' ἀναβε στὰ μαλλιά,
φέγγοντας στ' ὄχρὸ πρόσωπο,
μὲ ἀστέρια μιὰ φωτιά,
καὶ σὰν ἀχτινες σκόρπαγε
τὸ γέλιο σου τὸ πλάω.

Τὸ συντριμμένο τ' ὄνειρο
μονάχα τώρα κλαίω
κι' οἱ νύχτες τὸν πικρὸ καμῖο
φλογίζουν πιδό πολύ.

*Ὀλα ἦταν ἄστρα: σκόρπισαν·
ἐπέρασες κι' ἐσύ,
κι' ἔγινα τάφος κι' ἐκλεισα
τὸ μυστικὸ τὸ ἴωρα!

M. ΡΟΥΜΠΙΝΗΣ

ΘΡΗΝΩΔΙΑ

Κλάψε, βροχή, μονότονα,
πένθιμα, κρᾶ, θλιμμένα
τὴ διμασμένη γῆς.
Καὶ κλάψε τὰ χλομά κι' ἀγνὰ
τὰ κοῖνα, μαραμένα,
χερσοβικῆς ψυχῆς.

Ποῦ, ἔτσι ἀπλά καὶ γαληνά,
σ' ἓνα φτωχὸ ἀνθογυάλι,
ξεψύχησαν ὄχρᾶ,
κ' ἐκλαψαν, — ἀνθινὴ πνοή —
τὰ πρωτινά τους κάλλη,
τὴν πρωτινὴ χαρὰ . . .

Μὰ πῶταρα, βροχούλα μου,
ἀπ' ὅλα κλιότε τῶρα
(ὄνειρα, ἐλπίδες, νὰ τα ἴ)
τοὺς νεκρωμένους πόθους μου
ποῦ γκαρῆσαις μὰ μπόρα,
τὰ λυρικά μου γυῖτα!

Ε. ΘΕΟΦΙΛΟΣ

1. — ΜΟΙΡΟΛΟΪ

Νεκρός! Καὶ νὰ ταιριάζω δὲν μπορῶ
γιὰ σένα μοιρολόι!
Μαῦρα, γλυκὰ μιτάκια ποῦ ἀγαπῶ,
ὁ κόνος σας μὲ τρώει!
Νεκρός; Δὲν τραγουδαίς μου πιά ξανά;
Χειλάκια κορυλλένια
Ποιὰ βούλα σὰς ἐπικράτισε σφιχτά;
Ὁ κόνος μὲ τὴν ἔγνοια;
Νεκρός; Τὰ χέρια σου σφιχτά καὶ σταυρωτὰ
δεμένα: ἢ μιάθη ἀλήθεια!
*Ἐπι γενιῶνται τ' ἀνεκίστατα
θλιμμένα παραμύθια;
Νεκρός; Κοσμὶ λιγνόφυλλο, χυτὸ,
ὁ τάφος θὰ σὲ λύσει!

*Ὡμέ! *Ἐχουνε τὸ μνήμα σου ἀνοιχτὸ
κοντὰ στὸ ζυγαρίσι 1.

2. — Η ΔΥΓΙΝΗ ΚΑΜΠΑΝΑ

Τὸ ποῦ ἐκουράστηκε σκιοινί
τραβᾷ ὁ κωδωνοκρούστης
κι' ἡ διαλαλήτρα ἢ θλιβερὴ
ἀπὸ ἐρημικὸ χωριὸ
αγοράζει ἀργὰ καὶ ρυθμικά
τοὺς κένθιμους ἀχούς της
ἀπ' τὸ ψηλὸ τῆς ἐκκλησιᾶς
καλιὸ ζαμπαναριό.

Τὸ ποῦ ἐκουράστηκε σκιοινί
τραβᾷ ὁ κωδωνοκρούστης
τὴ μαύρη αὐγὴ πρὶν ψάλουνε,
τὸν ὄρθρο, τὰ πουλιά,
κι' ἡ διαλαλήτρα ἢ θλιβερὴ
τοὺς μουσικοὺς ἀχούς της
αγοράζει μαιγγὰ καὶ ράθυμα
στὴ γύρω σιγαλιά.

*Ὅταν στοῦ ὄνειρου τὰ γλαυκὰ
κελάγη σιγαπλῶνα
— κωδωνοκρούστη, τὸ σκιοινί
καὶ τὸ τραβᾷς βαρειά—
ξυπνῶ ἀπ' τὸν ὕπνο καὶ γροικῶ
τόσο γερὸ τὸν κόνο,
ζαμπάνα, ὡς νάχεις καὶ χτυπᾷς
τὴν ἴδια μου καρδιά.

*Ἡ διαλαλήτρα ἢ βροντερὴ
γιὰ ἕνα νεκρὸ μιλάει

μὲ τὸν μετάλλινον ἀχὸ
ποῦ ὀλόγουρα ἀντηχεῖ.
Κωδωνοκρούστη, μέσα μου
κάτι πριγγὰ σκιρτάει,
σχοινί ὡς νὰ ἔχεις καὶ τραβᾷς
τὴν ἴδια μου ψυχὴ.

ΔΙΑΛΕΚΤΗ ΖΕΥΓΩΝ

1. — ΟΤΑΝ ΠΕΘΑΝΩ...

*Ὅταν πεθάνω, ἀνοιξὴ
γλυκεῖα δὲ θέλω νάβω
κι' οὔτε νὰ βιάξω ἢ γῆς χλωρῶ
καὶ πράσινο χορτάρι
στὸν ἀχαρο τὸν τάφο μου
ἄχ! θέλω νὰ μὲ πᾶνε
κάπνιο χλωρὸ φθινόπωρο,
ἢ παγερὸ Φλεβάρη.

Θέλω κι' αὐτὸ τὸ ξόδι μου
φτωχὸ ν' ἀγοδιαβαίνω
μέσ' ἀπὸ δρόμους ἔσημους
χωρὶς ἕνα διαβήτη,
τὸ χιόνι μόνον ἀπάνω μου
νὰ πέφτει, νὰ μὲ ραίνη,
κι' οὔτε ἕνας φίλος ν' ἀκλουθῆ
μὲ δακρυσιμένο μάτι.

*Ἐταὶ ἀπὸ τὴν νείρουμαι
καὶ βλέπω τὴ θανά μου
καὶ νοιώθω μὰ παρηγοριά
ποῦ κάνει νὰ ξεχάσω
ὅλη τὴν πίκρα τοῦ χαμοῦ
ἢ δόλια ἢ ψυχὴ μου,
μὰ θὰ πεθάνω—τί χαρά!—
ὅταν πεθαίνω ἢ πλάση.

2. — ΟΙ ΦΤΩΚΟΓΕΙΤΟΝΙΕΣ

Μ' ἀρέσει νὰ γυρίζω στὰ σοκάκια
κι' ὅπου φτωχὲς τριγύρω γειτονιές,
τὴν ὥρα ποῦ κεντοῦν οἱ μορφονιές
καὶ παίζουνε στὸ δρόμο τὰ παιδάκια.

Πίσω ἀπ' τὰ παραθύρια δυὸ ματάκια
θλιμμένα, τοῦ μυστήριου κλειδοινιές,
μοῦ γνέφουνε... καὶ πᾶν οἱ χειμωνιές
τῆς σκέψης, κι' ἀρχινᾶνε τὰ μεράκια.

Κι' ἔτσι γυρίζοντας ἀργὰ τὸ βράδυ,
στὴν κρῦα κάμαρά μου, κάτι μάτια
νοιώθω νὰ μὲ κυττάζουν ὅλο χᾶδι

τὰ ἴδια, στ' ὄνειρό μου,—μονοπάτια
θωρῶ χροσὰ νὰ λάμπουν στὸ σκοτάδι
βασιλισσες κι' οἱ νιές μὲς σὲ παλάτια...

ΜΑΝΩΛΗΣ ΑΛΕΞΙΟΥ

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΤΡΕΑ ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑ (*)

Ἀθήνα, 8 Γεναριουῦ 1897

Ἄξιότιμε κύριε,

*Ἀπὸ τὸν κ. Πασαγιάννην ἔμαθα τὴν
παρὰ πολὺ κολακευτικὴν ἰδέαν ποῦ ἔχετε
γιὰ τὸ ἔργον μου. Σὰς εὐχαριστῶ κ' εὐχο-
μαι τὸ μέλλον νὰ σας δείξω ἀληθινὸν ἀν καὶ
δὲν τὸ πιστεύω. Ἡ φιλολογία μας, ὅπως
καὶ ὅλον τὸ ἔθνος, βρίσκειται στή μεταβα-
τικῇ τῆς ἐποχῆς. Δὲν εἶναι καιρὸς λοιπὸν νὰ
βγάλῃ μεγάλους ἐργάτας σὲ κανένα κλάδον.
*Ὅλοι οἱ σύγχρονοι, καὶ πολλοὶ ἀκόμη μέλ-
λοντες, ὑποθέτω, δὲν κάνουμε τίποτ' ἄλλο
παρὰ νὰ συγάζουμε ταπεινὰ λιθαράκια, τὸ
ὕψος ποῦ θὰ εὖρη ἐκείνος καὶ θὰ χτίση
ψηλὸν καὶ πανώρηον τὸ παλάτι τῆς μεγαλο-
φυΐας του. *Ὅπως δὴποτε ἐγὼ σας εὐχαρι-
στῶ γιὰ τὴν κρίσιν σας, καθὼς καὶ γιὰ τὴν
μετάφρασιν τῆς *Κακοσημαδιᾶς*. Σὰς στέλνω
ἐξηγημένους τὶς λέξεις ποῦ ἐσημειώσατε. Σὰς
στέλνω ἀκόμη τὴν *Δυγερῆν*, διήγημα ποῦ
ἔξεδωκα πρὸ μικροῦ σὲ τόμον, καθὼς καὶ δύο
τελευταῖα μου διηγήματα ποῦ ἐδημοσίευσα
τόρα τὶς ἑορτές. *Ἐμαθα ὅτι μετὰ τὸ *Ἀπ'*
Ἀνατολῆ σὲ *Δύσι* δὲν εἶδατε ἄλλο ἔργο
μου. Θὰ φροντίσω ἐὰν ἤμπορέσω νὰ σας στεί-
λω ἀργότερα τὸν *Ζητιάνον*, ἐκτεταμένον
διήγημα ποῦ ἐδημοσίευσα τὸν περκασμένον
χρόνον ὡς ἐπιφυλλίδα στὴν «Ἐστία», καθὼς

(*) Ἄπευθύνονται πρὸς τὸν κ. Karl Dietrich, ὁ ὁποῖος καὶ μᾶς τάνευοίνωσεν. Ἡ φυ-
σιολογία τοῦ Ἀντρέα Καρκαβίτσα εἶναι τόσο
ἐξαιρετικὴ εἰς τὴν Νεοελληνικὴν Λογοτεχνίαν,
ὥστε ἐνομίσαμεν ὅτι, δημοσιεύοντας τὰ γράμματα
αὐτῆ, παρέχομεν ἐνδιαφέρον γενικῶς ἀνάγνω-
σαι καὶ καλύπτειον δοκομέντον εἰς τοὺς θαν-
μαστὰς καὶ μελετητὰς τοῦ μεγάλου διηγηματο-
γράφου. Τάναγγελθέντα εἰς τὸ ἐξώφυλλον τοῦ
προηγουμένου τεύχους γράμματα τοῦ Κωνσταν-
τίνου Χατζοπούλου θὰ δημοσιευθοῦν ἀργότερα.
—Σ. τ. Ν. Ε.

καὶ τὰ *Ἡρώων Τέσσα*. Δυστυχῶς ἔμωσ
δὲν ἤμπορῶ καὶ νὰ σας τὸ βεβαιώσω. Ἐἴνε
τόσον δύσκολο νὰ εὖρη κανεὶς σειρὰν ἐφη-
μερίδας ἐδωπέρα! Καταντὰ κ' ἐμεῖς οἱ ἴδιοι
νὰ μὴν ἔχοιμε πολλὰ ἔργα μας.
*Ἐλείωνω τὸ γράμμα μου. Καὶ τὸ τελειώ-
νω εὐχαριστώντας σας πάλιν γιὰ τὴν τιμὴ
ποῦ ἀξιῶνυτε τὸ ἔργον μου. Χαίρετε.

Πρόθυμος
ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ

Ἀθήνα, 20 Μαΐου 1897.

Ἀγαπητέ μου κύριε,

*Ὀλίγες ἡμέρες πρὶν στείλετε τὸ γράμμα
σας, ἐγὼ ἐθεωροῦμαι εὐτυχισμένος γιὰ τὴν ἐ-
λάβαινα μέρος εἰς τὸν στρατὸν τῆς κατοχῆς
τῆς Κρήτης. Ἐὸ γράμμα σας δὲν μὲ ἤρπεν
ἐδῶ· ἀλλ' οὔτε νὰ σταλῆ ἐκεῖ ποῦ ἤμουν ἦ-
ταν δυνατὸν ἕνεκα τοῦ ἀποκλεισμοῦ. Καὶ μό-
λις προχθὲς ποῦ ἐγύρισα ἐδῶ, εἶχα τὴν εὐ-
τυχίαν νὰ διαβάσω τὰ ἀρκετὰ φιλοφρονητικὰ
λόγια σας. Προθυμώτατα σας στέλνω τὴν
ἐξηγησὶ τῶν λέξεων ποῦ μοῦ ζητεῖτε. Ἄν
καὶ πολὺ ἀργά, θὰ μάλιστα πῶς δὲν φταίω.

*Ὅσον ἀφορᾷ γιὰ τὰς προτιμήσεις τῶν ἔρ-
γων μου, σας παρακαλῶ νὰ μοῦ ἐπιτρέψετε
νὰ σιγήσω. Ἀποκλειστικῶς ἐγὼ δὲν τρέφω
σὲ κανένα προτίμησιν· ὅλα τὰ θεωρῶ πῶς
δὲν εἶνε ὅπως ἐγὼ τὰ ἤθελα καὶ σὲ κανένα,
μόλις τὸ παραδώσω εἰς τὸ τυπογραφεῖον,
ἀρχίζω νὰ τοῦ εὖρσκω ἐλαττώματα. Πάντα
προσδοκῶ ὅτι τὰ μέλλοντα θὰ εἶνε καλῆ-
τερα κ' ἔτσι ἔχω πεποιθῆσθαι πῶς θὰ ἐξαι-
λουθῆσθαι τὸ βόσσανο μέχρι τέλους, χωρὶς νὰ
φθάσω ποτὲ ὅχι εἰς τὸ τέλειον ἀλλ' οὔτε εἰς
τὸ ἀρεστόν μου.

Πάλιν, ὅσον ἀφορᾷ τὶς ιδέες τῶν ἄλλων,
ἐγὼ δὲν ἤμπορῶ νὰ γίνω διερχόμενος. Ποτὲ

δὲν ἐπίασα κανένα νὰ τὸν ἐρωτήσω. Ἄλλως τε οἱ φιλολογικοὶ μας κύκλοι δὲν εἶνε ὅπως τοὺς φαντάζεσθε καὶ ὅπως ἡμπορεῖ νὰ εἶνε ἄλλου. Ἄρκει ὅτι ἔχουμε ὁ ἕνας πρὸς τὸν ἄλλον σχετικὸν σεβασμὸν καὶ τοῦτο φιλάνει.

Σὰς γράψω βιαστικῶς καὶ γιὰ τοῦτο θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ μὴ σὰς γράψω λεπτομερείας. Χαίρετε.

Ἀθήνα, 10 τοῦ Γενάρη 1898

Φίλτατέ μου,

Σὰς εὐχαριστῶ γιὰ τὶς μεγάλες εὐχὲς καὶ τὶς ἀφαιστές ἐλπίδες ποὺ μοῦ δίνετε. Δὲν θὰ σὰς φιλονεικῶ πάλιν καὶ τὰ ὄσα μοῦ γράφετε στὸ γράμμα σας. Ἐγὼ ἕνα μόνον παρακαλῶ τὴν ἴσχυϊ, νὰ κατορθώσουν καὶ στὸ μέλλον τὰ ἐλάχιστα ἔργα μου νὰ σὰς σύρουν τὴν προσοχὴ καὶ τὴν φιλικὴν ἐπίκρισι. Καὶ αὐτὸ τοὺς φιλάνει.

Σὰς ζητῶ συγχώρησι ποὺ ἄργησα ν' ἀπαντήσω στὸ γράμμα σας. Εἶχα κάτι δουλιτσες. Λυποῦμαι ποὺ δὲν ξέρω τί νὰ σὰς εὐχηθῶ κ' ἐγὼ. Ἐχω, ἄλλως τε, τὴν ἀβεβαιότητα στὶς εὐχὲς μου! Χαίρετε.

Ἀθήνα, 3 Ἰουλίου 1902

Ἀγαπητέ μου Καρολάκι,

Ὅχι ἔμαθες πῶς εἶμουν ψηλὰ στὰ σύνορα ὄλον τὸ χειμῶνα. Κρύο, χιόνια, ἐρημιὰ καὶ σκοτεινιά, πείνα καὶ βρώμα, ὄλα τὰ τράβηξα. Ἐπὶ τέλος ἦρθα πάλιν στὴν Ἀθήνα μας. Ὅταν ἦρθα γύρω, στὸ Νοσοκομεῖο δυο-τρία διηγήματά μου μεταφρασμένα ἀπὸ τὴν καλοσύνη σου. Ἔλαβα καὶ ἄλλα ἀργότερα. Ἦθελα πάντα νὰ σοῦ γράψω δυο λόγια, νὰ σ' εὐχαριστήσω καὶ νὰ σὲ ρωτήσω τί γίνεσαι. Μὰ ὁ Χατζόπουλος, ποὺ εἶχε τὴν διευθυνσὴ σου, ἡμέρα σὲ ἡμέρα νὰ μοῦ τὴ φέρη καὶ ὄλο τὴν ξεχνοῦσε. Ἐγὼ πάλιν, ὅταν καμμιὰ φορὰ ἐπήγγαινα νὰ τὸν ἰδῶ σπῆτι του, τὸ ἴδιο ἐπάλλαινα. Κ' ἔτσι ὁ καιρὸς ἐκύλησε ὡς τὰ σήμερα. Μὰ ἐπὶ τέλος νὰ ποὺ τὰ κατὰφερα.

Τώρα ἂν θές, πές μου καὶ σὺ τί γίνεσαι. Ὁ Χατζόπουλος μοῦ λέει πῶς ἔχεις πολλὰς δουλειὰς. Ἰδύτοιχοι ἀνθρώποι ἔσεῖς ποὺ ἔχετε τὴν ὄρεξη νὰ δουλεύετε. Ἐγὼ δὲν τὴν ἔχω πλιά. Μὰ κι ἂν τὴν εἶχα, σὲ τί θὰ μοῦ χρησίμευε; Ἐδῶ τὸ ξέρεις—ἡ δουλειὰ ποὺ θέλεις δὲν εἶνε κ' ἡ δουλειὰ ποὺ σὲ ζῆ. Σιχτίρ, κόσμε!

Ἄν διαβάσεις τὴν ἀπελπισία στὸ γράμμα

μου, μὴν παραξενευθῆς. Ἄν σοῦ τόγραφα στὸ δωμάτιό μου, ἴσως θὰ ἦταν λιγώτερη. Μὰ σοῦ γράφω μέσα στὸ Νοσοκομεῖο, στὴν ὑπηρεσία μου καὶ τὴ σκληριὰ πνιγμένος, γιὰ τὴν τὴν μὴ βρῆκα λίγον καιρὸ.

Δὲν ἔχω περισσότερα. Γεῖά σου κι ἂν ἀδειάσης, γράψε μας. Σὲ φιλῶ.

Ἀθήνα, 21 τοῦ Μάη 1905

Φίλε Κάρολε,

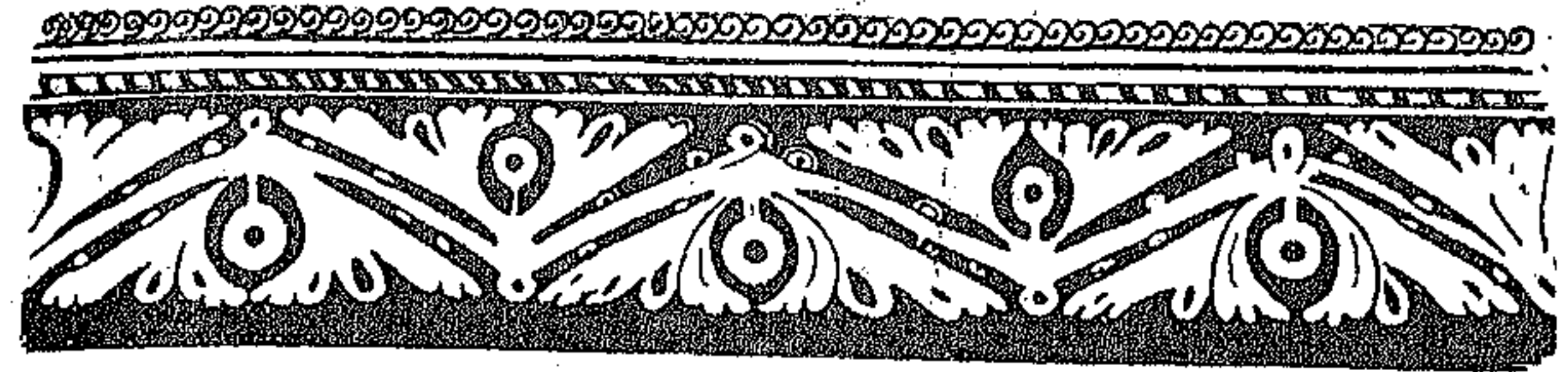
Ἔλαβα τὸ γράμμα σου ἀπὸ τὸ φίλο μας Χατζόπουλο μὴ μὴς ἦρθα. Ἐλείπει στὴ Θεοσαλία γιὰ ὑπηρεσία. Μέσα ἐδῶ θὰ βρῆς ὅτι μοῦ ζητᾶς. Σ' εὐχαριστῶ ὡς τόσο πολὺ γιὰ τοὺς κόπους ποὺ βάνεις νὰ μὲ κάμης παγκόσμιο συγγραφέα. Θὰ ξέρεις ὅμως—ἀφ' ὅπου μὲ γνώρισες—πῶς τὰ φτερά τὰ δικά μου δὲν ἀνοίγουνται τόσο μακρὰ. Μεγάλη μου θὰ ἦταν ἡ χάρις ἂν γινόμουν ἄξιος νὰ λέγομαι ἑλληνας γραφιάς. Γιὰ τοῦτο κι ὁ Ἀρχαιολόγος, μ' ὄλα τὰ ψεγάδια ποὺ τοῦ βρίσκεις καὶ σὺ κι' ἄλλοι ἐδῶ, σὲ μένα ἀρέσει περισσότερο ἀπ' ὄλα μου τὰ ἔργα. Γιὰ τὴν κἀτι λείπει στὸ δυστυχισμένο αὐτὸ καὶ θεομπαλτικὸ ἔθνος μου, γιὰ νὰ τὸ βάλῃ στὴν ἀλήθειαν τὸ δρόμο—τὸ δρόμο τοῦ Θεοῦ. Σὲ μὰς ἐδῶ—τὸ ξέρεις πιστεύω—δὲν εἶνε ἀκόμη καιρὸς νὰ τραγουδοῦμε ἀφρόνιστα. Πρέπει καὶ νὰ δασκαλεύουμε. Γιὰ τοῦτο καὶ στὸν Ἀρματωλό μου, ἂν καὶ τὸν ἔχω ἔτοιμο, δὲ μοῦ κάνει καρδιά νὰ τοῦ δώσω τὸ τελευταῖο χέρι. Δὲ θέλω πιά νὰ δώσω ἀφορμὴ στοὺς συγχρόνους μου νὰ περηφανευθοῦν μὲ τοὺς προγόνους. Βούνευρο θέλω νὰ κρατῶ, βούνευρο καὶ νὰ τοὺς δίνω στὰ μοῦτρα.

Ἀπὸ τὸ γράμμα ποὺ ἔστειλες στὸ Χατζόπουλο, εἶδα νὰ εἶσαι καὶ σὺ βουτημένος στὴν ἀπογοήτεψη σὰ νὰ πάσχης. Ἦ ἔχεις δὲν ξέρω; μὰ εἶνε κρῖμα νὰ πάσχετε καὶ σεῖς αὐτοῦ. Ἦ σὰς λείπει;

Ὡς τόσο σ' εὐχαριστῶ καὶ πάλιν γιὰ τοὺς κόπους σου. Λάβε ὅτι μοῦ ζητᾶς. Ἡ λέξη σκαπανέας δὲν πιστεύω νὰ βρῆσθεαι στὸ «Ἡρώων Τέκνα». Σκαπανέα ἐδῶ λέμε στὸ στρατὸ τοὺς ἀντρες τοῦ Μηχανικοῦ. Μήπως θές τὸ σκάπουλο; Σκάπουλοι λέγονται καὶ ψαράδες στὸ Μεσολόγγι ποὺ ψαρεύουν ἐλεύθεροι χωρὶς νὰ πληρώνουν φόρο στὴ λίμνη. Γεῖά σου.

Σὲ φιλῶ, δικός σου

A. ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ

Ο ΚΟΡΑΗΣ ΚΑΙ Ο ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ

ΩΣ ΕΘΝΙΚΟΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΙ (*)

5. — ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΥΝΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Ὁ Κοραῆς, ὅστις ὡς ἐκ τῶν εἰδικῶν του μελετῶν ἠδυνήθη νὰ μορφώσῃ γνώμην περὶ τῶν ἐκπαιδευτικῶν ζητημάτων τοῦ ἀναγεννωμένου ἑλληνισμοῦ, κατερχομένην καὶ εἰς τὰς λεπτομερείας, ὥρισε καὶ τὰ μαθήματα, ἅποια θὰ ἔπρεπε νὰ διδάσκωνται.

Καὶ εἰς μὲν τὰ δημοτικὰ ἤθελε νὰ διδάσκωνται ἀνάγνωσις, γραφή, ἀριθμητικὴ καὶ «τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς ὀρθογραφίας καὶ ἠθικῆς». Ἴσως ἐκ πρώτης ὄψεως φανῆ παραδόξον ὅτι ὁ Κοραῆς τονίζει τὴν διδασκαλίαν τῆς γραφῆς, ἣτις σήμερον ἀρχίζει μετὰ τῆς διδασκαλίας τῆς πρώτης ἀναγνώσεως· ἀλλὰ καὶ ἡ σύστασις αὕτη ἀπέβλεπεν εἰς τὴν θεραπείαν ὀρισμένου κακοῦ, ὅπερ θὰ ἀντιληφθῶμεν, ἂν ἀναλογισθῶμεν δύο τινά: 1) ὅτι ἐδιδάσκοντο μόνον τὰ μικρὰ στοιχεῖα, καὶ 2) ὅτι δὲν παρήλλα πολλὸς χρόνος, ἀφ' ἔτου καλούμενοι γέροντες, λαϊκοὶ ἢ ἱερεῖς, πρὸ τῶν ἑλληνικῶν δικαστηρίων ὡς μάρτυρες, καὶ ἐρωτώμενοι κατὰ τὰ εἰωθότα ἂν γνωρίζουν γράμματα, ἐδήλουν ὅτι μόνον ἀνάγνωσιν ἐγνωρίζον, ὄχι δὲ καὶ γραφήν. Οὗτοι βεβαίως εἶχον φοιτήσῃ δύο ἢ τρία ἔτη εἰς τὸ ἀλληλοδιδασκτικόν, καθ' ὃ ἡ διδασκαλία περιωρίζετο εἰς ἀσκήσεις ἀναγνώσεως.

Ἄπαντα τὰ βιβλία τοῦ δημοτικοῦ σχολείου συνεβούλευε νὰ εἶναι γραμμένα εἰς τὴν «γραικικὴν γλῶσσαν», τὴν ὀμιλουμένην δηλ., ἀπηλλαγμένην ἀρχαϊσμῶν καὶ ἐπεισάκτων λέξεων ἐκ ξένων γλωσσῶν. Βεβαίως ἡ ἐννοια τῆς γραικικῆς γλώσσης τοῦ Κοραῆ δὲν συμπίπτει μὲ τὴν ἐννοίαν τῆς νῦν καλουμέ-

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενον καὶ τέλος.

νης δημοτικῆς οὕτω μὲ τὴν τῆς «ρομέικης γλώσσης» τοῦ Βηλαρά· ἀλλὰ τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι ἐξήτει τὴν εἰσαγωγὴν εὐλήπτου γλώσσης εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα. Διὰ ταύτης ἠθέλησε νὰ ἀνυψώσῃ τὴν λαϊκὴν ἐκπαίδευσιν ἀπὸ τὰ «καλὰ γραμματικά», ἅτινα ἀπειργάζοντο ἀμαθεῖς, φυγοπόνους καὶ κούφους Σοφολογικῶτατος. Ἐν τοῖς προλεγομένοις εἰς Βίβλους Πλουτάρχου (1809), ὁμιλῶν περὶ τῆς βελτιώσεως τῆς στοιχειώδους ἐκπαίδευσως, λέγει ὅτι «τρόπος νὰ τελειοποιηθῇ δὲν εἶναι δυνατός, ἂν εἰς τὸν τόπον τῶν ἑλληνιστῶν γραμμένων βιβλίων δὲν εἰσαχθῶσιν εἰς τὰ κοινὰ σχολεῖα βιβλία γραμμένα εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν.» Αἱ συστάσεις του αὐταί, ἀσχετῶς πρὸς τὴν μορφήν καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς γραικικῆς γλώσσης, τὸν ἀναδεικνύουν ὡς τὸν πρόδρομον τῆς μετὰ αἰῶνα καὶ πλέον εἰσαγωγῆς εἰς τὰ δημοτικὰ μας σχολεῖα μιᾶς εὐλήπτου εἰς τοὺς παῖδας γλώσσης καὶ τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν ἀπὸ τὸν κυκεῶνα, εἰς ὃν ἡμεῖς ἄλλοτε ἐνεβαλλόμεθα ὑπὸ τῶν «ἰων» καὶ «ὑῶν».

Ἐν τοῖς Γυμνασίοις, τοῖς σχολείοις τῶν ἐπιστημῶν ὡς ἔλεγεν, ἐπεθύμει νὰ διδάσκωνται οἱ παῖδες Ἑλληνικά, Λατινικά, Φιλοσοφικά, Μαθηματικά, Φυσικὴν, Μουσικὴν, Γυμναστικὴν, Ἰχνογραφίαν.

6. — ΜΕΘΟΔΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Μεθοδικὴν διδασκαλίαν, ἢ, ὡς ἔλεγε, φυσικὴν μέθοδον, ἐθέλει τὴν βαίνουσαν ἀπὸ τοῦ ἀπλοῦ εἰς τὸ σύνθετον, τὴν προσαρμοζομένην εἰς τὴν πνευματικὴν τοῦ παιδὸς κατάστασιν καὶ ἐνεργοῦσαν κατὰ τοὺς νόμους τοῦ διανοεῖσθαι. Ὡς ἀγαπόσπαστον δὲ τῆς με-

Μεθοδικῆς διδασκαλίας ἐπιφέρει καὶ τὴν αὐτενεργεῖαν τῶν μαθητῶν, διότι «ὁ τρόπος αὐτὸς καὶ τὸν νοῦν ἐξυώνει καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλους ἐπιθυμίαν τῶν μαθητῶν ἱκανὸς εἶναι νὰ γεννήσῃ.» Διὰ τῆς μεθοδικῆς δὲ διδασκαλίας ἐφρόνει ὅτι καὶ ἡ μάθησις καθίσταται ἀπονομιότερα, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ λαοῦ ἐκπαίδευσις ἀσφαλίζεται. «Δὲν εἶναι καμμία ἐπιστήμη, ἔγραψεν εἰς τοὺς Αὐτ. Στοχασμοὺς, ἢ τέχνη, ὅσον δύσκολος καὶ ἀν εἶναι, τῆς ὁποίας ἡ μάθησις δὲν εὐκολύνεται, ἔταν ἢ παράδοσις αὐτῆς γίνεται μὲ μέθοδον, καμμία, ὅσον εὐκόλον τὴν ὑποθέσει, τὴν ὁποίαν δὲν μανθάνει τις μὲ κόπον καὶ ἀγῆδιαν, ἔταν ἀμεθόδως ἢ μὲ διεστραμμένον μέθοδον τὴν μαθητεύεται.» Διὰ τῆς εὐμεθόδου διδασκαλίας ἤθελον ὁ Κοραΐς προσέτι νὰ αἰχμαλωτίσῃ τὴν ψυχὴν τοῦ μαθητοῦ εἰς τὸ ὑπὸ μάθησιν, νὰ τὴν ἀπομακρύνῃ ἀπὸ πολλὰς ἄλλας φευκτέας ἐπιθυμίας καὶ ἀσχολίας. «Ὅπου βλέπεις, ἔγραφε, κοκκῆθι καὶ διεστραμμένον ἀνθρώπον, μὴν ἀμφιβάλλῃς ὅτι ἡ κακία εἶναι ἀποτέλεσμα ἢ παντελοῦς ἀπαιδευσίας ἢ κακῆς καὶ ἀμεθόδου παιδείσεως.»

Περὶ τῆς διδασκαλίας τῶν μαθημάτων ἔδωκε σοφωτάτας μεθοδικὰς ὁδηγίας. Πρὸ τῆς διδασκαλίας τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν συνίστα τὴν τελείαν συγκρότησιν τοῦ μαθητοῦ εἰς τὴν νέαν γλῶσσαν. Ἀρχομένης δὲ τῆς διδασκαλίας τῆς ἀρχαίας, συνεβούλευε νὰ παραβάλλεται διαρκῶς αὕτη πρὸς τὴν λαλουμένην, ἵνα γίνεται εὐκολωτέρα ἢ κατανόησις τοῦ ὑπὸ ἐρμηνησίαν κειμένου, οὕτω δὲ πρῶτος διεκκήρυξε τὴν ἐνότητα τῆς ἀρχαίας καὶ νέας. Πολυειδῶς ἔψεξε τὴν μέχρι τότε κρατοῦσαν ἐν τῇ ἐρμηνησίᾳ μέθοδον τῆς «ψυχαγωγίας» καὶ κατέδειξεν ὅτι «τοιαύτη λέξεων ἀσυνταξία καὶ ἀλλοιότης λογοδιάρροια, ὅχι μόνον διδάσκει τοὺς μαθητὰς τὴν φλυαρίαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐμποδίζει νὰ καταλάβωσιν ἀκριβῶς ἐκάστης λέξεως τὴν δύναμιν», ἐνισχύσας οὕτω τὰς κατὰ τῆς «ψυχαγωγίας» προσπάθειας τοῦ Νεοφύτου Κουσοκαλυβίτου, τοῦ Ἰδρυτοῦ Βουλγάρειος, τοῦ ἐξ Ἰωνανίων Μπαλάνου καὶ τοῦ Λάμπρου Φωτιάδου. Ὁρθοτάτας συμβουλὰς ἔδωκε καὶ περὶ τῆς διδασκαλίας τῆς Γραμματικῆς, καὶ γνώμην ἐπιτυχεστάτην ἐξήνεγκε περὶ τοῦ σκοποῦ ταύτης, ὅστις ἐν τούτοις — ἴσως διότι δὲν μελετᾶται ὁ Κοραΐς — δὲν παύει ἐνιαχοῦ μέχρι σήμερον νὰ παρανοῆται. «Ἡ γραμματικὴ, ἔγραψεν εἰς τοὺς

Αὐτοσχεδίους Στοχασμοὺς, εἶναι τρόπος τινὰ τὸ κλειδίον τῆς γλώσσης. Δὲν εἶναι αὕτη κυρίως ἡ διδάσκουσα τὴν γλῶσσαν, ἀλλ' ἡ εἰσάγουσα εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων ἐκ τῶν ὁποίων μανθάνεται ἡ γλῶσσα. Πρέπει λοιπὸν κατὰ τὸ ἐπάγγελμά της νὰ εἶναι εἰσαγωγὴ συντομωτάτη.»

Τὰ Μαθηματικά, περὶ ὧν ἐφρόνει ὅτι ἔξυνοῦν τὸν νοῦν καὶ ἐθίζουσι τὸν μαθητὴν εἰς τὸ ὀρθῶς διαλογίζεσθαι καὶ κρίνειν, συνίστα νὰ διδάσκωνται βαινούσης τῆς διδασκαλίας ἀπὸ τοῦ γνωστοῦ εἰς τὸ ἀγνωστον καὶ ἀπὸ τοῦ δευτέρου εἰς τὸ ἀεικτον.

Γενικῶς εἰπεῖν αἱ περὶ μεθοδικῆς διδασκαλίας γνώμαι τοῦ Κοραΐ ἔχουν ἀξίαν, διότι συνέστησεν ὅπως ἡ διδασκαλία ἐκάστου μαθήματος ἀκολουθῇ τὴν μέθοδον τῆς οἰκείας ἐπιστήμης. Τοῦτο δὲ ἐσχάτως ἀνήχθη εἰς ἀξίωμα διδακτικόν.

Μεγάλην ἐπίσης σημασίαν ἔδιδε καὶ ὁ Καποδίστριας εἰς τὴν μεθοδικὴν διδασκαλίαν, ὡς καταδεικνύεται ἐξ ὅσων γράφει ὁ κ. Δ. Μωρωΐτης ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς Παιδαγωγικῆς (σ. 282-283) περὶ τῶν διαθέσεων τοῦ Κυβερνήτου νὰ ἐφαρμόσῃ ἐνταῦθα τὸ σύστημα Hellenberg, ὡς καὶ ἐξ ἐπιστολῆς του, γραφείσης τὸ 1814 πρὸς τὸν Πισταλότση, ἐν ᾗ ἐπαινεῖ τὸ παιδαγωγικόν του σύστημα. Ἄλλ' ὅς μὴ θεωρηθῇ ὅτι ὁ Καποδίστριας παρουσιάζεται ἐνταῦθα ζηλωτῆς δύο παιδαγωγικῶν συστημάτων, διότι ὁ Hellenberg τὸ σύστημα τοῦ Πισταλότση ἐφήρμοσεν εἰς τὸ παρὰ τὴν Βέρνην ἐκπαιδευτήριόν του.

7.—ΚΑΤΑΡΤΙΣΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ

Ἵποδείξας ὁ Κοραΐς τὴν ἴδρυσιν «κοινωνικῶν σχολείων τῶν γραμμάτων» καὶ «σχολείων τῶν ἐπιστημῶν» συνέστησεν ὅπως εἰς μὲν τὰ πρῶτα διδάσκωσιν ἀπόφοιτοι τῶν σχολείων τῶν ἐπιστημῶν, εἰς ταῦτα δὲ «αἱ διδασκόμενοι εἰς αὐτὴν τὴν φωτισμένην Ἑυρώπην». Συμβουλεύει δὲ, ἵνα οἱ πλουσιώτεροι τῶν κοινοτήτων, οἱ δυνάμενοι τῶν ἰδιωτῶν καὶ οἱ ἀρχιερεῖς λάβωσιν ὑπὸ τὴν προστασίαν των τοὺς εὐφυστέρους μαθητὰς καὶ ἀποστείλωσιν εἰς τὴν Ἑυρώπην, ἵνα ἐκεῖ ἐκπαιδευθέντες ἐπανέλθωσι καὶ διδάξωσιν εἰς τὰ σχολεῖα τῶν ἐπιστημῶν. Ἵτων δὲ τὰ Γυμνάσια ταῦτα προωρισμένων διδασκάλων ἢ θελε τελείαν τὴν ἐπιστημονικὴν κατάρτισιν, διότι ἔπρεπε, κατ' ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Κ.

Κορμάν, γραφεῖσαν τῇ 1810, «τῆς φωτισμένης Ἑυρώπης τὰ μαθήματα νὰ παραδίδωνται εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος ἀπαράλλαντως, ὡς εἰς τὰ εὐνομούμενα τῆς Ἑυρώπης ἔθνη». Μερικῶν δὲ καὶ περὶ τῆς παιδαγωγικῆς μορφώσεως τοῦ προσωπικοῦ, ἔγραψεν εἰς τοὺς Αὐτ. Στοχασμοὺς: «Νὰ σταλῶσι δύο νέοι νὰ μαθητευθῶσι μὲ δαπάνην τοῦ κοινοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν μέθοδον τοῦ Πισταλότση, ὅστις εἶναι ἐπιτήδειος νὰ παραδίδῃ εὐκόλως τὰ παιδικὰ πρῶτα ἀναγκαῖα μαθήματα καὶ ἐξαιρέτως εὐκολύνει εἰς τῶν παιδίων τὰς κεφαλὰς τῶν ἀριθμητικῶν προβλημάτων τὰς λύσεις, καὶ νὰ ἐμβάλωσι τὴν μέθοδον ταύτην εἰς τὴν Ἑλλάδα».

Ὁ δὲ Καποδίστριας, ἀποβλέπων εἰς τὴν κατάρτισιν διδακτικοῦ προσωπικοῦ, συνέστησεν ἐν Αἰγίνῃ καὶ Πρότυπον σχολεῖον, ὅπερ ἔμελλε νὰ καταστῇ πρότυπον τῶν ἄλλων σχολείων ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν βραδύτερον τοῦ Γεωργίου Γενναδίου, καὶ τὸ Διδασκαλεῖον (1830), ἐν ᾗ ἔμελλον νὰ παρασκευάζωνται διδάσκαλοι, γυμναζόμενοι εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἀλληλοδιδασκτικῆς ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἱεροδιακόνου Κ. Νικητόπουλου. Διὰ νὰ ἔχουν οἱ διδάσκαλοι ἕνα ὁδηγὸν ἐν τῇ ἐργασίᾳ των, ἔδωκε ἐντολὴν εἰς τὸν Ἰ. Κοκκῶνην νὰ μεταφράσῃ τὸ περὶ ἀλληλοδιδασκτικῆς ἔργον τοῦ Σαραζίνου καὶ νὰ τὸ ἐκδώσῃ διὰ τοῦ κρατικοῦ τυπογραφείου. Τὴν μέθοδον τοῦ Σαραζίνου διετάχθησαν νὰ ἀκολουθοῦν μὲ μεγάλην ἀκρίβειαν τὸ Πρότυπον καὶ τὸ Διδασκαλεῖον πρὸς ἐξάσκησιν τῶν υποψηφίων διδασκάλων.

8.—Ἡ ΚΥΡΙΩΣ ΑΓΩΓΗ

Ἐχόντες ὑπ' ὄψιν ὅσας ἐλπίδας ἐστήριξαν οἱ δύο τῆς ἐλληνικῆς ἀναγεννήσεως σακπανεῖς ἐπὶ τοῦ σχολείου, μαντεύομεν εὐκόλως ὅποια τις ἤθελον νὰ εἶναι ἡ συμπεριφορὰ τοῦ διδασκάλου ἀπέναντι τῶν μαθητῶν, διότι αὕτη, οὕσα οἶα πρέπει νὰ εἶναι, ἀποτελεῖ τὴν κυριωτέραν βᾶσιν καὶ τὴν μόνον ἐγγύησιν τῆς ἐπιτυχοῦς καὶ τελεσφόρου διαπαιδαγωγήσεως.

Ὁ Κοραΐς, ὅστις ἔσχε πικρὰν πεῖραν τῆς σκληρᾶς τῶν πρώτων διδασκάλων του συμπεριφορᾶς πρὸς τοὺς μαθητὰς, ὡς διηγείται ἐν τῇ Αὐτοβιογραφίᾳ του, λέγει ἐν τοῖς εἰς Πλούταρχον Προλεγόμενοις του (1809), ὅτι ὀφείλουσι οἱ διδάσκαλοι «νὰ ἀγαπῶσι τοὺς

μαθητὰς ὡς ἰδιὰ των τέκνα καὶ νὰ τοῦστοχαζώνται ὡς ἱεράς παρακαταθήκας ἐμὲ πιστευμένας ἀπὸ τοὺς γονεῖς εἰς τὰς χεῖρας των.» Ζητεῖ δηλ. νὰ μετενεχθῇ εἰς τὸ σχολεῖον ὁ χαρακτήρ καὶ ἡ ἀτμόσφαιρα τοῦ οἰκογενειακοῦ περιβάλλοντος, τὸ ὁποῖον κυρίως χαρακτηρίζει ἡ στοργή. Ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ταύτης, τῆς θερμῆς ἀγάπης τοῦ διδασκάλου πρὸς τοὺς μαθητὰς, ἐθεμελίωσε καὶ ὁ Πισταλότσης τὸ ἐν Βουργλόρφ σχολεῖον του, φρονῶν ὅτι ὁ διδάσκαλος ἐκεῖνος εἶναι ἀξίος τῆς ἀποστολῆς του, ὅστις ἐπέχει θέσιν πατρὸς ἀπέναντι τῶν μαθητῶν του καὶ συνδέεται πρὸς αὐτοὺς διὰ τῶν δεσμῶν τῆς πατρικῆς ἀγάπης. (Πρβλ. Ν. Ἐξαρχοπούλου: Ὁ βίος καὶ τὸ ἔργον τοῦ Pestalozzi, σ. 16). Ἐν τοῖς Αὐτ. Στοχ. καταδεικνύει τὰ κακὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς παραδόσεως ἐκρήξεως τῆς ὀργῆς τοῦ διδασκάλου καὶ προσθέτει ὅτι «τὸ ἀξιολογώτερον μάθημα εἰς τὰς νεαρὰς αὐτῶν ψυχὰς εἶναι τῶν ψυχῶν ἡ ἡμέρωσις». Ἀμφισβητεῖ δὲ τελείως τὴν ἀγαθὴν ἐπίδρασιν τῶν διδασκόντων ἐπὶ τῶν μαθητῶν, «ἐὰν δίδωσιν εἰς αὐτοὺς καθημερινὰ παραδείγματα τοῦ ἀγριωτάτου πάθους τῆς ὀργῆς.» Συνιστᾷ ἀγάπην πρὸς τοὺς παῖδας, πραότητα καὶ φιλοφροσύνην, ὑπομιμνήσκων τὸ τοῦ Πλουτάρχου (Κατ. Πρεσβ. § 20): «τὸν δὲ τύποντα γαμετὴν ἢ παιδα τοῖς ἀγριωτάτοις ἔλεγεν ἱεροῖς προσφέρειν τὰς χεῖρας.» Ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ δέχεται τὸν ξυλοκοπισμὸν, διότι διαστρέφει τὸν χαρακτήρα. «Ἡ μάλιστα ἄλλο νὰ κάμῃ δὲν δύναται, πλὴν ἀπὸ λεοντώδη καὶ γενναῖα νὰ μεταβάλῃ (τὰ παιδία) εἰς ὑπουλα καὶ κακοηθέστατα θηρία.»

Ἐχων ἐν νῷ τὸ σοφὸν ὅτι πρέπει νὰ προλαμβάνωνται μᾶλλον ἢ νὰ θεραπεύωνται κατόπιν τὰ ἄτοπα, ἔδωκε τὴν συμβουλήν, ὅτι ὁ διδάσκαλος ὀφείλει νὰ ἐκμεταλλεῖται τὸ φιλότιμον τῶν μαθητῶν καὶ νὰ ἀπομακρύνῃ τούτους ἀπὸ τὰς αἰτίας τοῦ κακοῦ.

Εἶναι δὲ σαφῆς ἡ ὑπόδειξις του. ἐν τῇ Αὐτοβιογραφίᾳ του πρὸς τοὺς ἔχοντας ὡς ἐπάγγελμα τὴν ἀγωγὴν, διδομένην διὰ τῆς πληροφορίας ὅτι ἡ φιλοτιμία, ἣν εἶχε, νὰ φαίνηται ἄξιος τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἀγάπης τῶν δύο καλῶν του διδασκάλων Κεύνου καὶ Βουρτίου, ἔγεινεν ὁ χαλινὸς εἰς τὰς ἀπερισκοπέας τῆς νεότητός του. Ἀλλὰ δὲν ἤθελε νὰ ἐκφυλλίζετο ἡ φιλοτιμία εἰς τιλομανίαν, κενόσπουδον φιλοπρωτίαν καὶ πλεονεξίαν.

Ὁ Κοραΐς συνίστα προσέτι καὶ τὰ βραβεία ἐν τοῖς σχολείοις, διότι, ἔλεγε, ὑπεκαίουν τὴν ἡμιλλαν καὶ τὴν φιλοτιμίαν, τὰ κέντρα πάσης προόδου. Συνίστα δὲ προσέτι νὰ μὴ ἀποσιωπῶνται οἱ δίκαιοι ἔπαινοι, διότι «τῶν χρεωστωμένων ἐπαινῶν ἢ στερητικῶν ἀναγκάζει τὸν ἐργαζόμενον τὸ καλὸν νὰ φωνάζῃ» :

Ἔστι μοῖρα μένοντι καὶ εἰ μᾶλα τις πολεμίζοι,
ἐν δ' ἢ τμητὴν ἡμῶν κινῶς ἠδὲ καὶ ἐσθλός».
(Προλ. Ἰσοκρ.)

Καὶ ὁ Καποδίστριας, ἀντιλαμβανόμενος τὴν μεγάλην ἐπίδρασιν, τὴν ὅποιαν ἔχει ἕνας εὐμενῆς λόγος ἢ μία διακριτικὴ τμητὴ ἐπὶ τῆς ψυχῆς τοῦ νέου πρὸς ἐνθάρρυνσιν διὰ τὸ καλόν, ἔγραψε πρὸς τὸν διδάσκαλον τοῦ ἐν Ναυπλίῳ Ἀλληλοδιδασκτικοῦ τὴν ἡ Ἀπριλίου 1830: «Ἡέμπομεν πρὸς σέ τὰ νομισματικὰ βραβεία, δι' ὧν ἡ Κυβέρνησις τιμᾷ τοὺς εὐδοκιμήσαντας εἰς τὰς τελευταίας ἐξετάσεις μαθητὰς σου, ἔσσι κατονομάζονται εἰς τὸν ἐπισυναπτόμενον κατάλογον· οἱ δὲ τούτων ἀξιοθέητες θέλουσι φέρεαι ἐπὶ τοῦ στήθους προσσηρημένα με δέμα ἔθνικοῦ χρώματος.» Περαιτέρω γράφει εἰς τὸν διδάσκαλον νὰ βεβαιώσῃ τοὺς βραβευθέντας, ἔτι θὰ ἀποσταλῶσιν εἰς τὸ Κεντρικὸν σχολεῖον ὡς ὑπότροφοι τοῦ Κράτους, «ἐὰν δίδωσι δείγματα τῆς αὐτῆς προθυμίας.» Τὴν 24 Ὀκτωβρίου 1829 ἔγραψε πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν τοῦ Ὀρφανοτροφείου Ἀγγίνης, ἔτι οἱ λαμβάνοντες βραβεία «εἰς πάντας τοὺς προδιεσασμένους» θὰ γίνων ὑπότροφοι τῆς Κυβερνήσεως εἰς ἀνώτερα σχολεῖα.

Ὡς βλέπομεν, καὶ οἱ δύο εἶναι κεκηρυγμένοι ὑπὲρ τῶν βραβεύσεων. Ἄς μὴ λησμονῆται δὲ ὅτι ἡ σύστασις τοῦ Κοραΐ ἢ μνημονευθεῖσα εἰς τὸ περὶ καταρτίσεως διδασκάλων κεφάλαιον τῆς παρούσης μελέτης, ὅπως οἱ δυνάμενοι τῶν ἰδιωτῶν, ἀρχιερέων καὶ κοινοτήτων ἀποστείλωσιν εἰς τὴν Εὐρώπην νέους πρὸς ἐκπαίδευσιν, ἔχει καὶ τὸν χαρακτήρα προτροπῆς πρὸς βράβειον καὶ ὑποκίνησιν πρὸς ἀμιλλαν. Βλέπομεν δὲ ὅτι καὶ οἱ δύο ἀποδλέπουσι κυρίως διὰ τοῦ βραβείου νὰ ἐπικουρήσων τὴν ἰκανότητα, πρὸς τὸ καλὸν τῆς Πολιτείας.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι τὸ σημεῖον τοῦτο τὸ μόνον εἰς ὃ συνηγνήθησαν. Ἀνωτέρω ἐξετέθησαν αἱ περὶ πείνης σχέψεις τοῦ Κοραΐ. Μὴ

ἀπομακρυνόμενος ἀπ' αὐτῶν, ὁ Καποδίστριας ἀπέστειλεν ὁδηγίαν πρὸς τὸν Α. Παπαδόπουλον, τὸν πρῶτον διευθυντὴν τῶν ἐν Πόρῳ συναλλοισθέντων ὀρφανῶν, καθ' ὧς ἔπρεπε νὰ ἐπιβάλλωνται ποιναὶ χωρὶς ἀπώλειαν τῆς ἀξιοπρεπείας τῶν νέων.

Κοινὸν πνεῦμα ἦγε καὶ τοὺς δύο εἰς τὴν μόρφωσιν τῆς Ἑλληνικῆς νεολαίας.

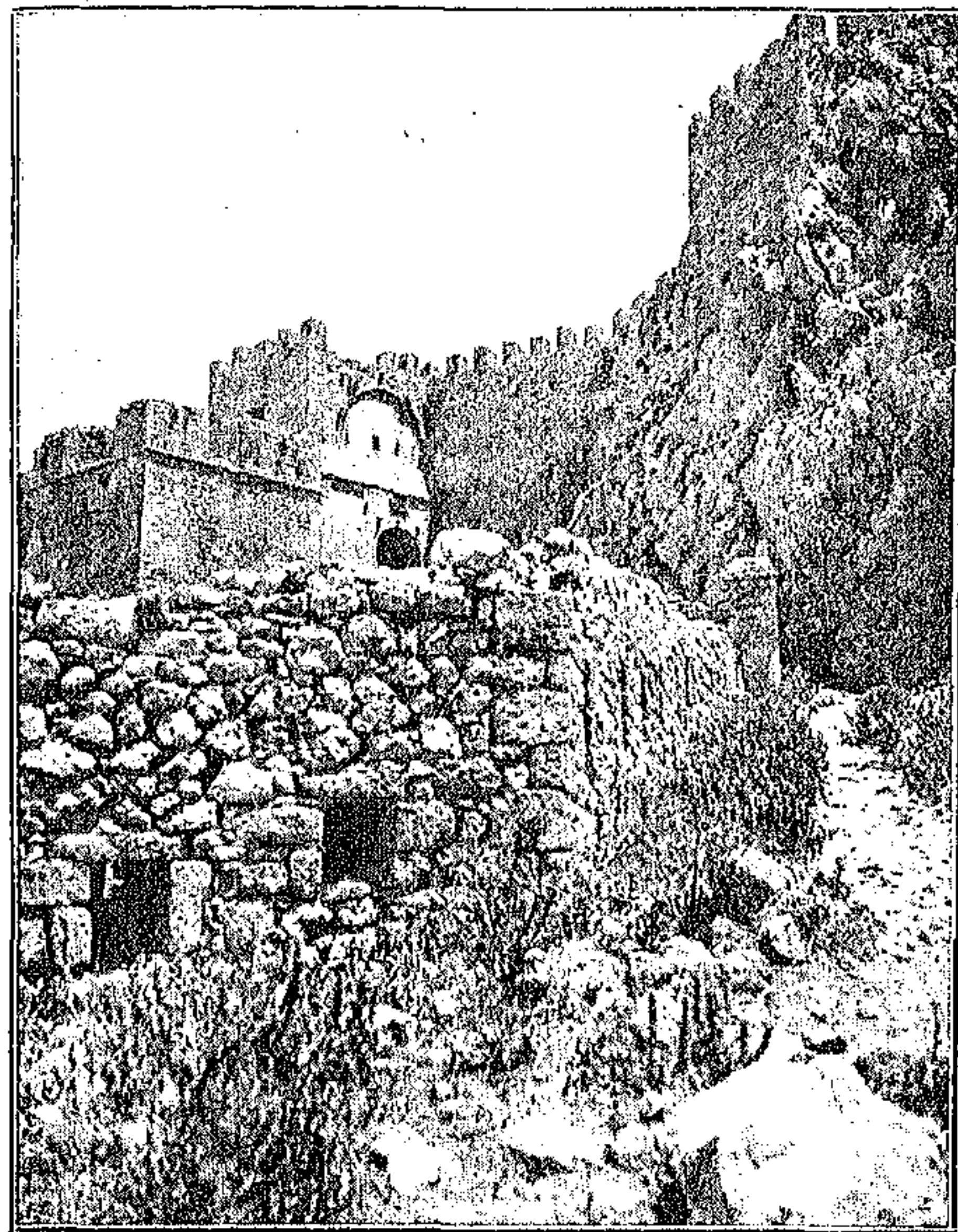
Θ. - ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Μεγάλως ἐμερίμνησεν ὁ Κοραΐς νὰ κατευθύνῃ τὴν προσοχὴν τῶν συγχρόνων του ἐπὶ τῆς σωματικῆς ἀγωγῆς. Θεωρήσας ὅτι «ἡ φροντίς τῆς υγείας εἶναι τὸ πρῶτον ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἢ βᾶσις τῶν καθηκόντων» (Ἐπ. τ. γ', σ. 557). «Ἦθελε διὰ τῆς γυμναστικῆς νὰ ἀπεργασθῇ σώματα ἰσχυρὰ καὶ εὐρωστα μὴ ἀποκείμενα εἰς τὴν προθυμίαν τοῦ πνεύματος. Διὰ τοῦτο ἔγραψε: «Κοινὸν ἀκόμη καὶ ἀναγκαστικὸν μᾶθημα πρέπει νὰ εἶναι ἡ πολεμικὴ ἀσκήσις, ἢ ὅποια ἀποκτάται διὰ τῆς συμμέτρου δημοσίας γυμναστικῆς. (Πρ. εἰς Πολ. Ἄρ.)»

Δὲν ἠδυνήθη δυστυχῶς νὰ προσαγάγῃ τι ἐκ μελέτης τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἐνεργειῶν τοῦ Καποδίστρια, ἐξ οὗ νὰ φαίνεται ἡ περὶ σωματικῆς ἀγωγῆς γνώμη του. Ἀλλ' ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἀπ' ἑνὸς μὲν ἡ ἀνεπάρκεια τῶν τότε διδασκάλων ὡς πρὸς τὸ μᾶθημα τῆς γυμναστικῆς, ἀπ' ἑτέρου δὲ ὁ πρόωρος θάνατός του, ὅστις δὲν ἐπέτρεψε νὰ παρουσιασθῇ τὸ ἐκπαιδευτικὸν του πρόγραμμα μετὰ τὴν τελευταίαν καὶ τελείαν ἐπεξεργασίαν του, δὲν δικαιολογεῖται, νομίζω, ἡ γνώμη ἥτις θὰ ἔθετεν ἐκτὸς τῶν παιδαγωγικῶν προσπαθειῶν τοῦ Κυβερνήτου τὴν σωματικὴν ἀγωγὴν.

ΙΟ. - ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΜΟΡΦΩΣΙΣ

Μετὰ τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν, συνεβούλευεν ὁ Κοραΐς νὰ διδάσκωνται οἱ παῖδες καὶ τέχνην τινα ἢ ἐπάγγελμα, ἵνα οὕτω καθίστανται ἱκανοὶ νὰ συνεργάζωνται μετὰ τῶν συμπολιτῶν. Ἐξ ἄλλου εἶχε τὴν γνώμην ὅτι «ἡ ἀργία εἶναι ἡ δαφιλεστέρα πηγὴ τῶν κακῶν». (Πρ. εἰς Ἡθ. Ν. Ἄρ.). Διὰ τοῦτο συνιστᾷ εἰς τὸν νομοθέτην, ὅστις θὰ ἠθέλε νὰ μὴ νοσῇ ἡ Πολιτεία ἀπὸ τὰ κακὰ τὰ ἀπορρέοντα ἐκ τῆς ἀργίας, νὰ μεριμνήσῃ νὰ μὴ μελῆναι κανεὶς ἀδίδακτος ἔργου ἢ ἐπαγγέλματος, καὶ νὰ διεγείρῃ τὴν ὁρμὴν πρὸς

ΑΚΡΟΚΟΡΙΝΘΟΣ (ΕΙΣΔΟΣ)

Φωτογραφία τοῦ κ. Γεω. Κ. Σείδον.

ἐργασίαν. Κατὰ τὴν ἐκλογὴν δὲ τοῦ ἐπαγγέλματος συνίστα εἰς τοὺς γονεῖς καὶ διδασκάλους νὰ κατευθύνωσι τοὺς νέους εἰς ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν τέχνην, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τῶν τὰς φυσικὰς κλίσεις. Οὕτω ὁ Κοραΐς, πολὺ πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως προαιθανόμενος τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἑλλήνων, ἔδωκε σφόδρὰ δὲ ὁδηγίαν πρὸς συγκρότησιν καὶ ὀργάνωσιν τῆς κοινωνίας των.

Τὰς ὑποθήκας του δὲ ταύτας ἐφήρμοσεν ἢ ἔπεινε νὰ ἐφαρμόσῃ ὁ Καποδίστριας, ἀναλαβὼν τὴν διοίκησιν τῆς χώρας. Τὴν 8 Σεπτεμβρίου 1830 ἔγραψε πρὸς τὸν βαρῶνον

Δεσαιμβροσάν εἰς Παρισίους: «Νὰ βάλω θεμέλια τυπικῶν σχολείων καὶ σχολείων τεχνῶν, καὶ ἐργοχείρων...» (Ἐπ. Καπ. τ. δ', 91)

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται ὅτι ἀμφότεροι, πλὴν τῶν παιδαγωγούτων σχολείων, περὶ ὧν διέλαβον εἰς τὸ οἰκειον κεφάλαιον, ἐσκέφθησαν καὶ περὶ τῆς επαγγελματικῆς τοῦ λαοῦ μορφώσεως δι' εἰδικῶν σχολείων.

11. - ΓΕΩΡΓΙΑ

Ὁ κ. Ἀμαντος, ἐν τῷ συγγράμματι του «Βόρειοι γείτονες τῆς Ἑλλάδος», συγκρίνων τὴν ἐξάπλωσιν τῶν σλαβικῶν φυλῶν πρὸς

τὴν στασιμότητα, ἂν ὄχι περιορισμὸν, τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς ἐπὶ τῶν ἐδαφῶν, τὰ ὅποια κατέχει ἀπὸ τριῶν χιλιετηρίδων, ἀποδίδει κυρίως ταύτην εἰς τὸ κατὰ διαφόρους καιροὺς ἀνεμισχόρημα τῶν Ἑλλήνων καὶ εἰς τὴν κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς σλάβους ἀποστροφήν των πρὸς τὴν γεωργίαν. Κεῖται βεβαίως ἐκτὸς πάσης συζητήσεως ὅτι μόνη ἡ εἰς τοὺς ἀγροὺς ἐπιστροφή τῆς φυλῆς θέλει πυκνώσει τὸν πληθυσμὸν καὶ θέλει προφυλάξει ταύτην λίαν ὀδυνηρῶν ἐκπλήξεων εἰς τὸ μέλλον, ἐν τῇ ἀνταγωνισμῷ τῆς πρὸς γειτονικοὺς καὶ ταχύτατα ἀξαναγομένους γεωργικοὺς λαοὺς.

Τὴν ἀλήθειαν ταύτην, τὴν ὅποιαν πρέπει ἀπαρατήτως πάντες βαθύτατα νὰ κατανοήσωμεν, διείδεν ὁ Κεραϊκός, ὅτε συνίστα τὴν ἐπίδοσιν εἰς τὴν γεωργίαν, «διότι πληθύνουσα τὰς τροφὰς πληθύνει τοὺς κατοίκους τῆς ἐρημιθείας γῆς».

Ἀπὸ τὴν γεωργίαν ἐξήρτα καὶ ἄλλα ἀγαθὰ. Αὕτη ἡμερώνει τὰ ἦθη καὶ χαλυδώνουσα τὰ σώματα, «έτοιμάζει στρατιώτας ἰκανοὺς νὰ φυλάξωσι τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος». (Προλ. εἰς Ἄρ. Πολ.). Ὡς γνωστὸν δέ, μεταβάλλεται τις εἰς θηρίον, ὅταν μάχεται ὑπὲρ τοῦ ἀγροῦ του. Ἐπίσης διὰ τῆς γεωργίας ἐπερίμενε τὴν ἀνάπτυξιν τῶν τεχνῶν καὶ τοῦ ἐμπορίου. (Πρ. εἰς Ἄρ. Ἠθ. Ν.).

Περὶ τῆς γεωργικῆς πολιτικῆς τοῦ Καποδιστρια ἐγράφησαν πολλὰ, ἐξ ὧν πληροφοροῦμεθα ὅτι ἤθελε νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν γεωργίαν διὰ τὴν εὐδαιμονίαν τῆς ἀναγεννωμένης Ἑλλάδος. Ἐν ἐπιστολῇ του πρὸς τὸν Ράϊκον (Ἐπ. Καπ. τ. δ'. σ. 97) θέτει ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου τὸ σχολεῖον καὶ τὴν ἀποστροφήν τοῦ λαοῦ πρὸς τὴν μητέρα γῆν. «Τῆς ἀληθοῦς κοινωνικῆς διοργανώσεως τῆς Ἑλλάδος προπαρασκευαίει καὶ προστοιχεῖσαι ἄλλαι δὲν εἶναι, παρά τὰ ἀλληλοδιδασκτικὰ σχολεῖα καὶ σύμμετρος ἀριθμὸς στρεμμάτων ἐθνικῆς γῆς κληροδοτούμενος εἰς ἐκάστην Κοινότητα». Ἰπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα εἶναι συντεταγμένη καὶ ἡ ἐτέρα πρὸς Ράϊκον ἐπιστολή, τῆς ὁποίας ἐγένετο μνεία ἐν τῇ περὶ σχολείων κεφαλαίῳ. Ἐν δὲ τῇ πρὸς Δεσαμβέσαν ἐπιστολῇ του, περὶ τῆς ὁποίας εἶπον ἀνωτέρω, προσθέτει εὐθὺς μετὰ τὰ περὶ ἰδρύσεως «σχολείων τυπικῶν καὶ σχολείων τεχνῶν καὶ ἐργοχειρῶν» καὶ τὰ ἐξῆς: «... νὰ δώσω εἰς τὸν πλῆθος, συνιστάμενον

ὅλον σχεδὸν ἐκ πενήτων καὶ ἀκτιμῶνων, κέρπυσιν ἰδιοκτησίας διὰ κλήρων γῆς παραχωρουμένων εἰς τὰς οἰκογενεῖας τῶν γεωργῶν...»

Περίελαβον ἐν τῇ μελέτῃ μου ταύτῃ καὶ τὰ δύο ταῦτα τελευταῖα κεφάλαια περὶ ἐπαγγελματικῆς μορφώσεως καὶ γεωργίας, διότι νομίζω ὅτι ἡ ἀποστολὴ τῶν μεγάλων ταύτων παιδαγωγῶν δὲν περιορίζετο εἰς τὴν διαπαιδαγωγήσιν τῶν νέων μόνον, ἀλλ' ἡ θεία πρόνοια ἐπεφύλαξεν εἰς αὐτοὺς ἔργον πολὺ βαρύτερον, σὺν τῇ διαπαιδαγωγίῃ τῆς νεότητος καὶ τὴν χειραγωγήσιν ἐνὸς ἐλοκλήρου λαοῦ εἰς τὴν λειψόρον τῆς προόδου.

12.—ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ἐφθάσαμεν ἤδη εἰς τὸ τέλος τῆς μακρᾶς πορείας. Κατὰ ταύτην εἶδομεν ὅτι κατὰ τὸν 18^{ον} αἰῶνα ἀνέκυψαν τάσεις ὅπως καινὰ ἐν τῇ ἐλληνικῇ κόσμῳ. Ἐπὶ κεφαλῆς τῶν τάσεων ταύτων παρουσιάζεται ὁ Ἀδαμάντιος Κεραϊκός μετὰ τὰ σοφὰ του Προλεγόμενα εἰς τὰς ἐλληνικὰς ἐκδόσεις καὶ τὰς Ἐπιστολάς του.

Καὶ ὅταν ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου καὶ ἡ φυλὴ ἀπέκτησε τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἄλλο τέκνον τοῦ 18^{ου} αἰῶνος, ὁ Κεραϊκός Ἰωάννης Καποδιστριας ἐπελήφθη τῆς διοργανώσεως τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας, μὴ ἀφιστάμενος τῶν ὑποθηκῶν τοῦ Χίου διδασκάλου.

Εὐτυχισμένοι αἱ χῶραι, εἰς τὰς ὁποίας ἀναφαίνονται τοιοῦτοι ἄνθρωποι, διδάσκαλοι τῶν συγχρόνων των. Ἄλλ' οὗτοι καὶ τῶν μεταγενεστέρων δύνανται νὰ κληθῶν διδάσκαλοι. Αἱ ἀρχαὶ τὰς ὁποίας διετύπωσαν καὶ αἱ ὑποθήκαι, αὕτη ἡ ἀφοσίωσις των ἡ ἀσάλευτος εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν ἐνὸς λαμπροῦ ἰδανικοῦ, θὰ ἀποτελοῦν τὴν πηγὴν τῶν διδασμάτων, ἀπὸ τὴν ὁποίαν θὰ ἀντλήῃ ὁ Ἑλληνισμός, ἐφ' ὅσον θὰ θέλῃ νὰ μὴ ἐξολοσθαιῖν εἰς θανάσιμα ἀτοπήματα. Οἱ στίχοι τοῦ Γερασιμίου Μαρκοῦ ἐκ τοῦ ποιήματος «Ἰὸ ἀγαλμα τοῦ Καποδιστριας», οἵτινες θὰ ἠδύναντο καὶ πρὸς τοὺς δύο νὰ ἀποταθῶν, ἔρχονται εἰς τὸν νοῦν μας:

•Ναί, Μεγαλήφυχε,
Δὲ θὰ πεθάνῃ
Μ' ἐλπίδαις ἀκαρπιαῖς
Ἡ ἀθλίη ποτέ,
Πῶχῃ στὸ μέτωπο
Λαμπρὸ στεφάνι,
Πῶχῃ στὴ μνήμη τῆς
Τέκνῃ ὡς ἐσέ.»

ΑΘ. Χ. ΠΑΠΑΧΑΡΙΣΗΣ
Καθηγητῆς

Ἡ ΛΙΓΕΡΗ ΚΙ Ὁ ΞΕΝΟΣ

Ὁ Ξένος.— Καλὴ σου μέρα, κοπελλιά!

Ἡ Λιγερή.— Ὡρα καλὴ σου, παληκάρη!

Ξ.— Ἰὰ παννιά πού λεφκαίνεις, κόρη, ἀσπρίζουνε σὰν τὸ φῶς πού ἀντιφέγγει ἀπὸ τὰ βουνά, καὶ μάνθισμένον κήμπο μοιάζουνε τὰ κεντήδια στὰ προικιά σου... Ἰὰ εἶδα τὰ προικιά σου ἀπλωμένα στὰ μαγιοχόρταρα καὶ τὸ μάτι δὲν ξεχώριζε ποιά τὰ κεντιμημένα καὶ ποιά τ' ἀληθινὰ λελουδικά! (Λίγη πάρη). Στὸ χωριό σου σὲ λένε Χρυσοχέρα!.. Εἶν' ἀλήθεια πῶς σὲ φωνάζουνε Χρυσοχέρα;

Λ.— Πούθεν ἔρχεσαι, Ξένο; Ἰὰ φόρια σου στὰ μέρη τὰ δικὰ μας ἀσυνήθιστα. Ξετιμημοὺς δὲν ἔχουν!.. Καὶ ἡ σέλα τάλογού σου βαριστολισμένη... Μὲ λένε Λιγερή.

Ξ.— Λιγερή. Χρυσοχέρα καὶ Χρυσομίλητη! Μιά σου κουθέντα πουλιοῦ κηλάηδιμα!..

(Σὲ λίγο). Γύριζ' ἀπὸ τὰ ξένα στὸν τόπο μου κι' ὁ νοῦς μου στοὺς δικούς μου, ὅπως τοῦ νηστικοῦ στὸ τραπέζι πού τὸν καρτερεῖ. Πότε νὰ φτάσω, λόγιαζα, στῆς σεβαστικῆς μου νὰ πέσω τὴν ἀγκάλη καὶ, ντυμένη μετὰ τὰ γιορντάνια καὶ μετὰ τὰ φλωριά, νὰν τὴν πὰ στὴν ἐκκλησιά νὰ βάλουμε στεφάνι... (Κομπιάζει). Μὰ στὸ χωριό σου πέρασα κ' εἶδ' ἀπλωμένα τὰ προικιά σου... Ἐξέχασα καὶ στεφάνι, καὶ γιορντάνια καὶ φλωριά... Ὅστε θυμᾶμαι πιά δικούς! Ρώτησα τίνοσ εἶναι τὰ προικιά καὶ μοῦ εἶπανε δικὰ σου εἶναι. Κι' ὅποιος σὲ πάρει θὰ χεῖ καὶ σέν' καὶ κείνα!

— Χαρὰ στον πού θὰν τὴ χαρεῖ!.. Ἔτσι λένε στὸ χωριό σου... (Σταματᾷ λίγο).

«— Ἄν θέλεις, Ξένο, νὰν τὴ εἶδεις, πίσω στὴ λαγκαδιὰ λεφκαίνει. Στᾶσπρα χαλλικία ἀπλώνει τὰ παννιά τῆς καὶ φωτολογάει ἢ λαγκαδιὰ κι ἀχολογάει κι ἀπὸ τὰ τραγούδια

τῆς... Χαρὰ στὸ νιὸ πού θὰ χαρεῖ τὰ δροσερά τῆς νιάτα!..»

Ἔτσι μοῦ εἶπε μιὰ γερόντισσα καὶ δειχνοτάς τὸ δρόμο μὲ τὸ χέρι τῆς:

«— Ἐκεῖθε πάει ὁ δρόμος πού βγάνει στὴν Ἐφτυχιά, πρόσστεσε. Ἄκου με μένα πού στὸ λέ!..»

Καὶ πῆρα τὸ στρατι πού μοῦ δειξαν, δνειροπαρμένος κι' ἀκλουθώντας τὰ φωτεινὰ σημάδια ἀπ' οὐθε διάβηκεν ἡ Ἐφτυχιά... Κ' ἦρθα... Κ' ἦθρα τὴν Ἐφτυχιά... Πάνε πιά ὀχτῶ χρόνῳ διαλογισμοί, σὰ σύγνεφο πού τὸ ρουφάει ὁ ἥλιος... Ἰώρα γιὰ σέναν τὰ φλωριά καὶ τὰ γιορντάνια πού ὁ γρίβας κουβαλάει... Γιὰ σένα καὶ ἡ ζωὴ μου!..

Λ.— Σεῖρε, Ξένο, στὸ καλὸ σου καὶ στοὺς δικούς σου πού σὲ καρτεροῦνε. Τόσον καιρὸ τοὺς συλλογιζόσουν καὶ τώρα γιὰ μιὰ στιγμὴ ξέχασες τοὺς καημούς σου;

Ξ.— Μὴν ἀρνιέσαι, Λιγερή! Σκληρὴ καρδιά δὲν ἔχεις· τί δείχνεσαι σκληρὴ; (Σκέφτεται). Σαράντα μέρες περπατῶ καὶ δίψασα καὶ γὰ καὶ τάλογό μου, κι ἀποκάμαμε, μὰ σὲ ἦσκιο δὲ σταθήκαμε, γλήγορα γιὰ νὰ φτάσουμε στοῦ δρόμου μας τὴν ἀκρὴ...

Λ. διακόβοντας.— Καὶ τώρα πού κοντοζυγώσατε, γιὰτί σκοντάματα ζητᾶτε νὰ βάλτε στὸ σκοπὸ σας;

Ξ.— Ἰώρα ἢ μοῖρα μ' ἔδωλε μπροστά σου νὰ πιῶ ἀπὸ τὰ θάνατο νερό!.. Ὡ, ὄχι μὴν εἰπεῖς, Πανώρια!..

Λ.— Νερό νὰ σοῦ δώκω νὰ πιεῖς καὶ σὺ καὶ τάλογό σου, Ξένο, τὴ δίψα σας νὰ σβήστε κι ἀπὲ νὰ πάτε στὸ καλὸ καὶ στὴν καλὴ τὴν στρατά... Οἱ δικοί σου θὰ καρτεροῦνε καὶ θὰ τηροῦν τὰ τριστρατά...

Ξ.— Κανεὶς δὲν ἔχει γιὰ μένα τὸ νοῦ του! Λεῖπω ὀχτῶ χρόνια κλειδωτὰ κι οὔτε εἶδηση δὲν τοὺς ἔστειλα. Λογοῦν πῶς πέθανε στὰ ξένα, πῶς χάθηκα. Μὰ κι ὄλοι νὰ μὲ

καρτερούνα, δίχως εσέ γαρ δὲ θάχω! Κι οὔτε γὰρ γλέντια καὶ ξεφάντωσες θὰ φλητου ράει ἢ καρδιά μου! Μόνος κ' ἔρμος θὰ γυρίζω...

Α.— Μόνος κ' ἔρμος; Μπᾶ σὲ καλὸ σου. Ξένε! Νιὸς εἶσαι κι ἄμορφος λεβέντης, τί κλαίγεις σὰ γέρος, πού δὲ βαστᾶν τὰ πόδια του νὰ φέρει φούρλες στὸ χορὸ;

Ξ.— Μ' ἄμα ἢ καρδιά ναι κρύα, κοντοποδιάζει ὁ ἄνθρωπος...

Α.— Ἐννοια σου καὶ θὰ τηλιχτεῖς στὰ πανηγύρια καὶ θὰ πυρώση καὶ ἢ καρδιά σου. Ἡ φτώχεια κρυώνει τὴν καρδιά ἀγιάτρεφτα, —μὰ τὰ φλωριά πού κουβαλᾶς φτάνουν νὰ ζήσεις ὅπως θές.

Ξ.— Καὶ τί φελάνε τὰ φλωριά καὶ τὰ μαργαριτάρια; Καὶ τί τὴ θέλω τὴ ζωὴ δίχως ἐσένα;

Α.— Ξένε, καλὸς ὁ λόγος σου, μὰ τί

γυρέθεις ἀπὸ μὲν, ἀφοῦ ἔχεις ἀρραβῶνα; Ξ.— Ἐτένα ἢ καμία, Λυγερή!...

Α.— Φτωχέ μου Ξένε, καὶ σὰ σοῦ πρέπει δὲν ἔχεις διὸς...

Ξ.— Μὴν ἀρνιέσαι, Λυγερή, κι' ἄλλοθι μὴν τὴ στρίφεις τὴν κουδέντα!... Ποιὸς λόγος σοῦ καίμε γιὰ διὸς; Βιδὸς κουβαλάει ἡ γρίδας μου γιὰ σένα καὶ γιὰ μένα! "Ἐλα μαζί νὰ ζήσουμε κι ὄχι μὴ λές!...

Α.— Μὰ κείνη πάπαρνιέσαι θὰ μᾶς καταραστῆ καλὸ νὰ μὴν εἰδοῦμε...

Ξ.— Καὶ γοῦ ἂν ἀρνηθεῖς θὰ πάρω τὸ πιάγμαρο, πάλε στὰ ξένα νὰ μισέψω. Μὰ τὴν ἄφωνη ὦρα θάνακαλεστῶ τοῦτο τὸ κακὸ πού κάνεις σὺ σὲ μένα νὰν τό θρεῖς ἀπὸ ἄλλου; καὶ τὰ προικιά σου νὰ μὴ...

Α.— μπιήγει φωνή.— Μή, Ξένε, μὴ μὲ καταριέσαι!... Πάρε πίσω τὸ λόγο σου κι ἂς γένη ὅ,τι θέλεις...

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΜΑΡΙΝΗΣ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΒΛΑΣΤΟΣ

ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ

Περὶ τοῦ Νικολάου Βλαστοῦ ἐλαχίστας βιογραφικὰς πληροφορίας ἔχομεν. Ἐτύχως ὅμως γνωρίζομεν ἀρκετὰ περὶ τοῦ ἔργου του. Διότι μαζί μὲ τὸν Ζαχαρίαν Καλλέργην, συνετέλεσεν εἰς τὴν δημιουργίαν καὶ πρόοδον τῆς ἑλληνικῆς τυπογραφίας. Ἄγνωστον πότε ἐγεννήθη, ἢ δρᾶσις του ὅμως περιλαμβάνεται ἐντὸς τῶν δύο τελευταίων δεκαετηρίδων τοῦ 18 αἰῶνος.

Οἱ δύο οὗτοι Κρήτες, ἀπὸ τὸ Ρέθυμνον, πιθανότατα ἐφθασαν εἰς τὴν Βενετίαν μαζί, ἐγκαταλιπόντες οἰκειοθελῶς τὴν πατρίδα των, διότι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οὐδεὶς ἀπὸ τοὺς συνήθεις πολέμους συνετάρασε τὴν μεγαλόνησον, ὥστε νὰ ἐξαναγκάζωνται αἱ Ἕλληνες εἰς ἐκπατρισμόν. Ἀναμφιδόλως εἰς τὴν γενέτειραν εἶχον συσχεθῆ, μετὰ τὴν ἀναγγελίαν τῆς ἀνακαλύψεως τῆς τυπογραφίας, καὶ ἀποφασίσαν νὰ μεταβοῦν εἰς τὴν Βενετίαν, ἔπου ἤδη ὁ Ἄλδος Μανούτιος ἐθριάμβευε μὲ τὰς ἐκδόσεις Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων, καὶ ν' ἀφιερωθοῦν εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν διάδοσιν τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων.

Μὲ τὸν περίφημον Ἄλδον ὄχι μόνον δὲν συνεκρούθησαν, ἀλλὰ καὶ συνεδέθησαν δι' ἀδελφικῆς φιλίας, ὅπως ἀποδεικνύουν αἱ διασωθεῖσαι ἐπιστολαὶ των. Ἄλλως τε τόσον ὁ Ζαχαρίας Καλλέργης ὅσον καὶ ὁ Βλαστός κατήγοντο ἀπὸ τὰ «ἀρχοντόπουλα» τῆς Κρήτης καὶ διεκρίνοντο διὰ τὴν μόρφωσιν καὶ ἀνατροφὴν των.

Φαίνεται ὅτι ὁ Καλλέργης καὶ ὁ Βλαστός ἤρχισαν τὴν τυπογραφικὴν ἐργασίαν των περὶ τὸ 1493, ὅπως σημειώνει ὁ Μάρκος Μουσοῦρος εἰς τὸν Πρόλογον τοῦ «Μεγάλου Ἑτυμολογικοῦ» των καὶ ὅπως εἶναι πιθανόν. Διότι, ναι μὲν τὸ πρῶτον τοῦτο ἔργον των ἐξεδόθη τὸ 1499, ἀλλὰ πρέπει νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἢ στοιχειοθετικὴ καὶ τυπογραφικὴ εὕρισχοντο εἰς τὰ σπάργανα, καὶ ὅτι, διὰ νὰ τυπωθῆ τόμος ἐκ φύλλων διακοσίων τριάκοντα τριῶν εἰς σχῆμα folio, θὰ ἐχρειάζετο μέγα χρονικὸν διάστημα, δεδομένου μάλιστα ὅτι ὁ Καλλέργης ἠθέλησε νὰ κατασκευάσῃ ἰδιοχείρως, ὅλα τὰ τοῦ τυπογραφείου χρεῖωδῆ καὶ νὰ ἐμφανίσῃ μίαν ἐκδοσιν «τυπογραφικοῦ ἀρι-

στουργήματος, ἀποτελοῦντος ἀξιοσημεῖον γεγονὸς εἰς τὰ χρονικά τῆς τυπογραφίας» κατὰ τὸν Α. Didot (1). Εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔργου τούτου ὑπάρχει τὸ ἐξῆς σημείωμα:

Ἐὶς τὸ Μέγα Ἑτυμολογικόν, ἐντυπωθὲν, πέμας εἴληφεν ἤδη σὺν Θεῷ ἐν Ἑνεταῖς, ἀγαλώμασι μὲν τοῦ εὐγενοῦς καὶ δοκίμου ἀγγλῶν, κυρίου Νικολάου Βλαστοῦ τοῦ Κρητός, παραινεσεὶ δὲ τῆς λαμπροτάτης τε καὶ σωφρονεστάτης κυρίας Ἄννης θυγατρὸς τοῦ παισεβάστου καὶ ἐνδοξοτάτου κυρίου Λουκά Νοταρᾶ ποτὲ μεγάλου δουκὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πόνιρ δὲ καὶ δεξιότητι Ζαχαρίου Καλλέργη τοῦ Κρητός, τῶν λογίων ἀγγλῶν χάριν καὶ λόγων ἑλληνικῶν ἐφιερμένων. Ἔται τῆ ἀπὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως χιλίῃ τετρακοσιοστῇ ἐννενηκοστῇ ἐνάτη. Μεταγεινιῶνος ὀγδόῃ ἰσταμένου.

Ἡ πολυτέλεια τῆς ἐκδόσεως ἦτο μοναδικὴ διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὥστε νὰ μὴ θεωρηθοῦν ὑπερβολικαὶ οἱ περὶ αὐτῆς ἐπαινοὶ τοῦ Μουσοῦρου εἰς ἐπιστολὴν του πρὸς τὸν Νικόλαον Βλαστόν, εἰς τὴν ὁποίαν τὸν συγχαίρει ἐπὶ «ὑπερφυεῖ πολυτελεῖᾳ τῶν βιβλίων», διότι εἶχε φθάσει μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε εἰς μερικὰ ἀντίτυπα αἱ ξυλογραφίαι τοῦ ἐξωφύλλου τῶν ἐκδόσεών του νὰ εἶναι τυπωμέναι μὲ χρυσοῦν ἀληθινόν. Τοιούτων ἀντιτύπων ἐλάχιστα σώζονται, ἐν οἷς ἐν εἰς τὴν Ἑθνικὴν Βιβλιοθήκην τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἕτερον εἰς τὴν Βιβλιοθήκην Μαυροκορδάτου - Μπαλτατζῆ. Εἰς τὰ λοιπὰ κοινὰ ἀντίτυπα αἱ ξυλογραφίαι ἐν γένει καὶ τὰ ἀρχικὰ γράμματα ἔχουν ἐκτυπωθῆ μὲ ἐρυθρὰν μελάνην.

Εἰς τὴν πρώτην σελίδα τοῦ «Μεγάλου Ἑτυμολογικοῦ» ἀναγιγνώσκειται τὸ ἀκόλουθον τετράστιχον, συντεθὲν ἀπὸ τὸν Μάρκον Μουσοῦρον:

Ἄνθεα γραμματικῆς δρέμει ποθέων, ξένα, τάνδε λάξου ἀρειδήσας βίβλον ἐπαφέλιμον, τὸν πᾶς οὐκ ἀλέγων δαπάνης προῦθηκεν ἐτοίμη Νικόλαος ὁ Κρητός, Βλαστός ἐπωνυμίην.

Ὁ Emile Legrand δὲν συμφωνεῖ μὲ τὴν γνώμην τοῦ Α. Didot ὅτι ὁ Νικόλαος Βλαστός ἦτο μόνον Μαικήνας διὰ τὸν Καλλέργην, ἀλλ' ὑποστηρίζει δι' ἐπιχειρημάτων ὅτι οὗτος «ἦτο χρηματοδότης, συνέταιρος τρέχων τοὺς κινδύνους μιᾶς ἐμπορικῆς ἐπι-

(1) Α. Firmin-Didot: Aide Mance et l' Hellenisme à Venise, Paris, 1875, σελ. 546.

χειρήσεως καὶ συμμεριζόμενος τὰ ὠφελήματα». Καὶ πρὸς ἀπόδειξιν φέρει τὸ γεγονὸς ὅτι «τὸ σῆμα τοῦ Βλαστοῦ εὕρισκται πλησίον τοῦ σήματος τοῦ Καλλέργη» εἰς τὰ βιβλία τὰ ἐκδοθέντα παρ' ἀμφοτέρων. Καὶ ἐξακολουθεῖ χαρακτηρίζων αὐτὸν διὰ τῶν ἐξῆς:

«Μορφωμένος καὶ εὐφυῆς ἐπιχειρηματίας, ὁ Νικόλαος Βλαστός εἶναι ἄξιος οὐχ ἤττον τῆς εὐγνωμοσύνης τῶν μεταγενεστέρων του, καθότι συνετέλεσεν εἰς τὴν δημοσίευσιν ἔργων τῶν ὁποίων αἱ δαπάναι ἀκόμη καὶ κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18 αἰῶνος ἦσαν κολοσσιαῖαι.»

Δὲν γνωρίζομεν ποῖον ρόλον ἐπαιξεν εἰς τὴν ἐκδοσιν ἢ Ἄννα, θυγάτηρ τοῦ Μεγαδόουκα Λουκά Νοταρᾶ, καὶ ποῖα ἦτο ἡ παρανεσίς τῆς πρὸς τὸν Βλαστόν. Γνωρίζομεν μόνον ὅτι ἡ κόρη αὕτη διέφυγε τὴν σφαγὴν τῆς λοιπῆς οἰκογενείας τῆς ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ Β' μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διότι εἶχε κατὰ τύχην μεταβῆ ὀλίγον προηγουμένως εἰς Ρώμην, ὅπου ἐκ κατηθύνθη εἰς Βενετίαν καὶ συνειργάσθη εἰς τὴν ἐκδοσιν τοῦ «Μεγάλου Ἑτυμολογικοῦ».

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ Κρήτη εὕρισκετο εἰς ἀκμὴν διανοητικὴν. Ἐὶς τὴν Ἐπίγραμμα τοῦ Κρητός Ἰωάννου Γρηγοροπούλου, τὸ προτχασόμενον εἰς τὸ «Μέγα Ἑτυμολογικόν», δεικνύει ὅτι ὅλα τὰ πρόσωπα τὰ ἐργασθέντα διὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κολοσσοῦ τούτου, προήρχοντο ἀπὸ τὴν Κρήτην:

«Κρητός γὰρ ὁ τορνεύσας, τὰ δὲ χαλκία Κρητός ὁ συνείρας, Κρητός ὁ καθ' ἐν στίξας, Κρητός ὁ μολυβδοχύτης, Κρητός δαπανᾷ Νίκης ὁ φερώνυμος, αὐτὸς ὁ κλείων Κρητός τάδε. Κρησίην ὁ Κρητός ἠπίος αἰγίοχος. Τσιγὰρ ἄμ' εὐχόμεθα. Πέλοι γενετήρα χορηγοῦ μὴ δέμα μαντοσύνης οὐνομα παιδί θέμιον, νικῶ δ' ἀντιπάλους. Νεῦσε Ζεὺς. Οἱ γὰρ ἀφ' ἰσῆς Ἑλλάδος Ἑλλάνων παισὶ πρόπουσι τύποι.»

Οἱ ἔπαινοι οὗτοι δὲν πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ὑπερβολικοί. Διότι καὶ πλείστοι καλλιγράφοι ἦσαν ἀπὸ τὴν Κρήτην, καὶ ὁ πρῶτος κατασκευάσας ἑλληνικὰ τυπογραφικὰ στοιχεῖα, διὰ τῶν ὁποίων κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1475 ἐτυπώθη τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν βιβλίον, ἢ «Γραμματικὴ τοῦ Κωνσταντίνου Λασκάρεως», ἦτο Δημήτριος ὁ Κρητός.

Περὶ τοῦ Νικολάου Βλαστοῦ μᾶς παρέχουν πληροφορίας αἱ διασωθεῖσαι δύο ἐπιστολαὶ τοῦ Μάρκου Μουσοῦρου πρὸς αὐτὸν

και δημοσιευθείσαι υπό του Α. Didot (1). Είς τὴν πρώτην τονίζει τὴν σπουδαιότητα τὴν ὁποίαν ἔχουν αἱ ἐκδόσεις και ἐπαινεὶ τὸν ζήλον του, διότι ἐπὶ δεκαετίαν θλίβη δὲν ἔπαυσεν ἐκδίδων τοιαῦτα ἔργα πρὸς φωτισμὸν τοῦ κόσμου.

Περὶ σότερον ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ δευτέρα ἐπιστολή, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπαινεὶ τὴν θαυμασίαν ἐκλογὴν τοῦ Ν. Βλαστοῦ εἰς τὸ εἶδος τῶν παρ' αὐτοῦ ἐκδιδόμενων ἔργων, διὰ τῶν ὁποίων δύναται νὰ εὐκολυνθῇ ἡ ἐκμάθησις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Διὰ τὸ ἔργον του οὐδέποτε θὰ παύσουν νὰ τὸν ἐγκωμιάζουν και θαυμάζουν οἱ ἀνθρώποι τῶν γραμμάτων, ἐκτιμῶντες τὸ ὅλως «ἑλληνικὸν φρόνημα», ἐπιλέγει.

Ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν ἀποδεικνύεται ὅτι πράγματι δὲν ἦτο ἀπλοῦς μόνον χρηματοδότης, ἀλλ' ἐνδιεφέρετο και ἐμόχθη διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου. Εἰς αὐτὸν ἀποδίδει τὴν ἐκλογὴν τῶν ἐκδιδόμενων ὑπὸ τοῦ τυπογραφείου ἐκείνου βιβλίων, και τὸν ἐπαινεὶ ὅτι δὲν ἀπέβλεπεν εἰς τὸ ὕλικόν κέρδος, ἀλλ' εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ πλήθους. Τὸν ἀνακηρύττει ἀληθὲς ὑπόδειγμα διὰ τοὺς φιλολόγους, χαίρει διότι ἔχει ἕνα ταισῦτον φίλον ὡς αὐτὸν, και τὸν παροτρύνει ὅπως ἐξακολουθήσῃ τὰς ἐκδόσεις του, αἱ ὁποῖαι θὰ τοῦ ἐξασφαλίσουν «κλέος ἀείμνηστον».

Ὁ διάσημος ἐρευνητὴς τῶν Βενετικῶν Ἀρχαίων Hor. Brown, εἰς σπουδαιότητα μελέτην του «Ἡ Βενετικὴ Τυπογραφία», γράφει: «Κατὰ τὸ 1498 εὐρίσκωμεν Προνόμιον Ἰδρυσιτεχνίας παραχωρηθὲν εἰς τὸν Νικόλαον Βλαστόν ἐκ Κρήτης «διὰ τὸ ἰδικόν του εἶδος ὡραιστάτων ἑλληνικῶν χαρακτήρων, ἐνωμένων με τοὺς τόνους των, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον οὐδέποτε ἔχει γίνῃ μέχρι τοῦδε οὔτε τόσο καλόν, οὔτε τόσο ὡραῖον» (2). Τοῦτο ἔρχεται ὅπως ἐνισχύσῃ τὴν γνώμην τοῦ Legrand ὅτι ὁ Ν. Βλαστός δὲν ἦτο ἀπλοῦς χρηματοδότης, ἀφοῦ ἐπ' ὀνόματι του ἐξεδόθη και αὐτὸ τὸ προνόμιον εὐρεσιτεχνίας τῶν τυπογραφικῶν στοιχείων.

Τὸ αὐτὸ ἔτος ἐδημοσίευσαν «Συμπληκίου Μεγάλου Διδασκάλου Ἰπόμνημα εἰς τὰς δέκα κατηγορίας τοῦ Ἀριστοτέλους». Ἡ ἐκτύπωσις του εἶναι ἐξ ἴσου ὡραία με τοῦ «Ἐτυμο-

λογικῶν». Τὸ 1500 ἐδημοσίευσαν δύο ὡραῖατα ἔργα: τὴν πρώτην ἑλληνικὴν ἐκδοσὴν τοῦ «Γαληνοῦ Θεραπευτικῆς μεθόδου Λόγος Πρῶτος», και τὸ «Ἰπόμνημα εἰς τὰς πέντε φωνὰς ἀπὸ φωνῆς Ἀμμιωνίου μικροῦ τοῦ Ἐρμείου». Ὅλα τὰ ἔργα αὐτὰ ἐξεδόθησαν «ἀναλόμασι Νικολάου Βλαστοῦ».

Μετὰ ταῦτα δὲν εὐρίσκομεν πλέον κανὲν βιβλίον ἐκδιδόμενον ἀπὸ κοινοῦ παρ' ἀμφότερων τῶν συνεργατῶν τούτων. Ὅσον ὁ Α. Didot, ὅσον και ὁ Legrand, ὀρθῶς παρατηροῦν ὅτι διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Νικολάου Βλαστοῦ, ἐπισυμβάντος περὶ τὸ 1500, διεκόπη μοιραίως ἡ ἐκδοτικὴ δρᾶσις τοῦ τυπογραφείου Καλλέργη, διότι μετὰ τὸ 1500 δὲν συναγόμεν οὐδαμοῦ τὸ ὄνομα τοῦ Ν. Βλαστοῦ, ὁ δὲ Καλλέργης ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς ἄλλους Μαικήνας, ὅπως ἐμφαίνεται ἀπὸ πρόλογον του εἰς τὴν ἐκδοσὴν τοῦ «Ἐρωλογίου» κατὰ τὸ 1509, εἰς τὸν ὁποῖον προτρέπει πάντας τοὺς ὀρθοδόξους χριστιανούς νὰ σπεύσουν εἰς βοήθειαν και τὸν συνδράμουν ὅπως ἐκδώσῃ σειράν ὀρθοσκευτικῶν βιβλίων χρησίμων «διὰ τὴν παρηγορίαν τῆς δυστυχίας τῆς δουλείας, εἰς τὴν ὁποίαν κακῆ μοῖρα ὑπέκυψεν ἡ φιλιότη πατρὶς Ἑλλάς». Φαίνεται δὲ ὅτι αἱ ἐκκλήσεις του δὲν εὐρον ἀρκετὴν ἠχώ, διότι κατὰ τὸ 1515 μετέφερε τὴν ἔδραν τῆς δρᾶσεώς του εἰς Ρώμην, ὅπου, προστατευόμενος ἀπὸ τὸν Πάπαν Λέοντα Ι', ἐξέδωκε διάφορα βιβλία. Τὸ ὕλικόν του ἐν Βενετίᾳ τυπογραφείου του εἶχεν ἤδη πωλήσει εἰς τοὺς ἐν Φλωρεντίᾳ τυπογράφους Giunti, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐφρόντισαν καὶ νὰ ἀφαιρέσουν ἀπὸ τὰ κοσμήματα τοῦ τυπογραφείου τὰς λέξεις «Νικολάου τοῦ Βλαστοῦ». Διὰ τοῦτο βλέπομεν τὸ περιεργὸν γεγονός ὅτι εἰς τὰ «Ἐρωλογίον», τὸ ὁποῖον ἀνετύπωσαν οὗτοι εἰς τὴν Φλωρεντίαν, ὑπάρχει τὸ ὄνομα τοῦ Νικολάου Βλαστοῦ, κατὰ παραδρομὴν θεῆν.

Ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι ἡ ὑπόθεσις τῶν Α. Didot και Legrand δὲν εἶναι σύμφωνος με τὴν πραγματικότητα. Διότι εὐρίσκομεν εἰς τὰ «Ἡμερολόγια» τοῦ Βενετοῦ χρονογράφου Σανούδου (1) ὅτι κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1503, μεταξύ τῶν πιστωτῶν τῆς ἐν Βενετίᾳ πτωχεύσεως Τραπεζῆς Λιππομάνο, ἦτο και ὁ Νικόλαος Βλαστός. Πιθανότατον φαίνεται νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ ἰδίου

(1) Sanuto: I Diarii, Vol. IV, σ. 822.

προσώπου και ὅτι διὰ λόγους τοὺς ὁποίους δὲν γνωρίζομεν, ἔπαυσεν ἡ συνεργασία του με τὸν ἐκδοτὴν Καλλέργη. Διότι δὲν εἶναι εὐκόλον κατὰ τὴν ἰδίαν ἐκείνην ἐποχὴν νὰ ὑπάρχῃ και ἄλλος ὁμώνυμός του Νικόλαος Βλαστός εἰς τὴν Βενετίαν πλούσιος, ὥστε νὰ ἔχῃ καταθέσεις εἰς Τραπεζάν, δεδομένου ὅτι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ μετὰ Τραπεζῶν συναλλασσόμενοι ἦσαν ἐλάχιστοι και ἀντήκον εἰς τὸν ἐμπορικὸν κόσμον.

Εἰς τὰ αὐτὰ «Ἡμερολόγια» τοῦ Σανούδου εὐρίσκομεν ὅτι ὁ Νικόλαος Βλαστός εἶχε κληρονομήσει ἀπὸ κάποιαν Ἄγγαν Ματέρα μερικὰ ἄγια λείψανα, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1514 μετεφέρθησαν ἀπὸ τὸ Ριάλτον, ὅπου ἐξερράγη πυρκαϊά, εἰς τὸν γὰρ τοῦ Ἁγίου Μάρκου. Τὰ ἄγια λείψανα εἶχον κομισθῆ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ ἐπίσημα ἑλληνικὰ πιστοποιητικά. Ὑποθέτομεν ὅτι τὸ ὄνομα «Ματέρα» ἀνέγνωσε κακῶς ὁ ἀντιγραφεὺς

και ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ ὀνόματος «Ματαράγκα», τοσοῦτον μᾶλλον, καθόσον μετὰ τὴν λέξιν αὐτὴν ἔχει ἀποσιωπητικά, τὰ ὁποῖα σημαίνουν ὅτι ὑπάρχει λέξις δυσανάγνωστος.

Πλὴν τῆς ἐκδοτικῆς, ὁ Νικόλαος Βλαστός εἶχεν ἐπιδοθῆ και εἰς τὴν καλλιγραφίαν, εἰς τὴν ὁποίαν, ὡς εἶδομεν, ἐπεδίδοντο πολλοὶ διάφοροι ἱερεῖς πρὸ τῆς εὐρέσεως τῆς τυπογραφίας και μετ' αὐτὴν ἀκόμη, ἀντιγράφοντες ἀρχαίους συγγραφείς. Ὁ εἰς τὴν Ἑθνικὴν Βιβλιοθήκην τῶν Παρισίων εὐρισκόμενος Parisinus 2939 (ancien fonds grec) ἀντεγράφη παρ' αὐτοῦ, καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὸ ἀκόλουθον σημεῖωμα, εὐρισκόμενον εἰς τὸ τέλος τοῦ κώδικος τούτου:

«Μηνὶ Αὐγούστῳ, ἡμέρᾳ γ' αὐτῆ.
Νικόλαος ὁ Βλαστός ἔγραψεν»

Τὰ ὑπὸ τοῦ τυπογραφείου Καλλέργη και Βλαστοῦ ἐκδοθέντα ἔργα εἶναι λίαν σπάνια και ἔχουν φθάσει σήμερον εἰς μεγίστας τιμὰς.

ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΙΡΟΦΥΛΑΣ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΜΑΡΙΤΑΝΑ

ΤΡΙΠΡΑΚΤΗ ΚΩΜΩΔΙΑ (COMÉDIE) *

ΠΡΑΞΗ ΤΡΙΤΗ

Ἰάσων ἀπὸ λίγες ἡμέρας. — Σαλονάκι σὺ σπίνου τοῦ Ράδη, σὺ διαμέρισμα τῆς κυρίας (**). Στὸ βάθος ἡ πόρτα τοῦ διαμερίσματος τῆς Μαριτάνας. Λεξιὰ ἡ πόρτα τοῦ διαμερίσματος. Ἀριστέρα παρῶθυρο. Ἐπιπλοὴ ἀνηθηθισμένη, ἀνάλογη με τῆς σάλας ποὺ ἔχουμε. Ἐνα βιάσο μόνο σ' ἕνα τραπέζακι με λουλούδια, ὅταν ἀνοίγει ἡ αὐλαία, εἶναι μαζεμένοι σὺ σαλονάκι ἡ Ζηνοβία, ὁ Δήμησ κι ὁ Ἰάσων, κι καθιστοὶ φαίνονται σὰ νὰ περιμένουν.

Ζηνοβία, δυνατά, πρὸς τὸ βάθος. — Ποιὸς τὴ χάρη σου, Μαριτάνα!.. Ὅλοι ἀνέδοσαν νὰ σὲ ἴδουνε.

Μαριτάνα, ἀπὸ μέσα, φαιδρά. — Ἐφτα-

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο.

(**) Στὸ θέατρο Κυβέλης ἡ «Μαριτάνα» παιζόταν πάντα με τὸ ἴδιο decor ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος. Καὶ τοῦτο γιατί στὴν προμερὰ ἐγκαινιάσθηκε ἕνα μοντέρνο σαλόνι, («σαλονὶ τῆς Μαριτάνας» λεγόμενον ἀπὸ τότε), τόσο ἁμορφοπραγματικῶς, ὥστε με κανένα τρόπο δὲν ἐπέισθησαν οἱ μηχανικοὶ νὰ τἀλλάξουν στὴν γ' πράξη, ἀφοῦ, καθὼς ἔλεγαν, δὲν εἶχαν νὰ βάλουν καλύτερο, ἢ τοῦλάχιστο ὅμοιο!

σα!.. Μιὰ στιγμὴ νὰ ντυθῶ... Ἦ χαρά μου! Ἰάσων, σὲ λίγο, σιγά. — Φαίνεται νὰ γεινε καλά. Νὰ σὰς πῶ τὴν ἀλήθεια, προχτὲς φοβήθηκα αὐτὸ τὸν πυρετό.

Ζηνοβία. — Δὲν ἦταν τίποτα. Στομαχικός.

Δήμησ. — Ἦταν ὅμως και λιγάκι κρουωμένη... Εἶχε βήχα.

Ἰάσων. — Ἄ!.. και ξέχασα νὰ τῆς φέρω κελνεσ τις πασιλλιες ποὺ τῆς εἶπα!..

Δήμησ. — Ἐννοια σου, τώρα, τῆς πέρασε! [Μικρὴ σιωπὴ].

Ζηνοβία, ἄξαφνα, με τρόμο. — Δήμησ!..

Δήμησ, τρομάζει. — Ἦ!

Ζηνοβία, σὲ ἄλλο τόνο. — Δήμησ!..

Δήμησ. — Μὰ τί εἶναι;

Ζηνοβία. — Δὲ με φίλησες σήμερα τὸ πρωτ!

Δήμησ. — Οὐ, αὐτὸ ἦταν!.. (Ὁ Ἰάσων γελᾷ).

Ζηνοβία. — Ἦλα γρήγορα νὰ με φιλήσῃς!

Δήμησ. — Ἄσε με, νὰ ζῆς!

Ζηνοβία. — Ἦστε ἔρχομεν ἐγὼ!.. (Ζη-

(1) Α. Didot: Aide Manuce, σελ. 521-525.

(2) The Venetian Printing Press by Horatio F. Brown. London, 1891, σελ. 55.

κρίνεται, πίνει κοντά του και τον καταφιλεί).

Δήμης, την φιλεῖ ἀνόρεκτα. "Εἶλα, φτάνει σου τώρα... "Άσε με!... "Ὁ, μὰ δὲν ντρέπεσαι τὸν ξέγον ἄνθρωπο;

Ζηνοβία, ἐξακολουθεῖ νὰ τοῦ κρατῆ ἄγκυλιωμένο τὸ κεφάλι. — Μπᾶ; κι' ἀπὸ πό-τε ὁ 'Ιάσων ἔγεινε «ξένος ἄνθρωπος»; Νά κι' ἐγὼ! (Τὸν ξαναφιλεῖ καὶ τὸν κρατεῖ). Νά!

Δήμης — Οὐ!... μὰ εἶσαι σαχλή!... Μ' ἐνοχλεῖς ἐπὶ τέλους!... (Φουροκισμένος.) Δὲν ἔχω ὄρεξι!

Ζηνοβία, μὲ γέλια. — 'Εγὼ ἔχω! ('Εξακολουθεῖ νὰ τὸν κρατῆ).

Δήμης. — Βάσανο!... ('Ακούει τὴν πόρτα τῆς Μαριτάνας, μὲ τρόμο). "Άσε με λοιπόν! (Τὴν πετᾷ ἀπὸ πάνω του καὶ σηκώνεται).

'Απὸ τὴν πόρτα τοῦ βάνου βγαίνει ἡ **Μαριτάνα**, μὲ ῥόμπα τοῦ σπιτιοῦ, χλωμή λιγάκι ἀπὸ τὴν ἀδιαθεσίαν, ἀλλὰ ὁρραεῖ καὶ χαρούμενη.

Μαριτάνα. — Καλημέρα σας! } "Ὅλοι
'Ιάσων. — 'Ελάτε λοιπόν! } μαζί.

Δήμης. — Σιδεροκέφαλη! }
Ζηνοβία, τρέχει κοντά της καὶ τὴν φιλεῖ. Μὲ γειά!... Μὲ γειά!... "Ὁ, εἶσαι σήμερ ἐντελῶς καλῶ;

Μαριτάνα. — 'Εντελῶς!... (Δίνει τὸ χέρι της μόνο στὸν 'Ιάσωνα). Μοῦ ξανάρθτε κι' ἡ χαρὰ τῆς ζωῆς. Χτὲς καὶ προχτὲς εἶχα μιὰ ἀπελπισία! Μοῦ φαινόταν, — μὴ γελάσετε, — πὼς θὰ πεθάνω! [Γελοῦν].

Ζηνοβία. — Δάγκασε τὴ γλῶσσα σου!... Πὼς εἶναι δυνατό νὰ πεθάνης, ὅταν σ' ἀγαποῦμε τόσο; Τὸ βλέπεις. "Ἔτσι πεθαίνουν; Κ' ἔτσι εὐκολὰ ἀπελπίζεσαι σὺ;

Μαριτάνα. — Πολύ. Δυστυχῶς... "ἔχει ὅμως κι' αὐτὸ τὸ καλὸ του. Γιατὶ κάθε φορὰ πὺ γίνομαι καλῶ, (κάνεται) μοῦ φαίνεται ἔτσι σὰ νεκρανάσταση. Κι' ἔχω μιὰ χαρὰ! Νά, ὅπως σήμερ. — Κύριε Πατριόνη, σὰς εὐχαριστῶ πάρα πολὺ πὺ ἦρθατε νὰ μὲ λῶ-τε... καὶ τόσες φορές. (Βήχει λιγάκι).

Δήμης. — Μ' αὐτὰ τὰ εἶπαμε. "Ὅλοι σὰς ἀγαποῦμε!

'Ιάσων. — Μὴν ξεθαρρευτῆτε ὅμως... Βήχετε λιγάκι ἀκόμη...

Μαριτάνα. — Ὦ!

'Ιάσων. — Νά φυλαχτῆτε.

Μαριτάνα. — Θὰ φυλαχτῶ... "Α, φυ-

λάγομαι καλῶ ἐγὼ... Σήμερὰ δὲν θὰ κατε-δῶ κάτω.

Ζηνοβία. — Κι' ἴσως δὲν ἔπρεπε νὰ βγῆς κι' ἀπὸ τὴν κάμαρά σου...

Μαριτάνα. — "Α, ὄχι πάλι. Μὰ εἶμαι καλῶ!

'Ερασμία, χτυπᾷ καὶ μπαίνει ἀπὸ τὴ δεξιά πόρτα. — "Ἦνας κύριος γυρεύει τὸν κύριο.

Δήμης. — Ποῖός;

'Ερασμία. — "Απὸ τὸ θέατρο εἶπε...

Δήμης. — "Α, θὰ εἶναι... ξέρω! Παρντόν. (Κάνει νὰ βγῆ δεξιά μὲ βία).

Ζηνοβία. — Πάλι πρόβες; "Αγῆδια ἔχεις πὰ καταντῆσει!

Δήμης, ἀπὸ τὴν πόρτα, μὲ θυμὸ. — "Α, Ζηνοβία! μὲ παρασκῶτισες!... "Ἐπὶ τέλους εἶναι δική μου δουλειά!

Ζηνοβία. — Καλὰ γτέ! Δὲ σ' ἐμποδίζω.

Δήμης. — Αὐτὸ ἔλειπε! "Α, κι' ἡ ὑπομονὴ ἔχει ὄρια! Τὸ ξέρεις;

Ζηνοβία. — Πήγαινε τώρα πὺ σὲ περιμένουν!...

Δήμης. — "Ἐκείνο πὺ σοῦ λέω! (Φεύγει ὁρμητικά).

Ζηνοβία ἀπλῶ. — Κύριε ἡμῶν 'Ιησοῦ Χριστέ!... Λόγο πὰ δὲν ἀνέχεται ὁ ἄντρας μου!

[Ἡ 'Ερασμία κάνει νὰ βγῆ. "Αλλὰ γυρίζει μὲ τὴν ἐρώτηση τῆς Ζηνοβίας].

Ζηνοβία. — "Ἐδῶ εἶσαι ἀκόμη εἰς... Τέλοσπάντων, θὰ φύγης ἢ θὰ μείνης;...

'Ερασμία. — Δὲν ξέρω... Εἶπα, μὰ τὸ μὲτόνωσα...

Ζηνοβία. — Προχτὲς ὅμως φαινόσουν ἀποφασισμένη... "Ἦθελες νὰ φύγης κι' ἀμέσως... Μὰ γιατί; "ἔχεις κανένα παράπονο ἀπὸ τὸ σπίτι μας;

'Ερασμία. — Μὰ... ὁ κύριος μὲ εἶχε μαλώσει ἄσχημα κείνη τὴν ἡμέρα... Μαῦκαμε ἐντύπωση γιατ' ἦταν ἡ πρώτη φορὰ...

Ζηνοβία. — "Ὁ κύριος τώρα-τώρα ἔγεινε νευρικός. Δὲν τὸν ἀκουσες πὺς μίλησε σὲ μένα;

'Ερασμία. — Δὲ βαρυνέστε! Καὶ μένα ὕστερα μοῦ πέρασε... "Ὅλα κανεὶς τὰ συνηθίζει.

Μαριτάνα. — Πολὺ σωστά!... "Ὅλα κανεὶς τὰ συνηθίζει!... Γι' αὐτὸ δὲν εἶναι καμμιά ἀνάγκη νὰ φύγης. "Ὁ κύριος, ἐννοια σου, δὲ θὰ σοῦ ξαναμιλήσῃ...

'Ερασμία, μὲ σκυμμένο κεφάλι. — Καὶ

νὰ μοῦ ξαναμιλήσῃ... τώρα πὺ ξέρω... (κοιτάζει γοργὰ τὴ Μαριτάνα) δὲ μὲ νοιάζει.

Ζηνοβία. — "Ἔστε νὰ μὴ φροντίσω γὰ καριέρα;

'Ερασμία. — "Ὁχι, κυρία.

Ζηνοβία. — Καλῶ. Πήγαινε; [Ἡ 'Ερασμία φεύγει δεξιά.]

'Ιάσων. — Τί παράξενο κορίτσι!

Μαριτάνα. — Εἶν' ἓνα πολὺ ἀπλὸ κορίτσι... Κι' ἔχει ψυχὴ εὐγενική... Στὴν ἀρχὴ δὲν τὰ πηγαίναμε καθόλου καλῶ. Δὲν ξέρω γιατί, δὲ μὲ χώνευε... Γρήγορα ὅμως συνεννοηθήκαμε. Τώρα μπορῶ νὰ πῶ καὶ πὺς μάγαπᾷ. Εἶδατε πὺς μὲ περιποιήθηκε στὴν ἀδιαθεσίαν μου;

Ζηνοβία. — Θὰ μοῦ φαινόταν πολὺ παράξενο, ἂν ἐξακολουθοῦσε ἡ πρώτη δυστροπία.

Μαριτάνα, γελώντας. — Φανταζόταν ἴσως πὺς ἦρθα νὰ τῆς πάρω τὴ θέση της. (Βήχει λιγάκι.)

'Ιάσων. — "Α, πάλι βήχετε!... Καὶ νὰ ξεχάσω κείνες τίς παστιλλίες!... Θὰ πάω νὰ σὰς τίς φέρω... (Κάνει νὰ σηκωθῆ.)

Μαριτάνα. — "Α, μὰ ὄχι! Σὰς παρακαλῶ...

'Ιάσων. — Κάνουν θαύματα, ξέρετε...

Μαριτάνα. — Μὰ δὲ χρειάζεται κανένα θαῦμα. Νά, δὲ βήχω καθόλου... Μοῦ τίς φέρνετε τὰπόγεμα, τὸ βράδυ, αὔριο...

'Ιάσων, σηκώνεται. — "Ὁχι, θὰ πεταχτῶ μὰ στιγμὴ τώρα...

'Ερασμία, ξαναγυρίζει, στὴ Ζηνοβία. — "Ἦ κυρία μαμμὰ σας.

Ζηνοβία, σηκώνεται μὲ χαρὰ. — "Α, ἔφτασα!... "Ερασμία, τρέχα, μὴν τὴν ἀφήσῃς νάνεβῆ τίς σαλῆς... Κύριε 'Ιάσων, καλῆστε νὰ κάμετε συντροφιά τῆς Μαριτάνας ὅσο θὰ εἶναι δῶ ἢ μαμμὰ μου... "Αφήστε τώρα τίς παστιλλίες... Δὲ βήχει.

[Ἡ 'Ερασμία ἔχει φύγει. Ἡ Ζηνοβία φεύγει δεξιά. Οἱ δύο μένουν μόνοι καὶ γὰ λίγες στιγμὲς σιωποῦν μὲ κάποια ἀμηχανία.]

'Ιάσων. — Σοβαρὰ φοβηθήκατε πὺς θὰ πεθάνετε;

Μαριτάνα. — Πολύ. Εἶναι δυδ-τρία χρό-να πὺ τὸ παθαίνω αὐτὸ... "Ἄλλη φορὰ, ἐρχόμουν πραγματικῶς στὸ θάνατο κι' οὔτε τὸν συλλογιόμουν! Τώρα, μὲ τὴν παραμι-

κρὴ ἀδιαθεσίαν, μ' ἓνα νευρικό πογονέφαλο παραδείγματος χάρη, μοῦ φαίνεται πὺς δὲν θὰ ξανασηκωθῶ. (Χαμογελᾷ.) Εἶναι τῆς ἡλικίας.

'Ιάσων. — Μὰ τότε θὰ τῶχα κι' ἐγὼ αὐτὸ πρὸ πολλοῦ, ἀλλὰ δὲν τῶχα. "Ακόμα δὲ συλλογίστηκα σοβαρὰ πὺς μπορῶ ποτὲ νὰ πεθάνω. (Σὲ λίγο.) Καλῶ λοιπόν;... (Τὴν κοιτάζει.) "Εντελῶς καλῶ;

Μαριτάνα. — "Ὦ, μὰ ναί!

'Ιάσων. — Σὰς ἀφήρε ὁ φόβος τοῦ θανάτου;

Μαριτάνα. — Ναί, ναί...!

'Ιάσων. — Θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ σὰς μιλήσῃ γὰ ζωὴ;

Μαριτάνα. — Καὶ γὰ χαρούμενη ζωὴ μάλιστα! Ξέρετε πὺς εἶναι ἡ διάθεσή μου σήμερ; Νά, ἤθελα νάρθῃ κάποιος καὶ νὰ μοῦ φέρῃ μιὰ εἶδηση, πὺ νὰ μοῦ προξενήσῃ μιὰ μεγάλῃ, μὰ πολὺ μεγάλῃ χαρὰ! "Ἄλλο νὰ χαίρεται κανεὶς, κι' ἄλλο νὰ θέλῃ νὰ χαρῆ. Ἰπάρχει διαφορὰ στὶς δυὸ χαρούμενες διαθέσεις.

'Ιάσων, ζητῶν. — "Αγαπητὴ Μαριτάνα! "ἔχω μιὰ εἶδηση ἐγὼ. Κι' ἴσως — δὲν ξέρω, — μπορεῖ νὰ σὰς προξενήσῃ καὶ τὴ χαρὰ πὺ θέλετε σήμερ. Μπορεῖτε νὰ τὴ μαντέψετε κι' αὐτὴ σὰν τὴν ἄλλη;...

Μαριτάνα, τὸν κοιτάζει στὰ μάτια, σὲ λίγο. — Ναί.

'Ιάσων. — Πῆτε.

Μαριτάνα. — Σκεφτήκατε κι' ἀποφασί-σατε!

'Ιάσων. — Τί;

Μαριτάνα. — Νά μὲ πάρετε, χωρὶς νὰ σὰς νοιάσῃ γὰ τὴν ἱστορία πὺ σὰς εἶπα.

'Ιάσων. — Ναί!

Μαριτάνα. — Εἶδατε πὺς τὸ μάντεψα κι' αὐτὸ;... Καὶ γὰ τὸν ἴδιο λόγο πὺ μάντεψα τόσο εὐκολὰ καὶ τᾶλλο. "Ὅλοι, μὰ ὅσοι μάγάπησαν στὰ δέκα αὐτὰ χρόνια, στὴν ἀρχὴ, φυσικά, μοῦ ἐπρότειναν νὰ μὲ κάμουν ἐρωμένη. Κι' ἄμα ἔβλεπαν πὺς δὲν ἦταν τό-σο εὐκολο, μοῦ ἐπρότειναν νόμιμο γάμο, χωρὶς νὰ τοὺς νοιάζῃ κι' αὐτοὺς γὰ τὴν ἱ-στορία μου...

'Ιάσων. — Καὶ δὲν δεχτήκατε κανένα;!

Μαριτάνα. — Φυσικά! Εἶχα τρεῖς σπου-δαίους λόγους, τὸν ἓνα σπουδαιότερο ἀπὸ τὸν ἄλλον. Πρῶτο, κανέναν ἀπ' αὐτοὺς πὺ μάγάπησαν, δὲν τὸν ἀγάπησα κι' ἐγὼ.

'Ιάσων. — Καὶ δὲν δεχτήκατε κανένα;!

Μαριτάνα. — Φυσικά! Εἶχα τρεῖς σπου-δαίους λόγους, τὸν ἓνα σπουδαιότερο ἀπὸ τὸν ἄλλον. Πρῶτο, κανέναν ἀπ' αὐτοὺς πὺ μάγάπησαν, δὲν τὸν ἀγάπησα κι' ἐγὼ.

'Ιάσων. — Καὶ δὲν δεχτήκατε κανένα;!

Μαριτάνα. — Φυσικά! Εἶχα τρεῖς σπου-δαίους λόγους, τὸν ἓνα σπουδαιότερο ἀπὸ τὸν ἄλλον. Πρῶτο, κανέναν ἀπ' αὐτοὺς πὺ μάγάπησαν, δὲν τὸν ἀγάπησα κι' ἐγὼ.

Δεύτερο, ζούσα ακόμη με τόνειρο του άλλου. "Ήθελα πάντα να τον ξαναβρω και να τον εκδικηθώ. Και ξέρετε, όταν μιλά γυναίκα θέλει να ξαναβρω κάποιον και να τον εκδικηθώ, σημαίνει πως τον αγαπά. (Σιωπάλει).

Ίάσων, δειλιά. Και τρίτο;

Μαριτάνα — Ά, ναι, το σπουδαιότερο. Δεν ήθελα να πάρω κανέναν απ' αυτούς, γιατί — πώς να σας πω; — μου φαινόταν πως θάκανα ένα είδος εκδικασμοῦ. Κανέναν τους δεν ήταν ανώτερος άνθρωπος, ελεύθερος από προλήψεις. Κοινοί ὄλοι, ταπεινοί, μικροί, δεν αισθανόνταν παρά έναν ἔρωτα, έναν πόθο ίσως, που τους ἐτύφλωνε και, τυφλούς, τους ἔσπρωχνε ὡς τὴ θυσία. "Εἶ, δὲν ἤθελα νὰ ἐπιωφεληθῶ, δὲν τὸ καταδεχόμεν. Κι' ἐπιτέλους συλλογιζόμουν πῶς, ἅμα ἱκανοποιούσαν τὸν πόθο τους, θάβλεπαν πῶς δὲν ἀξίζε τὴ θυσία, καὶ ἀργὰ ἢ γρήγορα θὰ μετάνοιωναν... Θὰ δεχόμεν ἴσως μόνο ἂν ἔδλεπα ἕναν ἔρωτα, ἀπὸ κείνους πού δὲν τυφλώνουν, παρά φωτίζουν. Ἄλλ' αὐτοὶ πού γνώρισα ὡς τώρα, δὲν ἦταν ἱκανοὶ νὰ αἰστανθοῦν τέτοιο πράγμα!

Ίάσων — Θέ μου! Ἐπάρχουν λοιπόν, ἰσχύουν καὶ γιὰ μένα οἱ τρεῖς αὐτοὶ λόγοι; . .

Μαριτάνα — Ὅλοι, ὄχι. Ἐσὰς σὰς ἀγαπῶ. Σὰς τὸ εἶπα καὶ τὴν ἄλλη φορά. Εἶπαθε ὁ μόνος πού μου ἐπιβλήθηκατε τώρα πού εἶμαι μεγάλη, ὑστερ' ἀπὸ κείνον, τὸν πρῶτο, πού τὸν ἀγάπησα σὰν ἤμουν μικρὴ κι' ἐπαίρνα τὸν κοῦκο γι' ἀηδόνι. Στὸ ἀναμεταξύ, ἔπαψα πιά νὰ τὸν λογαριάζω κι' αὐτόν, γιατί εἶδα πῶς δὲν ἀξίζει τὸν κόπο.

Ίάσων, με τρόμο. — Ἐὐὸν ξαναβρήκατε;

Μαριτάνα — Ναι... μὴν τρομάζετε!

Ίάσων — Πότε; . . Αὐτὰς τίς λίγες μέρες; . .

Μαριτάνα. — Ὅχι... Πολὺ πρωτότερα... Μὰ δὲ θέλησα νὰ σὰς τὸ πῶ τὴν ἄλλη φορά; . .

Ίάσων. — Καὶ τ' εἶν' αὐτός;

Μαριτάνα — Ἰὺνας τιποτένιος! . . Καθ' ἑλὴ τὴ σημασία τῆς λέξεως, ἕνας ἐλεεινός... Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ σὰς τὸν πῶ, μὰ μπορεῖτε νὰ μὲ πιστέψετε, ὅταν σὰς βεβαιώσω πῶς ἔχασα κάθε ἰδέα! Οὔτε νὰ τὸν ἐκδικηθῶ πιά δὲν καταδέχομαι. Ἦσο ταπεινός μου φάνηκε. Φανταστήτε μόνο πῶς τὸ πρῶτο πού σκέφτηκα, ἅμα μὲ ξαναβρήκα, ἦταν νὰ ἐπιωφεληθῶ ἀπὸ μιὰ δυστυχία πού δημιούρ-

γησε αὐτός, γιὰ νὰ μὲ ξανακάνῃ ἐρωμένη!

Ίάσων. — Ἄρκει. Μὴ μοῦ μιλήσετε πιά γι' αὐτόν! Προχτές, μὲ κάματε νὰ σὰς πῶ: «Ἦσο σταθήκατε δυστυχισμένη!» Σήμερα σὰς εὐτυχίζω καὶ σὰς μακαρίζω. Ἄ, εἶναι εὐτυχισμένος κανείς, ὅταν τὸν ἀνθρώπου πού τοῦ ἔκαμε μιὰ φορά κακὸ, τὸν βρῆκε: ὕστερα τόσο μικρὸ, τόσο ταπεινὸ, πού νὰ μὴν καταδέχεται οὔτε νὰ τὸν ἐκδικηθῆ! Δὲν ὑπάρχει μεγαλύτερη ἱκανοποίηση. Αὐτὸ σημαίνει πῶς τὸ κακὸ δὲν ἔφτασε νὰ τὸν ἀγγίξῃ καὶ πῶς ὅσο μικρὸς ἦταν ὁ ἀδικητής, τόσο μεγάλος ὁ ἀδικημένος.

Μαριτάνα. — Αὐτὸ πιστεύετε λοιπόν γιὰ μένα; . . Ἄς εἶναι. Μπροστὰ σ' ἐκείνον...

Ίάσων — ὦ, καὶ μπροστὰ σὲ πολλοὺς ἄλλους, ἢ ἠθική σας ὑπεροχὴ θάταν ἢ ἴδια. Ἐλοσπάντων, καλοτυχία δική μου πού βρέθηκε τέτοιος. Γιατί δὲν πιστεύω νὰ ἰσχύῃ γιὰ μένα κι' ὁ τρίτος λόγος, ἔ; . . Δὲν μπορεῖτε νὰ θεωρεῖτε καὶ τὸ δικό μου ἔρωτα ἕναν πόθο ταπεινὸ, πού μὲ τυφλώνει ὡς τὴ θυσία!

Μαριτάνα — Ἄ, δὲν ξέρω! . . Ναι, διαφέρετε ἀπ' ὄλους τοὺς ἄλλους, αὐτὸ τὸ βλέπω... ἄλλὰ δὲν ξέρω πόσο... Ὅχι ἀκόμα, ὄχι... δὲν μπορῶ νὰ εἶμαι βέβαιη πῶς δὲ θὰ μετανιώσετε ποτὲ γι' αὐτὸ πού σκεφτήκατε κι' ἀποφασίσατε.

Ίάσων. — Ὅχι! Δὲ θὰ τὸ μετανιώσω ποτέ! . . Δὲν ἔχω προλήψεις ἐγώ... Κι' ὁ ἔρωτάς μου εἶναι ἀπὸ κείνους πού, καθὼς εἶπατε, φωτίζουν. Ἐὶ σκέφτηκα καλὰ... τὰ σκέφτηκα ὅλα!

Μαριτάνα. — Τὴν ἄλλη φορά ἔμω, ὅταν σὰς ρώτησα ἂν μπορεῖτε, μ' ὄλ' αὐτά, νὰ μὲ κάματε γυναίκα σας, δὲν μοῦ εἶπατε ναι... Ἄ, ναι... μὴν τρομάζετε!

Ίάσων. — Μὰ ἦταν ἡ πρώτη ἐντύπωση, ἢ ἐκπληξή, ἢ παραζάλη... Καὶ πάλι εἰ σὰς εἶπα ὄχι... Τὸ θυμάστε πολὺ καλὰ... σὰς εἶπα νὰ σκεφτῶ.

Μαριτάνα. — Καὶ σκεφτήκατε... Ἄ, ναι! Ἦ ἱστορία αὐτὴ δὲν ἔχει γιὰ μένα καμμιά σημασία! Παρασυρθήκατε σὲ μιὰ ἡλικία, πού κάθε κορίτσι θὰ μπορούσε νὰ παρασυρθῆ, ἂν τοῦ τύχαινε ἕνας παλιάνθρωπος σὰν τὸν ἀρραβωνιαστικὸ σας. Ξέρω καλὰ πῶς κρατήσατε τὴ θέση σας ἀπὸ τότε. Οὔτε θάχα ἀνάγκη νὰ μοῦ τὸ βεβαιώσω κανέναν, ἀφοῦ εἶδα καὶ γνώρισα σὰς τὴν ἴδια. Ἦ κυρία Μαζόγλου ἔμω, πού εἶναι φίλη

σας καὶ φίλη μας, μίλησε μὲ τὸ μεγαλύτερο ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὸ χαρακτήρα σας καὶ γιὰ τὴν ἠθική σας. Ἐλοσπάντων! ἐγώ, μὲ πλήρη ἐπίγνωση καὶ συναίσθηση, σὰς κἀνω τὴν πρότασή μου. Σὰς ἀγαπῶ, σὰς ἐκτιμῶ καὶ θέλω νὰ γίνετε κυρία Πατριώνη. Δέχεστε; [Μικρὴ σιγὴ.] Μαριτάνα — Δὲν ξέρω... δὲν μπορῶ νὰ σὰς πῶ ἀμέσως... Ἦρῆπει τῶρα νὰ σκεφτῶ κι' ἐγώ... Ίάσων. — Νὰ σκεφτῆτε... Μὰ ὡς πότε; . .

σας καὶ φίλη μας, μίλησε μὲ τὸ μεγαλύτερο ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὸ χαρακτήρα σας καὶ γιὰ τὴν ἠθική σας. Ἐλοσπάντων! ἐγώ, μὲ πλήρη ἐπίγνωση καὶ συναίσθηση, σὰς κἀνω τὴν πρότασή μου. Σὰς ἀγαπῶ, σὰς ἐκτιμῶ καὶ θέλω νὰ γίνετε κυρία Πατριώνη. Δέχεστε;

[Μικρὴ σιγὴ.]

Μαριτάνα — Δὲν ξέρω... δὲν μπορῶ νὰ σὰς πῶ ἀμέσως... Ἦρῆπει τῶρα νὰ σκεφτῶ κι' ἐγώ...

Ίάσων. — Νὰ σκεφτῆτε... Μὰ ὡς πότε; . .

ΑΠΟ ΤΟΝ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΝ ΤΗΣ "ΝΕΑΣ ΕΣΤΙΑΣ,, ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΙΣΗΓΗΤΟΥ (*)

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 69 διήγημα, μὲ τὴν ὑπόγραφὴν Τζένια Κ. (Κεφαλονιά), δὲν ἔχει τίτλο, ἐκτὸς ἂν εἶναι τίτλος τὸ διήγημα πού γράφει στὴν ἀρχή: «Ἐκείνο πού ἡ τύχη δὲν τῆς χάρισε, τῆς πότισε ἡ ἀγάπη τῆς γιὰ πάντα». Καλοσχεδιασμένο διήγημα καὶ καλογραμμένο. Ἐχει κι' ἀρκετὰ ζωηρὸ ἠθογραφικὸ χροῖμα. Εἶναι ὅμως κάπως ρηχὸ, τὸ ἀδικεῖ δὲ κ' ἡ συχνὴ παρεμβασὴ τοῦ συγγραφέως μὲ τίς παρατηρήσεις του καὶ τὸ τέλος του τὸ μελοδραματικὸ: Αὐτοκτονεῖ μιὰ κοπέλλα πού ἀγαποῦσε τὸν ἀρραβωνιαστικὸ τῆς ἀγαπημένης τῆς ἀδελφῆς... .

«Τὸ Κύπελλο τῆς Ἐταίρας» τοῦ κ. Στέργου Β. Ρούσου εἶναι ἕνα ὠραῖο διήγημα, πού, ἂν πέφτῃ σὲ μερικὰ μέρη, σὲ ἄλλα εἶναι καθαυτὸ ἔργο. Εἶναι μάλιστα κι' ἀπὸ τὰ λίγα διηγήματα τοῦ διαγωνισμοῦ μας πού δείχνουν κάποια βαθύτερη ἀνησυχία, κατὰ τὸν ἔκφραση τοῦ Ἄλκη Θρούλου. Ὁ συγγραφέας ὅμως, νεώτερος φαίνεται, δὲν καλοχόνηψε ἀκόμα τὰ διηγήματά του καὶ δὲν ξεκαθάρισε τόσο τὴ σκέψη του. Ἐχει καιρὸ... .

«Γιὰ τὰ βιβλῆ τὴ γυναίκα του» τοῦ Ταντάλου. Πολὺ συμπαθητικὸ διήγημα, ἄριστο στὸ σχέδιο καὶ δόκιμο στὸ γράψιμο. Τὸ μόνο του λάθος εἶναι ὅτι πολὺ νωρὸς μαθαίνει ὁ ἀναγνώστης πῶς ὁ ἦρωας εἶναι ἕνας τρελός... Ἄλλὰ κ' ἡ ἀκόθνητη εἶναι πρωτότυπη κι' ὁ συγγραφέας δείχνει φαντασία καὶ ψυχολογικὴ ἱκανότητα. Ὁ πρόλογος μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι ἀπαρτίτηςτος στὸ διήγημα, εἶναι ὅμως ὠραῖος. Κι' ὅλη αὐτὴ ἡ ἱστορία, ἢ προάξηση, ἂν καὶ χωρὶς καιμιά ποιητικὴ ἔξαρση, ἀσχετὴ μιὰ δυνατὴ ὑποβολή.

«Ἡ μικρὴ ψαροπούλα» καὶ «Στὸ Κάστρο»

(*) Ἦτε τοῦχοι 12, 13, 14 καὶ 15.

Μαριτάνα. — Δὲν ξέρω... Ἐσεῖς πόσες ἡμέρες σκεφτόσαστε;

Ίάσων — Οὔτε μιὰ! . . Βέβαια, στὴν ἀρχὴ πλήρωσα κι' ἐγώ τὸ φόρο μου στὴν κληρονομικότητα: σκέφτηκα μὲ τίς ἰδέες τοῦ παπποῦ. Ἄλλὰ τίς ἔδιωξα γρήγορα καὶ σκέφτηκα μὲ τίς δικές μου. Τὸ ἴδιο ἐκεῖνο βράδυ τὸ εἶχ' ἀποφασίσει. Μὰ δὲ βρήκα τὴν εὐκαιρία νὰ σὰς τὸ πῶ... μὲ τὴν ἀδιαθεσία σας...

Μαριτάνα — Ἦότε... (Διακόπτεται.)

(Τὸ τέλος στὸ ἐρχόμενο.)

τοῦ Ἡθοπολέμου. Ἦθογραφικὰ διηγήματα καὶ τὰ δυὸ, καλύτερα ἐπομένως ὡς εἶδος. Εἶναι ὅμως γραμμένα μὲ πολὴ λεπτότητα, ἀλήθεια, καὶ μὲ ἀρκετὴ ποίηση. Στὸ εἶδος τους πραγματικῶς ξεχωριστά. Καὶ πῶς πρωτότυπο τὸ «Στὸ Κάστρο».

Τὰ ἴδια μποροῦμε νὰ ποῦμε καὶ γιὰ τίς «Στιές ἀπ' τὸ χωριὸ» τῆς Βικτωρίας Κ. Μιτσοβάκη ἀπὸ τὰ Χανιά. Εἶναι δυὸ: «Προξενίδ» καὶ «Γάμος», πού ἡ μιὰ συμπληρώνει τὴν ἄλλη. Ὁραιότερη ἴσως ἢ πρώτη. Ἄλλὰ κ' οἱ δυὸ πιστές, ζωηρές, νόστιμες κι' ἐξυπνες (ἂν μπορῆ κανεὶς νὰ πῆ ἔτσι) ἠθογραφίες. Δυστυχῶς, τίποτα περισσότερο. Τὸ καθαυτὸ ἠθογραφικὸ διήγημα στὴ Λογοτεχνία μας ἔχει ξεπερασθεῖ πρὸ πρὸ πολλοῦ.

Γι' ἄλλα διηγήματα δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ γινῇ ἐδῶ οὔτε τόσο σύντομος λόγος. Ὅχι γιατί δὲν εἶν' ἐπί τῆς ὠραίας ἢ ἀξιοπρόσεκτα καὶ πολλὰ ἀπὸ τὰ ἄλλα (56 - 47), ἀλλὰ ἀκριβῶς γιατί εἶναι πολλά. Οἱ συγγραφεῖς ἄς λάβουν ὑπ' ὄψιν καὶ τοὺς ἀναγνώστιας, πού δὲν εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ διαβάζουν τόσο καιρὸ γιὰ ἕνα διαγωνισμό. Κι' ἄς ἀρκεσθοῦν στὴ γενικὴ κρίση τῆς Ἐπιτροπῆς πού ἀποφάνθηκε: Τὸ διηγήματα αὐτὰ «εἶναι ἀνώτερα τῶν προηγουμένων (28 - 44), τελειότερα ὡς διηγήματα ἢ δειγμάτων βεβαιότερου ταλέντου, ἐκ τῶν ὁποίων μερικὰ εἶναι καὶ δημοσιεύσιμα». Καί, ἐκτὸς ἀπὸ τίς ἠθογραφίες πού ἀναφέραμε παραπάνω, δημοσιεύσιμα ἀπ' τὴν οὐάδα 47 - 66, θὰ ἦταν «Τὰ γενέθλια τῆς Φροῦλάει», «Τὸ τᾶμα τοῦ Ἀγιογδύτη», «Τὴ χινοπαροῦτικὴ κελὴν μέρα» καὶ «Χριστοῦγεννα στὸ Μέτωπο».

Δυστυχῶς, ὁ τόμος πού ἐτοιμάζουμε, δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ τόσο μεγάλος. Καὶ θὰ περιλάβῃ μόνο αὐτὰ τὰ 16 διηγήματα:

- 1.—Οἱ Θεόμητες τοῦ Κοτύλου (Ἀλεξάνδρου Μεινόγλου.)
- 2.—Ἡ Καταδικασμένη (Μελί Νιζολαΐδη).
- 3.—Ὁ Θάνατος (Ἰλιά Μέλλου Βενέζη.)
- 4.—Ἀπ' τὸν ἄνθρωπο ἴσαμε τὸ ζῶ (Χρίστου Ν. Κιλατζή.)
- 5.—Ἡ Δίψα (Γεώργιος Α. Θέμελι.)
- 6.—Ἡ κυρία Νίτσα (Μ. Καρυάτση.)
- 7.—Ὅταν ἦμουν μικρὸς (Γιάννου - Σοῦτ. Ν. Τζωρτζοπούλου.)
- 8.—Τὸ μάτι (Φωτ. Αελοῦδα)
- 9.—Τὸ ζωεῖς τίτλο τῆς Τζένιας.
- 10.—Τὸ Κόπελλο τῆς Ἐταίρας (Στέργιου Β. Ρούσσου.)
- 11.—Γιὰ νάββη τῆ γυναῖκα του (Ταντάλου).
- 12—13. Ἡ μικρὴ παροπούλα—Στὸ Κάστρο (Νεοπτόλεμος.)
- 14—15. Προξενιά· Γάμος (Βικτωρίας Κ. Μιτζοτάκη.)

Ἐνα: ἀπὸ τοῦ ἀνωτέρου συγγραφεῖς, κ' ἀπὸ τοῦ κατὰ κράτος προκησθέντος, δὲν ὑπάρχει πᾶσι τῇ ἑορῇ: Ὁ Ἰναρὸς τοῦ «Ὅταν ἦμουν μικρὸς», Σωτήριος IV. Τζωρτζοπούλος μὲ τάληθινὸ τοῦ ὀνόμα, ὑπάλληλος τῆς Ἐθν. Τραπεζῆς

ἐδῶ. Καθὼς μᾶς γράφει ὁ ἀδελφός του κ. Χαρ. Τζωρτζοπούλος, δικηγόρος, ὁ ἀτυχὸς νέος πέθανε τὴν περασμένην Ἰούλιο κατόπι βραχυπύου ἀσθενείας. Ἄφησε δὲ κ' ἐν' ἀνέκδοτο μυστήριον τὸν ἀδελφὸν του. Δὲν ἀμφισβάλουμε, ἂν κρίνωμε ἀπὸ τὸ διήγημά του, ὅτι καὶ τὸ μυστήριον αὐτὸ εἶναι ἔργο ἀξίας. Ὁρισμένως, ὁ πρόωρος αὐτοῦ θάνατος στερεῖ τὴ λογοτεχνία μας ἀπὸ ἑνα γερὸν ταλέντο, καὶ πολλὰ θὰ τῆς ἐπρόσφερε...

ΓΡ. ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Υ.Γ. Ὅσοι ἀπὸ τοῦς συγγραφεῖς θέλουσι, μποροῦν νὰ μᾶς στείλουν καὶ τῇ φωτογραφία τους νὰ δημοσιευθῇ στὸν τόμο. Ἐπίσης παρακαλεῖται ὁ ἴανταλος νὰ μᾶς δηλώσῃ ἂν μποροῦμε νὰ δημοσιεύσωμε τὸ διήγημά του μὲ τὸν ὄνομά του, (ὄνομα εὐφώνως ἤδη γνωστὸ στοῖς ἀναγνώστες τῆς «Νέας Ἐστίας» ἀπὸ ἄλλα τὰ ἔργα.) Γιὰ τὸν Νεοπτόλεμο, ποὺ σήμερον ἴσα δημοσιεύονται στὴν «Πρωτοπορεία» τρία ὁμοίωτα ποιήματά του, γνωρίζομε ὅτι δὲν μποροῦμε νὰ κάμωμε χρῆσιν τοῦ ὀνόματός του. Ἡ Τζένια Κ. ὅμως θὰ μπορούσε ἴσως νὰ μᾶς στείλῃ τὸ ὄνομά της ὁλόκληρον κ' ἑναν τίτλον γὰρ τὸ διήγημά της.

ΓΡ. Ξ.

Τὸ Σεμαπενθήμερον

ΠΕΡΙ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Ὁ Διαγωνισμὸς μᾶς

Ἦτο ἐπόμενον, ὁ Διαγωνισμὸς τῆς «Νέας Ἐστίας» πρὸς συγγραφὴν θεατρικοῦ ἔργου, ὁ προκηρυσθεὶς εἰς τὸ προηγούμενον τεῦχος, ἐκίησε ζωηρότατον ἐνδιαφέρον. Καὶ ὅχι μόνον ἐκείνων οἱ ὁποῖοι θὰ ἠμποροῦσαν νὰ διαγωνισθῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν θεατροφίλων ἐν γένει. Ἐνας ἀπὸ αὐτοῦς μᾶς γράφει: Ὅτι κινήθη ὁ ζήλος τῶν συγγραφέων, καὶ ἰδίᾳ τῶν νέων, καὶ ἀπακτίησεν οὕτω καλὰ ἑλληνικὰ θεατρικὰ ἔργα. Ἡμπορῶ μάλιστα νὰ πῶ ὅτι ἀρχίζει νέα περίοδος διὰ τὸ ἑλληνικὸν θέατρον, εἶμαι δὲ πεπεισμένος ὅτι ἡ περίοδος αὕτη θάποισεν πλουσίους καρπούς.

Ἄς τὸ ἐλπίσωμεν. Ἡμεῖς θὰ κάμωμεν ὅ,τι πρέπει καὶ ἂς γίνῃ ὅ,τι θέλει. Πάντα κατὰ τὸν θά γίνῃ. Δι' αὐτὸ μόνον εἶμεθα βέβαιοι.

Ξ.

Ἀπὸ ἑνα γράμμα τοῦ κ. Dietrich

Ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἀσθηδίου καὶ ἐγράψαμεν διὰ τὸ βιβλίον του «Νεοἱ Ἕλληνες Λυρικοί», ὁ κ. Karl Dietrich μᾶς ἔστειλεν ἀπὸ τὴν Λευρίαν ἑνα ὁμοίωτον γράμμα. Δὲν ἔχομεν βέβαια τὸ δικαίωμα νὰ τὸ δημοσιεύσωμεν ὁλόκληρον. Ἡμποροῦμεν ὅμως νὰ πρὸσπάσωμεν ὀλίγας γραμμὰς καὶ διαφορτίξωμεν:

... σᾶ; εὐχαριστῶ γιὰ τὴν εὐμενῆ σας κρίσιν. Μὲ ὀδυρόνεια ἀνακαλύψατε καὶ τὰ τριτὰ τῆς Ἀνθολογίας μου, δηλ. τὴν ἐκλογὴν τῶν ποιητῶν καὶ τὴν διαίρεσίν των σὲ τρεῖς ὁμάδας.

Ὅσο γιὰ τὸ πρῶτον, θὰ καταλάβετε ὅτι τὸ ποίημα ἦταν πολὺ δύσκαλον, μάλιστα γιὰ ἑνα ξένον, κ' ἐπερίμενα πῶς θὰ μὲ χτυπήσουν, κ' ὅχι τόσον χαϊδευτικὰ ὡς ὅπως ἐσσεῖς. Ἐπειτα εἶχα μεταφράσει καὶ μερικὰ ἀπὸ ἄλλους ποιητάς, καὶ, ὅταν ἤρθε τὸ σχολιὸν στὸν κόμπε, βρέθηκα ἀναγκασμένος νὰ παραλείπω γιὰ λόγους συντομίας... Βεβαίως, ἂν μοῦ ἀποδείξῃ κανεὶς πῶς ἐκείνοι καὶ παρέλειψα εἶναι καὶ ἄλλοι, θὰ τοὺς βάλω στὴ θέσιν τους σὲ μιά δευτέραν ἐκδοσιν. Δυστυχῶς πούθενά δὲν βρήκα ποιήματα τοῦ Τσουκαλά καὶ τοῦ Παναγιωτόπουλου, τοῦλάχιστον σὲ καμμιά ἀνθολογία.

Ὅσο γιὰ τὴν διαίρεσιν, ἔχετε δίκαιον πῶς εἶναι κάπως φραστικὴ. Κι' ὁμοιοῦσιν πῶς τὴν ἐκάμω μᾶλλον γιὰ τοὺς Γερμανοὺς, γιὰ νὰ μὴν πελαγώσωσιν σ' αὐτὴν τὴν πλημμύραν ὕλης ἐν-

τελῶς ἀγνωστῆς σ' αὐτοὺς. Ἐπειτα παρατηρῶ πῶς δὲν εἶπα Naturlyrtiker, Gedankenlyrtiker, Kulturlyrtiker, ἀλλὰ Naturlyrik, Gedankenlyrik, Kulturlyrik ὡστε εἶμαι σὺν ἁμαρτίᾳ ἀμυροῦς.

Στὸ τέλος ὁ κ. Dietrich μᾶς πληροφορεῖ ὅτι, πραγματικῶς, δὲν ἔχει κανένα ἑλληνικὸν παράσημον! Αὐτὸ ὁμολογοῦμεν ὅτι δὲν τὸ ἐπιστεῦσαμεν, ὅταν τὸ ἐγράψαμεν ὡς πιθανόν. Ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἔχει χρῆσον νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ ἔθνους πρὸς τὸν φιλέλληνα Γερμανὸν ἑλληνοφιλῆ, δι' ὅσα εἰργασθῆ κ' ἐργάζεται ὑπὲρ τῆς λογοτεχνίας μας.

Ξ.

Στέφανος Σκουλούδης

Ὅλιγοι ἴσως ἀπὸ τοὺς νεωτέρους, θὰ γνωρίζουν ὅτι ὁ πολυεκατομμυριοῦχος πολιτευτὴς ὑπέβη καὶ ποιητὴς εἰς τὸν καιρὸν του. Ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ προσδιορίσωμεν ποῖον ἀκριβῶς καιρὸν, διότι ὁ μακαρίτης ἔζησε σχεδὸν ἑνα αἰῶνα. Ἀλλὰ αἱ στίχοι του, ὅσους ἔτυχε νὰ διαβάσωμεν, φαίνεται γ' ἀνήκουν εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Παπαρηγοπούλου καὶ τοῦ Βασιλειάδου. Φαίνεται ἀκόμη, —καὶ αὐτὸ εἶναι εἰς τὸ ἐνεργητικὸν του, —ὅτι ὁ Στέφανος Σκουλούδης δὲν ἔγραψε πολλοὺς. Ἦτο φειδωλὸς καὶ εἰς τὴν πνευματικὴν του παραγωγήν, ὅπως καὶ εἰς τὴν ἄλλην του περιουσίαν. Ἡμποροῦμεν νὰ εἰπώμεν ὅτι δὲν ἐσπαταλοῦσε, παρὰ μόνον πνεῦμα καὶ μόνον εἰς ὁμιλίαν μετὰ φίλων. Ἦτο πραγματικῶς ἀπὸ τοὺς πλέον χαριτωμένους causeurs τῶν Ἀθηνῶν. Ὅσοι εἶχαν τὴν εὐτυχίαν νὰ τὸν συναναστρέφονταν, —εἰς τὸν καιρὸν του πάντοτε, ἐννοεῖται, —τὸν ἀφῆναν καθε φορὰν τόσον γοητευμένοι, ὅσον καὶ ἂν τοῖς ἐχάριζεν ἑκατομμύριον, καὶ λέει ὁ λόγος...

Αἱ ἀνεκτίμητοι καλλιτεχνικαὶ συλλογαὶ του μαρτυροῦν πόσον ὁ φιλόργυρος ποιητὴς ἦτο φιλότεχνος καὶ γνώστης. Ἐγὼ δὲ προσωπικῶς ἔχω τὴν γνώμην ὅτι ἐνδιεφέρετο καὶ διὰ τὴν πνευματικὴν κίνησιν τοῦ τόπου: ὅταν ἐξεβόθη ὁ Ἄ' τόμος τοῦ «Θεάτρον» μου, μοῦ ἔγραψεν ἰδιόχειρον παραγγελίαν νὰ τοῦ τὸν στείλω, ἐσωκλείσας εἰς τὸν φάκελλον καὶ τὸ ἀντίτιμον, ἑνα πεντάδραχμον κ' ἑνα δίδραχμον σιδερωμένα!

Ξ.

Ἡ Πινακοθήκη τοῦ Στεφάνου Σκουλούδη
Ὁ Στέφανος Σκουλούδης ἀφῆσε στὸ ἔθνος τὴν Πινακοθήκην του, μὰ ἀπὸ τίς δύο τρεῖς σπουδαιότερες συλλογὰς ἔργων ζωγραφικῆς καὶ ὑπάρ-

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Δ. & Π. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ—ΤΗΛΕΦ. 11-48

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Ἱστορία τοῦ μεγάλου πολέμου 1914—1918 καὶ ἡ κριτικὴ αὐτοῦ μετ' εἰκότων καὶ χαρτῶν ὑπὸ Πατρόκιον Κοιτογιάννη, ὑποστρατήγου. Ἐκδόσεις Β' ἀναθεωρηθεῖσα καὶ ἐυρέως ἐπαυξηθεῖσα. Χρυσῶδ. Δραχμ. 175—ἄδελος 150.—

Ἡ πρώτη ἐκδοσις τοῦ ἔργου δημοσιευθεῖσα μετὰ τὴν ἤξιν τοῦ τεραστίου πολέμου, διατυπωθεῖσα δὲ ἐν στενωπῇ τῆς πλαισίου μεγάλῃς συντομίας, ἦτο ἐπόμενον νὰ μὴ διαφωτίξῃ ἐπαρκῶς πάντα τὰ σημεῖα τοῦ πολέμου τούτου. Ἡ ἐυρυναιεὶς συνελπίς τῆς πρώτης ἐκδόσεως ὑποβοηθουμένη ἐκ τῆς ἐκτοτε δημοσιεύσεως ἔργων ἀσθεντικῶν, ἐπέτρεψεν εἰς τὸν συγγραφέα ἀφ' ἐνός μὲν νὰ διαλευκάνῃ ἐν αὐτῇ ὅσα γεγονότα δὲν ἦσαν ἐπαρκῶς γνωστὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πρώτης ἐκδόσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐπεκταθῇ ἐπὶ ἄλλων, ἵνα καταστήσῃ αὐτὰ μᾶλλον ἐνδιαφέροντα. Ἡ παραμονὴ τοῦ συγγραφέως ὡς ἀρχηγοῦ τῆς ἑλληνικῆς στρατιωτικῆς ἀποστολῆς ἐν τῷ Δυτικῷ Μετώπῳ, ἐν ᾗ ἐκρίνετο ἡ τύχη τοῦ Μεγάλου Πολέμου, δὲν ἀπέβη ματαία πρὸς τὴν περὶ τῆς πράξεως ἐξιστόρησιν, ἣτις περιορίζεται εἰς τὴν ἀρήγησιν μόνον τῶν πολεμικῶν γεγονότων, ὧν πάλιν τὰ ἐνδιαφέροντα ἡμῶς ἀμεσώτερον, ὡς ἐπιχειρήσεις τοῦ Βαλκανικοῦ Μετώπου καὶ ἡ ἐκστρατεία τῶν Δαρδανελλίων, ἐκτίθενται ἐκτενέστερον.

Γ. Ν. Παλαιολόγου. Σκέψεις τινὲς περὶ ὄργαν. ἐκπαίδευσως	Δρ.	30
R. Kjeelson. Τὰ αἶτια τοῦ Παγκοσμίου Πολέμου	»	35
Zilinski. Ἡμεῖς καὶ οἱ ἄρχαῖοι	»	50
Π. Δημητράκοπούλου. Ὁ Πνευματικὸς (Ζωὴ καὶ ἐπίχρως	»	60
K. Χολέβα. Ὁδὸς τοῦ Γεωργικοῦ Συνεταιρισμοῦ	»	30
J. Cohen. Πρωτοπόροι Φιλοσοφίᾳ	»	30
N. Ἐξαρχοπούλου. Ἡ ψυχολογία ἐν τῷ σχολείῳ	»	30
Πλάτωνος Πολιτεία. Ἐκδόσεις Στερεοτύπου ὑπὸ Γ. Γαργάου	»	20

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΩΝ

ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 56

Πώλησις καὶ ἔκδοσις παντὸς εἶδους ἑλληνικῶν βιβλίων: Νομικῶν, ἱατρικῶν καὶ φιλολογικῶν εἰς εἴκοσι μηνιαίας δόσεις.

ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΝ

Ὁδὸς Φράττου καὶ Ριτσιώτη Γαριβάλδου

Αἱ ἐγκαταστάσεις μᾶς ἀπὸ τὰς τελειότερας τοῦ εἶδους. Περιλαμβάνουν 10 διάφορα μηχανήματα καὶ τὰ ἀκόλουθα τμήματα:

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ

ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΕΙΟΝ

ΛΙΘΟΓΡΑΦΕΙΟΝ

Ἐκτελοῦνται παντὸς εἶδους ἐργασίαι, τυπογραφικαί, λιθογραφικαί, βιβλιοδετικαί.

ζουν στὸν κόσμῳ. Αὐτὸ βεβαιώνουν οἱ εἰδικοί.
 Ὁ Σκουλούδης ἦταν συλλέκτης καὶ ἤξερε τὸ ὄρατο, καὶ καταλάβαινε ὅσο λόγοι ἀπὸ Τέχνη, καὶ οἱ κίνακες τῆς συλλογῆς του περισσό- τεροι ἀπὸ ἐβδόμητα, εἶναι ὅλοι ἔργα καθυ- τὸ μοναδικά. Ἐνας Ἅγιος Πέτρος τοῦ Ριμπέ- ρα, ἡ Ἀποκαθάρσις τοῦ Καρσάβιτς, ἡ Ἐπιφοί- τησις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τοῦ Σελερένα, ὁ Ἅ- γιος Παῦλος τοῦ Βερνέζε, ὁ Ἅγιος Φραγκί- σκος τῆς Ἀσαίξης τοῦ Μουρίλλο, διάφοροι πίνακες τοῦ Βάν Ντόκ, τοῦ Ζάν Στόκ, τοῦ Ρόσσα, τοῦ Ροῦμπενς καὶ προπάντων ὁ Ἅγιος Φραγκίσκος τοῦ Θεοτοκοπούλου, μὲ τὴ ζωγραφὴ τοῦ ζωγράφου, εἶναι ἔργα μὲ ἀνετίμητη καλλιτεχνικὴ ἀξία καὶ ἀντικροσωπεύουν ζω- λοσσοειδή ποσά. Στὴ συλλογὴ αὐτὴ ὑπάρχουν καὶ κίνακες διαφόρων ἐλλήνων ζωγράφων, κα- θὼς καὶ τὸ περίφημο σερβίτσιο τοῦ Λουδοβί- κου Φιλίππου, τοῦ ὁμοίου ἢ κατασκευῆ ζω- νολογείται ἀπὸ τὸ 1818.

Ἡ συλλογὴ Σκουλούδη, μὲ τοὺς κίνακας τῆς σκερπισμένους στὶς αἰθούσες τοῦ ὁμιωνύμου μεγάρου τῆς πλατείας τοῦ Συντάγματος, ἔχει ἀπασχολήσει πολλὰς φορές τοὺς εἰδικούς καὶ ἀποτελεῖ ἀπὸ σύνολο τῆς ἑνῆς καλλιτεχνικῆς θησαυρὸ καὶ μπορεῖ νὰ γίνῃ προσκύνημα τῶν φιλοτέχνων ὅλων τοῦ κόσμου. Γενικῶς ἡ δωρεὰ αὐτὴ εἶναι μιὰ ἀπὸ τίς σημαντικώτερες καὶ ἔγιναν στὸ ἑλληνικὸ ἔθνος καὶ ἡ σημαντικώ- τερη ἴσως καλλιτεχνικὴ δωρεὰ καὶ ἔγινε πο- τὲ σὲ κράτος ἀπὸ ἑναν ἰδιώτη.

Χ.

Ὁ Δάγκειος καὶ ἡ ἱατρικὴ... φιλολογία

Δυὸ-τρεις ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες, μὲ τὴν κα- λὴ πρόθεσι νὰ διαφωτίσουν τὸ κοινὸ γιὰ τὴν ἐπιδημία τοῦ δαγκείου, ἐζήτησαν τὴ γνώμη τῶν γνωστότερων καὶ καλύτερων ἱατρῶν. Καὶ μίλησαν, σὲ διεξοδικότητες συνεντεύξεις, κα- θηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου, διευθυνταὶ νοσο- κομείων καὶ κλινικῶν, ὁ νομάρχης, οἱ ἀρχαῖοι τοῦ ὑπουργείου τῆς Ὑγιεινῆς, εἰδικοί καρδιολό- γοι, παιδίατροι, τέλος κάθ' ἐπιστήμων μὲ κά- ποιο κῆρος ἢ μὲ κάποια εἰδικότητα.

Ἀλλὰ τί ἦταν αὐτὰ καὶ ἐδιέβασαν οἱ ταλαι- ποιοὶ οἱ Ἀθηναῖοι! Ἐνα πλῆθος γνωμῶν, ἀπὸ τίς ὁποῖες ἦταν ἀδύνατο νὰ βγῇ ἓνα συγκεκρι- μένο συμπέρασμα. Καὶ ὁ λόγος ἀλλοιούτατος: καθένας ἀπὸ κείνους καὶ μίλησαν, διεφώνησε μὲ ὅλους τοὺς προηγουμένους. Ἄλλος γνωμά- τευσε ὅτι ὁ δάγκειος εἶναι ἀρρώστεια ἐντελῶς ἀ- κίνδυνη, ἄλλος ὅτι εἶναι «νόσημα θανατηφό- ρον», ἄλλος ὅτι δὲν μεταδίδεται, παρὰ μὲ δῆγμα εἰδικῶν κόνωπος, ἄλλος ὅτι μεταδίδεται καὶ μὲ τὴ χειραφία... Ἀφήσατε πᾶς ἐκεῖνα καὶ εἰπαι γιὰ τὴν περιγραφή τῆς νόσου καὶ τὸν τρόπο τῆς θεραπείας τῆς.

Τὸ συμπέρασμα; Ἐλάχιστα τιμητικὸ γιὰ τοὺς γιατροὺς μας, καὶ ἔκλειαν τοὺς ἀσθενεῖς μὲ τίς ἀλληλογρονθοκοπούμενες γνώμες των νὰ πελαγώσουν καὶ νὰ στηρίζουν τίς ἐλπίδες των στὴν τύχη. Μιὰ ἐπιδημία δηλαδὴ ἦταν ἀρκετὴ, — καὶ ἐπιδημία ἀπὸ τίς ἐλαφρότερες σὲ δυσάρε-

στα ἀποτελέσματα, — γιὰ νὰ παρουσιασθῇ ἐντε- λῶς ἀσυγκρότητος καὶ ἀπειθάρχητος ὁ ἱατρικὸς μας κόσμος.

Χ.

Διονύσιος Ταβουλάρης

Πρὸ ὀλίγου καιροῦ, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς Ἑβδο- μηκονταετηρίδος του, ἐδημοσιεύσαμεν ἰδῶ ἑνὴ χαρακτορισμὸν καὶ μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ μεγάλου ἠθοικοῦ.

Ὁ Διονύσιος Ταβουλάρης δὲν ὑπάρχει πλέον εἰς τὴν ζωὴν. Τὸν ἐμάτιασεν εἰς τὴν ἐσπέρην του καὶ ὁ κόσμος καὶ τὸν εἶδε τὸσον θαλερὸν εἰς τὰ βαθειά του γεράματα. Κ' ἡ ἐπιδημία τὸν συνεπῆρε σχεδὸν ἐξαιρτικᾶ.

Ὡς τὴν τελευταίαν τελευταίαν του ἡμέραν, ἔκρινε τὸν τακτικὸν μακρινὸν του περὶπατον. — ἀληθινὴν περιπλάνην —, παρεκολούθει ὅλας τὰς θεατρικὰς παρουσιάσεις, συναγτοῦσε εἰς τὰ κέντρα καὶ τὰ πόκεντρα τοῦ ἀνιριθμήτους φί- λους του καὶ τοὺς ἔλεγον ἀτελείωτα. Ἐζημεν τὴν ἰδέαν, ὅτι ὁ ἐνενηντάρης αὐτός, ὁ νεώ- τερος ἀπ' ὅλους μας, δὲν θὰ πέθαινε ποτέ...

Ξ.

Ἡ Προσευχὴ τοῦ Παιδιοῦ.

Ἀπὸ τὸν συνεργάτην μας κ. Κ. Παπαγιάν- νην, ἐλάβομεν τὸ ἀκ λουθὸν γράμμα:

Φίλε κύριε,

Στὸ τελευταῖο φυλλάδιον τῆς «Νέας Ἑστίας» δημοσιεύεται μιὰ κριτικὴ γιὰ τὸ τελευταῖον παι- δαγωγικὸ βιβλίον μου «Ἡ προσευχὴ τοῦ παι- διοῦ», καὶ εἶμαι ὑποχρεωμένος ν' ἀπαντήσω γιὰ κάποια μέρη τῆς.

Τὸ βιβλίον γράφηκε γιὰ τὰ παιδιὰ τοῦ ἐξυ- ταξίου δημοτικῶν σχολείων ἀποκλειστικᾶ. Οἱ προσευχὲς ἔγιναν σύμφωνα μὲ τὰ προγράμματα τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας καὶ τὰ διατάγ- ματα. Κι αὐτὰ ὀρίζουν ἀπὸ πρῶν, ὅχι μόνον τὸ θέμα, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔκτασι καὶ τὴν προσευχῆς γιὰ καθε τάξιν, ἀνάλογα μὲ τὴν ἡλικίαν τῶν παι- διῶν.

Ἔτσι ὁ συγγραφέας εἶταν ἀναγκασμένος νὰ δημιουργήσῃ τίς προσευχὲς του μέσα σ' ἐναναῶ- στηρὰ διαγραφειμένον ἀπὸ πρῶν κύκλον. Μάλιστα στὴν ἀνώτατη τάξιν τοῦ Δημοτικῶν, τὴν θη, εἶταν ὑποχρεωμένος ν' ἀντιγράψῃ ἀμετάφρα- στα τὰ κείμενα, ὅπως τὸ «Πιστεύω» κλπ., στὴν καθαρεύουσα, γιὰτὶ ἔτσι ἀκαιοτὸν τοῦ Ὑπουρ- γείου τὰ προγράμματα.

Ὡστε ὁ στενὸς κύκλος, μέσα στὸν ὁποῖο (!) κλείνουν τὴν παιδικὴν ψυχὴν κατὰ τὸν κριτικὸν πρόκει ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ τὴν οἰκογένεια, ἀλλὰ νὰ περναῖ τὸ κατώφλι τοῦ σπιτιοῦ, νὰ τρέξῃ ἔξω, καὶ ν' ἀγκαλιάζῃ ἔμφυχα, νὰ δίνῃ περισσώτερον προσοχὴν στὴ φύσιν καὶ νὰ σταματᾷ σὲ καθε ἀνάγκη τῆς ζωῆς κλπ. κλπ.»

Ὅστε εἶναι παιδαγωγικὸ αὐτὸ, καὶ ὑπόστη- ρίζει ὁ κ. Π. Χ., ὅτι «ἡ προσευχὴ τοῦ παιδιοῦ πρόκει ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ τὴν οἰκογένεια, ἀλλὰ νὰ περναῖ τὸ κατώφλι τοῦ σπιτιοῦ, νὰ τρέξῃ ἔξω, καὶ ν' ἀγκαλιάζῃ ἔμφυχα, νὰ δίνῃ περισσώτερον προσοχὴν στὴ φύσιν καὶ νὰ σταματᾷ σὲ καθε ἀνάγκη τῆς ζωῆς κλπ. κλπ.»

Κάτι παρόμοιο μοῦ παρατήρησε μ' ἓνα φιλι-

κὸ του γράμμα ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Σάμου Κύριος Βίρηναλος. Αὐτὸς μάλιστα πη- γαίνει καλὸν πῶς πέρα. Ζητεῖ πῶς ἀπεριόριστη κοινωνικὴ ἀπλοχωριὰ γιὰ τὴν παιδιὰτιζή προ- σευχῆ. Καὶ μοῦ γράφει καὶ προσευχαὶ θὰ ἔπρε- πε νὰ εἶναι σὲ περισσώτερο βαθμὸ κοινωνικαί.» «Τὸ παιδάκι σὲ κάθ' ἐκείνου προσευχῆ πρόκει νὰ προσφέρῃ καὶ νὰ βεβαιώσῃ μὲ τὰ χεῖλάκια του πρὸς τὸν Θεὸν τὴν ἀγάπην του καὶ τὸ ἐνδιαφέ- ρον του στὸς γονεῖς του, τὰ ἀδελφάκια του, τοὺς γείτονάς του καὶ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους». «Εἰς τὸ στήθος του νὰ στερεώνωνται καὶ τὰ κοινωνικὰ αἰσθήματα» κτλ.

Ἀλλὰ ὁ κόσμος τοῦ παιδιοῦ, μάλιστα στὶς μικρὰς ἡλικίας, δὲν ἀπλώνεται πῶς πέρα ἀπὸ τὸ σπίτι, ἀπὸ τὸ σχολεῖόν του, τὸν πατέρα, τὴ μητέρα, τ' ἀδέρφια, τὸ δάσκαλον καὶ τοὺς συμ- μαθητὰς του. Ποιὰ κοινωνικὴ συνείδησις θὰ ξυ- κλήσῃ στὶς ἀπαλὰς ψυχούλες τῶν μικρῶν μας, καὶ σὲ ποιὰ ἔκτασι, παρακαλῶ; — ἀφοῦ γι' αὐτοὺς δὲν ὑπάρχει καμμο κοινωνία. ὅσω ἀπὸ τὴν κοινότητα τοῦ σχολείου;...

Ὅσο γιὰ τὴ λέξιν «ἄφταιγος», σὲ κάποια ἐμ- μετρη προσευχῆ, καὶ τὴ βροῖσκει ἀντιαισθητικὴ ὁ κ. Π. Χ., μοῦ κατοφαίνεται πολὺ. Μά, ἂν τὸ γλωσσικὸν αἰσθημα δὲν κατορθώσῃ νὰ ζω- νήσῃμὰ τόσο κοινὴ δημοτικὴ λέξιν, τὸ φαίσι- μο εἶναι ὅλο δικὸ του. Ἐγὼ εἶμαι ἄφταιγος...

Σωστὴ ἡ παρατήρησις του γιὰ τὸ «Πάτερ ἡ- μῶν». Ἀλλὰ ἡ παράλειψις ἔγινε στὸ τυπογρα- φεῖο, ὅπου ἔμειναν ὅσω, κατὰ λάθος, καὶ κάποια τροπάρια. Γιὰτὶ τὸ «Πάτερ ἡμῶν» εἶναι ὑπο- χρεωτικὸ ἀπὸ τὰ προγράμματα τοῦ Ὑπουργείου γιὰ τὴν ὅη τάξιν τοῦ Δημοτικῶν Σχολείου.

Μὲ φιλία

ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΣΑΓΙΑΝΗΣ

Les Fleurs du Mal

Κύριε Διευθυντί,

Τώρα ποῦ μοῦ δόθηκε ἡ εὐκαιρία μὲ τὴ με- τάρραση τῶν Fleurs du Mal ἀπὸ τὸν κ. Κα- νελλῆ, παίρνω τὸ θάρρος νὰ κάμω μιὰ παρα- τήρησι σχετικῶς μὲ τὴν ἐρμηνεία τοῦ τίτλου αὐ- τῆς τῆς συλλογῆς.

Ὅλοι μεταφράζουν τὸν τίτλον «Ἄνθη τοῦ κακοῦ» καὶ ὅλοι παραδέχονται αὐτὴ τὴν ἐρμη- νεία χωρὶς ἀντίρρηση. Σὰς παρακαλῶ νὰ μὲ συγχωρήσετε, ἀλλὰ μοῦ φαίνεται πῶς αὐτὸ δει- χεὶ τριπελιά.

Γιὰτὶ, πρῶτα-πρῶτα, ἡ λέξις «mal» δὲ σημαί- νει μόνον κακόν' καὶ αὐτὸ τὸ ξέρει καὶ ἡ πρώτη γυλλομαθὴς δεσποινίς, καὶ ὑποφέρει συχνά... ἀπὸ mal de tête. Ἐπειτα, τί θὰ πῇ «τὰ ἄνθη τοῦ κακοῦ», τὰ ἄνθη τῆς κακίας μῆπως; Μιὰ τέτοια ἐρμηνεία δὲ στέκεται.

Ἀλλὰ καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς συλλογῆς θὰ μπορούσε νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ. Καὶ ὅχι μόνον τὸ περιεχόμενον. Ἄν ἐλαβαίναμε τὸν κόπον νὰ διαβάσουμε τὴν ἀφιέρωσι στὸν Gautier, θὰ βλέπαμε καθαρὰ καὶ ἑξάστερα τὸν ποιητὴ νὰ μᾶς δίνῃ ὁ ἴδιος τὴ σωστὴ ἐρμηνεία. Ἐκστὶ τὰ ὀνομάζει «Fleur malade».

Ἡ σημασία λοιπὸν εἶναι ὀλοφάνερη. Fleurs du Mal θὰ πῇ τὰ ἄνθη τῆς ἀρρώστειας, τὰ ἄνθη τοῦ φθῆρωσαν, καὶ γεννήθησαν ἀπὸ τὴν ἀρρώστεια δηλαδὴ τὴν ψυχικὴν, τὸ ψυχικὸ ἄλ- λος, τὸν πόνον, ἢ καὶ τὸ πάθος, ἂν θέλετε. Καὶ ἔτσι μοῦ φαίνεται, πῶς πρόκει ν' ἀποδοθῇ στὴ γλώσσα μας: «τὰ ἄνθη τοῦ πόνου», καὶ ὅχι τὰ ἄνθη τοῦ κακοῦ, καὶ δὲ λέει ἀπολύτως τίποτα.

Μὲ ἐκτίμησι

Ι. Μ. ΤΕΡΖΟΠΟΥΛΟΣ

Ἡ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΓΑΛΛΙΑ

«Οἱ Θαλασσοδρόμοι».

Βιβλίον γεμάτο νεῖατα, ἐντονην ἐνεργητικό- τητα καὶ προπάντων καλὴ διάθεσι καὶ ἀφρόν- τιστην εὐθυμία: λὲς καὶ ὁ πελαγήσιος ἀνεμος σὲ χτυπᾷ κατὰ πρόσωπον, σοῦ φρουσκώνει τὰ μανίκια, σοῦ περναῖ τὰ μαλλιά. ἔπειτα καὶ μιὰν ἄλλη πνοήν, πνοὴν ἠρωϊσμοῦ, σὲ ξυπνᾷ καὶ σὲ συνεπαίρνει: καὶ οἱ ἱστορίες οἱ πῶς τραγικὲς σοῦ γεννοῦν τὸ πάθος χωρὶς τὴν ἀγωνία, καὶ δὲ σὲ συγκινοῦν, παρὰ μόνον παρορμητικᾶ. — Ἐνα βιβλίον νεότητος!

Σήμερον, καὶ τόσων ἀνθρώπων τῶν γραμμά- των περναῖν τοὺς ὀκεανούς μέσα σὲ παλάτια θαλαμηγᾶ, καὶ τίς ἠπείρους μέσα σὲ βαγόνια μυθικῆς πολυτέλειας, νομίζοντας πῶς ἀνακά- λυψαν τέλος πάντων τὴν δρᾶσιν, δὲν εἶναι κατὶ τὸ ἐντελῶς καινούργιον νάκοῦς ἀκριβῶς τὸν ἄν- θρωπον τῆς δράσης νὰ σοῦ διηγᾶται, φυσικὰ καὶ χωρὶς ἐπιτήδευσι, ὄρατες καὶ φριχτὲς περιπέ- τειες καὶ ἐξήσῃ ἢ καὶ θὰ μπορούσε νὰ τίς ελ- χε ζήσει; Γιὰτὶ ὁ Ἐδμόνδος Τρανέν, ὁ συγ- γραφέας τοῦ βιβλίου, εἶναι ἀπὸ τοὺς νεαροὺς ἐξερευνητὰς, καὶ τὸ 1924, χωρὶς νὰ κάνει κανέ- ναν προκαταβολικὸν θόρυβον, πέρασε, ἀπὸ τόπον σὲ τόπον, μέσα σ' ἓνα μικροσκοπικὸν αὐτοκίνη- τος, τὴν ἀπέραντην ἡπειρον τῆς Ἀφρικῆς. Πίστε- ψαν πῶς τὸν ἔσφαξαν στὴν Ἀβησσυνία: μὰ ξαφνικὰ παρουσιάσθηκε μιὰ μέρα, ἔφερε βόλτα τὸ Παρίσι, ὅσο γιὰ νὰ γράψῃ τίς ἐντυπώσεις του, καὶ ἔπειτα μαρκαρίστηκε καὶ πάλι.

Κι ὅχι σὲ κανένα γοργὸν πολεμικόν, οὔτε σὲ κανένα μεγαλόπρεπον ὑπερωκεάνειον, γιὰ ταξι- διῶτες ἐκατομμυριούχους, παρὰ σ' ἓνα ἐμπορι- κὸν ἱπποπόρο, — ἄσπρο, καθαρό, σεμνὸ σὲ γραμμῆς, καὶ σοῦ δινε τὴν ἐντύπωσι, μα- κρουλὸ καὶ εὐγενικὸ ὅπως ἦταν, τῶν καθαρῶ- αμιων ἀραβικῶν ἀλόγων, ἢ τῶν ἀριστοκρατικῶν λαγωνικῶν. Στὴν ἀρχὴ, δέχθηκε τοὺς σαρκι- σμούς του καπετάνιου, γέροντος μαρκετόνου, θα- λασσινοῦ κοιμμένου στὸν γραμνίτη τοῦ τόπου του. Τὸν ἔπαιρναν γιὰ ἓναν φαγᾶ καὶ τίποτ' ἄλλο, γιὰ ἓναν Παρισινόν. Μὰ ἡ ἐκτίμησις ἤρθε στὴν ὥρα τῆς. Ὡστόσο, ἔπρεπε νὰρθεῖ πρῶτα ἡ τρι- κημία... Καὶ τί τρικημία!

Ὁ συγγραφέας, αὐτὴ τὴν φορὰ, δὲν τὴν εἶδε μὲ τὸ μάτι τοῦ διανοουμένου, μήτε τοῦ αἰσθητικοῦ, μὰ μὲ τὸ μάτι τοῦ γνήσιου ναυτῆ καὶ τὴν περι- γράφει ὅλο μὲ ὄρους τεχνικούς, καὶ, ἀφαιρῶν- τας ἀπ' τὴν φιλολογία τῆς, ἀξαινοῦν τὴ φροκίη

της· ἔτσι εἶναι ζογραφισμένος αὐτός ὁ ἀγώνας αἴμα μὲ αἴμα μὲ τὴ θάλασσα, κ' ἡ περιπέτεια τοῦ καριβίου, — ἀφηγησμένου τῶρα, λαχανιασμένου καὶ τσιζιομένου ὕστερα, — κ' ἡ περιπέτεια τοῦ νιότη τοῦ μοῦθει, καλεῖται, ψυχρομαζὶ μὲ τὸ καράφι . . .

*Υστερα ἀπ' τὴν τριζομίαν ἐκίνη, ὁ ἄξιος σύντροφος γίνεται ἰσότητος μὲ τὸ πλήρωμα. Καὶ ὁ γέρο καπετάνιος, ὡσὰν ἀπόδειξη τῆς ἐπιστοσύνης του, τοῦ μιλεῖ γιὰ τὸν ρόλο τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας σ' ὅλο τὸ διάστημα τοῦ πολέμου. Ἀκόμα καὶ στὴν εἰρήνη βέβαια, ὁ ρόλος της εἶναι ἡ ὠφελιμότητα ὁλοζώντανη, — ἡ οἰκονομικὴ ἀνθιση κ' ἡ εὐδαιμονία ἐνός τόπου· μὰ στὸν πόλεμο, χωρὶς αὐτὴν, χωρὶς τὰ φορηγὰ της, τὰ βαπόρια της, τὰ καΐκια της ποὺ ἀκατάπαυτα ὀργώνουν τὸ νερό, φέρνοντας τὸ κάρβουνο, τὰ τρόφιμα, τὴν κρῶτη, — χωρὶς νὰ λογαριάζει κανεὶς καὶ τὴν χιλιάδες τῶν πολεμιστῶν, — τί θ' ἀπογινόταν ἡ Γαλλία ;

Περιστασιακὰ πὸ θαυμαστά, ὅσο πὸ ἀγνωμίαι, — καὶ μάλιστα γιὰ τόσον καιρὸ! — περνοῦν στὸ μᾶκρος τῶν σελίδων, σὰν χρωματιστὲς ταινίες κινηματογραφικῆς, γεμάτες δραματικότητας. Σάν, ἔξαρνα, ἐκεῖνο τοῦ «Ἀγίου Λουκά», ποὺ, καλὸ καὶ δυνατὸ πλεούμενο, σπάζει ὡς τῆσο ἀκριβῶς στὰ δυὰ, χτυπημένο ἀπὸ τορκίλλη στὸ πλευρό, ἐπειτ' ἀνασηζώνεται, πλώρη καὶ πρόμη, κατὰ τὸν οὐρανὸ, καὶ, μέσα σ' ἓνα λεπτό, καὶ πὸ λίγα, χάνεται ὁλότελα, σέρνοντας μαζί του τὸν καισεάνιο κ' εἰκοσιπέντε ψυχές. *Ἡ σάν τὸν μόνον ἀνθρώπο ποὺ ἐπέζησε ἀπ' τὴν «Πόλη τῆς Χάβρης», καὶ ποὺ διηγᾶται μὲ τὴν πὸ συναρπαστικὴν ἀπλότητα τὴν καταστροφὴ τοῦ πλοίου του, τὸ θάνατο τῶν συντρόφων του, ξυλιασμένων κ' ἀλύγιστων ἀπ' τὸ κρύο, καὶ τὸ ἴδιο τὸ μαρτύριό του. *Ἡ τέλος σάν τὸ γραφικὸ καρνέ τοῦ καπετάνιου τῆς «Νάντης», ἀλχηλωτισμένου ἀπ' τὸ φοβερὸ πειρατικὸ «Μασω». Ἀκόμα καὶ σάν τὴν τὴν κομμοτραγικὴν σημειώσις ἄλλων ἀξιοματικῶν, γραμμένες ἀπάνω στὸ περιήρημα πειρατικὸ «Sesapier», ὅπου ἦταν μαζεμένη «ἡ σπορὰ ὄλων τῶν ἐθνῶν» . . .

Μὲ τὸ βιβλίον αὐτὸ, σήνεται ἓνα τεμῆριο λαμπρὸ στὴ μνήμη καὶ στὴ λατρεία τῶν θαλασσοπόρων, ἠρώων σκοτεινῶν κ' ἀφανισμένων, ποὺ ἔχουν πάντα γιὰ ἔμβλημα τους, — καθὼς ὁ συγγραφεὺς τὸ βεβαιώνει — : ἐργασία, θάρρος, ταπεινότητα . . .

T. A.

Ἡ ποίηση

— Τρεῖς νέοι συγγραφεῖς, ποὺ ἦσαν φίλοι του, παρουσιάζουν μίαν ἐκλογὴ ἀπὸ τὰ ποιήματα τοῦ Ρενέ Γκιλ. Πολύτιμο βιβλίον, ποὺ μᾶς κἀμνε νὰ λυπούμεθα ἀκόμη περισσότερο γιὰ ἐκεῖνον, γιὰ τὸν ὅποιον ἔγραψαν : «Βρεθίκατε μαζυτέρα ἀπ' ὅποιονδήποτε ἄλλον μεγάλον ποιητὴ μέσα σ' ἓναν ποιητικὸ κόσμον· μόλις τὸ ὑποπτεύονται αὐτὸ ἐπάνω στὸν πλανήτη μας· εἰσθε ὑπερλαμπρὰ ὄρατος καὶ μυστηριακός!» — Τὶ παράξενη, ἀλλόκοτη μοῖρα ! Μποροῦσαν ὁ

ἀνθρώπος αὐτὸς νᾶναι ὁ μεγαλύτερος ποιητὴς τῆς ἐποχῆς μας. Ὁλιβερὰ ἀπέτυχε. Τὸ συνεστραμμένο γράφημά του, τὸ συμβολικὸ τοῦ λεξιλόγιου, ἡ οὐτοπιστικὴ φαντασιοπληξία ποὺ εἶχε, νὰ δυνηθεῖ τάχα νὰ ὑποτάξει τὴν ποιητὴ σ' ἐπιστημονικὸ σύστημα, σὲ μὴν ἐποχὴ φιλοσοφικῆς κατὰστρεψαν μὴ γιὰ πάντα τὰ ἔκτακτα δῶρα του.

Δύσκολα διαβάζονται σήμερα τὰ βιβλία τοῦ Γκιλ, ποὺ δὲν ἀπομένει ὅμως λιγότερο γιὰ τοῦτο ἓνας ἀπ' τοὺς περισσότερον ἐκπληκτικῶν ἀντιπροσώπων τῆς σύγχρονης ποίησης. Καὶ γιὰ τοῦτο, ἡ ἀνθολογία τῆς ποιήσεώς του, μὲ πολλὴν δεξιότητα καμωμένη, καὶ μὲ πολλὴν ἀγάπη, παρέχει τὸ μεγαλύτερο ἐνδιαφέρον.

— Παλαιότερα ποιήματα, δημοσιευμένα σποραδικὰ σὲ plaquettes, ἐξαντλημένες πλέον, τοῦ Ζυλ Ρομαίν, — γνωστὰ λοιπὸν εἰς τοὺς πλείστους — ἐμφανίζονται ἀνατυπωμένα : συγκεντρωμένα. Ἡμποροῦν νὰ ξαναδιαβασθοῦν εὐχαρίστως χωρὶς νὰ φανοῦν μειωμένα σήμερα.

Εἶναι κάτι ἀπλό, καθαρό, χωρὶς μυστήριον. Ὁ Ρομαίν ἐπραγματοποίησε τὴν λευκὴ κ' ἐλεύθερη ποίηση, ἀνόνημη κ' ὅμως τόσο προσωπικὴ ποὺ σάν εἰσηγητῆς τοῦ υπαυτισμε ἐσέφθηκε νὰ γράψῃ.

*Ἡ μουσικὴ εἶναι σὲ ἀχρηστία, κ' ὅσο πὸ δυνατόν λιγότερο ἠδυπαθὴς ὡς τόσο, κάθε ποίημα ἔχει καὶ τὸν ὀρίζοντά του, — καντινὸν ἢ μακρονόν ἀδιάφορο — ὅπου τὸ λογικὸ πνεῦμα πλάνεται, ὡσὰν ἀπὸ σχοινί, καὶ προχωρεῖ μὲ ἰσορροπία καὶ φρόνησιν ἀνάμεσα στὸν οὐρανὸ καὶ στὴν ἄβυσσον . . .

Μὰ κ' ἡ δυνατότερη θύμησις πέφτει, μὲ τὰ χέρια ἐμπαρῶς, σάν ἓνας νέος ποὺ σκοτώθηκε.

Τὸ περιστατικὸν εἶν' ἀπάνω μας. Ἔχει τὴν περπατησιὰ καὶ τὸ μαλλὶ παρόμοια σάν ἓνα τετραδικὸ ζῶον.

Ω.

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟΝ

Ζέστες

Θέατρον Κυβέλης : Λέου Χανροφ. Ὁ Πρίγκηπ Σύζυγος — τρεῖπρακτὴ κωμωδία. — Θέατρον Ἀργυροπούλου : Γκένερ, Ἡ Α. Ε. Ὁ Καμαριέρης, τρεῖπρακτὴ κωμωδία.

*Ἡ θεατρικὴ saison στὰς Ἀθήνας εἶναι μόνον τὸ καλοκαίρι. Ἀλλὰ κ' ἀπὸ τοὺς καλοκαιρικῶς μῆνας οἱ δύο περίπου εἶναι μῆνες νεκροὶ γιὰ τὸ θέατρο. *Ὅταν οὕτε τὸ μελτέμι, οὕτε ὁ μπάτης φτάνουνε ἴσαμε τὰς Ἀθήνας, ὅταν ἡ ἀτμόσφαιρα βράζει καὶ ἡ ἀναπνοὴ ξηραίνεται, γιὰ τὸ λίγος ἀέρας ποὺ εἰσχωρεῖ μέσα στοὺς πνεύμονες εἶναι πυρωμένος, ὁ κόσμος δὲν ἔχει διάθεσιν νὰ ψηθεῖ τὸ βράδι ὅπως καὶ τὴν ἡμέρα, παρακολουθώντας ἓνα θέαμα ποὺ, τὸ πὸ συχνὰ, δὲν εἶναι, παρὰ μὴ ἀσήμαντὴ παραλλαγή ἐνός κ' ὅλας γνωστοῦ θεήματος. Τὰ κομμάτια ποὺ προσφέρουν τὰ ἀθηναϊκὰ θέατρα μοιάζουν σχεδὸν ὅλα ἀπελπιστικὰ ἀναμεταξύ τους. Ὁ κόσμος διψασμένος γιὰ δροσιὰ, προτιμᾷ ἀπὸ

τὴν προβληματικὴ καλλιτεχνικὴ τέχνη, ν' ἀναζητήσει μὴ σωματικὴ ἀναζούριση στὴς ἐξοχὲς ὅπου, μὲ τὴν τεράστια διάδοσιν τοῦ αὐτοκινήτου, μεταφέρεται τῶρα πολὺ εὐκόλου.

Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι τὰ Ἀθηναϊκὰ θέατρα δὲν προσπαθοῦν οὕτε νὰ ἀντιδράσουν ἐναντία πρὸς τὴν ἀπορροή τοῦ κοινῶ. Δὲν δοκιμαζοῦν νὰ δημιουργήσουν μὴ χειμερινὴ θεατρικὴ saison στὰς Ἀθήνας, κ' οὕτε νὰ ἐξυψώσουν τὴν καλοκαιρινὴν τουλάχιστον παραστάσις τους ὥστε νὰ προσελκύσουν τὸ κοινὸ μὲ μὴ ἀισθητικὴ ἀπόλαυσιν. Τὸ ἀθηναϊκὸ κοινὸν ἔχει δεῖξει ὅτι ξέρει νὰ ἀναγνωρίζῃ καὶ νὰ ἐκτιμᾷ τὴν ἐκλεχτὴν καράστασις, καὶ, ὅταν τοῦ δίνεται, προτιμᾷ τὴν φηγὴ πρὸς τὸν κόσμον τῆς Τέχνης ἀπὸ τὴν φηγὴ στὴς ἐξοχὲς. Δυστυχῶς κ' αὐτὸς ὁ θίασος Κυβέλης ποὺ διαθέτει ὅλα τὰ μέσα νὰ ἐργαστῇ καλλιτεχνικὰ, ἐναντία ἀπὸ ἴδιον του συμφέρον, σπαινώτατα τὸ θέλει. Τὰ ἀθηναϊκὰ θέατρα δέχονται τὴν ἴτητα τους μὲ μὴ καθητικὴ κ' ἐλάχιστη ζωτικὴν ἐγκαρτερικότητα.

Παίρνουν τὴν ἀπόφασιν ὅτι μὲ τὴς ζέστες ὁ κόσμος δὲν πατὰ στὰ θέατρα, καὶ, μόνον καὶ μόνον γιὰ νὰ γεμίσουν ὁποσδήποτε τὴς βραδιῆς, ἐπαναλαμβάνουν μερικὲς κ' ὅλας παιγμένες φάρσες πολὺ ἀμυρβόλης ποιότητις. Σ' ἓνα μῆνι μέσα, ὁ θίασος Κυβέλης κ' ὁ θίασος Ἀργυροπούλου ἔδωσαν καθένος μόνον ἀπὸ μὴν πρεμιέρα, ποὺ ἦσαν κ' αὐτὲς ἐρκετὰ ἀσήμαντες. Οἱ δύο κωμωδίες ποὺ ἔπαιξαν ὁ θίασος Κυβέλης κ' ὁ θίασος Ἀργυροπούλου δὲν ἦσαν ἴσως ἐντελῶς κοινὲς καὶ κενὲς, γιὰ τὴν περιεῖχαν κάποιον στοιχεῖον σάτυρας σύγχρονων κοινωνικῶν καταστάσεων, ἀλλὰ στὰ στοιχεῖα αὐτὰ οἱ συγγραφεῖς ἔδωσαν τόσον πολὺ λίγη θέσις, βάθος, ἔχτασις καὶ πνοή, καὶ τὰ ἔφησαν τόσον ὑποτυπώδη, ὥστε δὲν κατόρθωσαν νὰ δημιουργήσουν ἓναν κόσμον γιὰ νὰ τὸν καυτηριάσουν, ἀλλ' ἀπλὰ καὶ μόνον ἔκαναν πνεῦμα γύρω ἀπὸ μερικὰ ἔξυπνα συναρμολογημένα ἐπεισόδια. Καὶ οἱ δύο κωμωδίες ἀτημέλητα. Ὁ θίασος Ἀργυροπούλου συνειθίζει πάντοτε νὰ ἀνεβάξῃ χωρὶς προσοχὴ κ' ἀγάπη τὰ ἔργα ποὺ παίζει, κ' ἔτσι ἡ ἀδιαφορία του κ' αὐτὴ τὴ φρορὰ δὲν ἔκανε ἐξαιρετικὴ ἐντύπωσιν ἢ ἀδιαφορίαν ὅμως τοῦ θιάσου Κυβέλης, ὁ ὅποιος ἔχει δεῖξει ὅτι ξέρει ποιὰ εἶναι ἡ ὑπαχρέωσις ἐνός θιάσου ἀπέναντι στὸ ἔργο ποὺ παρουσιάζει, κ' ὅτι διαθέτει τὴς δυνάμεις νὰ ἀνταποκριθεῖ σ' αὐτὴ τὴν ὑποχρέωσιν, εἶχε ἐντελῶς τὸ χαρακτήρα μᾶς ἀδικαιολόγητης περιφρόνησις πρὸς τὸ κοινὸ. Βέβαια μερικὸι ἠθοποιοί, ὅπως ὁ κ. Βεάκης κ' ὁ κ. Γιαννίδης, ὁ ὅποιος κατορθώνει νὰ δημιουργεῖ μὲ ἀκριβεία, ἐμπνευσιν κ' ἀνεξάντλητη ποικιλία κάθε ρόλο ποὺ θὰ τοῦ ἀναθέσουν, ἐγσάρκωσαν μὴ ἀρκετὴ δύναμιν καὶ ζωντάνια τοὺς σχηματοποιημένους τύπους τῆς κωμωδίας, οἱ περισσότεροι ὅμως ἠθοποιοὶ ἀρκέστηκαν νὰ ποῦν μὲ ἐλάχιστους χρωματισμοὺς τὰ λόγια τοῦ ρόλου τους. *Ἡ κ. Ἀλκαίου, ἡ ὅποια, ὅταν τὸ θέλει, μπορεῖ νὰ διαπλάσῃ ἐξωτερικὰ κ' ἐσωτερικὰ ἓνα πρόσωπον ὁλοζώντανον καὶ νὰ τὸ περιβάλλῃ καὶ μὲ πνοή, ἔδωσε στὸ ἐλαφρὸ κωμικὸ πρόσωπον ποὺ παρὰ-

σπαινε ἓναν τόσον ἀφόρητὴν χυδαιότητα. Ἰδιαιτέρα θλιβερὴ εἶταν ἡ ἐμφάνισιν τῆς Αἰδος Ἀλίκης Θεοδωρίδη. *Ὅταν πρωτοπαρουσιάστηκε — εἶναι λίγα χρόνια — εἶχε κάνει τὴν ἐντύπωσιν ἐνός πολὺ ζοηροῦ ταλέντου καὶ εἶχε δώσει πολλές ἐλπίδες. Δὲν κατορθώνει ὅμως οὕτε σωματικὰ, οὕτε ψυχικὰ κάποτε νὰ μεστωθεῖ. Παρομένει στὴ σκηνὴ ἓνα νῆπιον 14 χρονῶν κ' ἐπειδὴ δὲν μπορεῖ νὰ παρασταίνει πάντοτε Ἀγορρα φροῦτα, ἐκδηλώνεται ἐντελῶς ἀνεπαρκῆς μόλις ἀναλάβῃ ἓνα ρόλο ἔστω καὶ λίγο πὸ ὄριμον. Ἐπιμένει ἀδιάκωπα στὰ ἴδια ἴσως, τὰ ὅποια τὴν πρώτη φορὰ, ὅταν μποροῦσαν νὰ θεωρηθοῦν πηγαῖα, φαίνονταν νόστιμα καὶ διασκεδαστικά, ἀλλὰ τὰ ὅποια τῶρα, ποὺ ἐπαναλαμβάνονται, γίνονται ξηρὰ κ' ἀνισρά. Στὸν Πρίγκηπα Σύζυγο, στὸ ρόλο μᾶς παντρεμένης γυναίκας, ἔκανε ἐντελῶς τὴν ἐντύπωσιν ἐνός παιδιοῦ ποὺ μετακαρτέθηκε καὶ δὲν ξέρει νὰ φρεῖσει τὰ ροῦμι μᾶς κυρίας κ' οὕτε καὶ νὰ μιλήσῃ μὲ μὴ ὁποσδήποτε ὀμιλή καὶ ὄχι τσιριχτὴ φωνή.

Τὰ ἀθηναϊκὰ θέατρα δὲν φαίνονται καθόλου νὰ ὑποπτεύονται τὸ τεράστιον πρόβλημα ποὺ ἀπασχολεῖ σὲ ὅλον τὸν πολιτισμένον κόσμον ὅσους ἐνδιαφέρονται γιὰ τὸ θέατρο. Ἡ διόδοσις τοῦ βιβλίου, ἴσως ἀκόμη περισσότερο κ' ἀπὸ τοὺς ἄλλους παράγοντες, (αὐτοκίνητο, κινηματογράφος, ἀσύρματος κτλ.), προκάλεσε μὴ ἐντονη κρίσιν τῆς θεατρικῆς τέχνης. Κ' ὁ συγγραφεὺς, σήμερα ὅπου τὰ προβλήματα ποὺ ἀπασχολοῦν τὸν ἀνθρώπον εἶναι ἐσωτερικὰ, πολιτικὰ, ἔξελεπτα, καὶ, συχνὰ, σχεδὸν ἀσύλληπτα, ἐκφράζεται πὸ ἄνετα μέσον τοῦ μυθιστορηματικῆς ἢ τοῦ ἐπιστημονικῆς συγγραμματος, παρὰ τὸ ἔσσαν τοῦ θεατρικοῦ ἔργου, τὸ ὅποιον εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀποφύγῃ μὴ κάποιον σχηματοποίησιν καὶ τὸ καλλιεργημένον κοινὸν συνειδητοποιεῖ βαθυτέρα τὸν, κάθε ἄλλο παρὰ ἀπλό, ἐαυτὸ του στὴν ἡσυχία τῆς κἀμαρῆς του μὲ ἓνα βιβλίον ποὺ τὸν ὀδηγᾷ σὲ δρόμους πολὺπλοκούς, παρὰ σὲ μὴ θεατρικὴν παραστάσις. Ἐν τούτοις, τὸ θέαμα ὅπως τὸ ἀποδείχνει ἡ ἐπιτυχία τοῦ κινηματογράφου, εἶναι μὴ ἀνθρώπινη ἀνάγκη. *Ἄν ἐξαιρεθοῦν οἱ ἐλάχιστοι πολὺ ἐκλεχτοὶ ἀνθρώποι, οἱ ὅποιοι ἐπαρκοῦν στὸν ἑαυτὸ τους, οἱ πολλοί, καὶ μέσα στοὺς πολλοὺς εἶναι καὶ πολλοὶ καλλιεργημένοι, ἔχουν ἀνάγκη, παρὰ ἄλληλα μὲ τὴν μονήρη αἰσθητικὴ ἀπόλαυσιν, νὰ αἰσθανθοῦν κ' ὀραδὶκά τὴν αἰσθητικὴν συγκίνησιν καὶ νὰ μεταφερθοῦν κάποτε καὶ μὲ μέσα ἐξωτερικὰ καὶ κάπως χοντροκομμένα στὸν κόσμον τῆς Τέχνης.

Ἰσχυρίζεται τὸ θέατρο νὰ κατανοήσει ἀκριβῶς ποιὰ εἶναι ἡ περιοχὴ του. Δὲν μπορεῖ νὰ συναγωνιστῇ τὸ βιβλίον, ἀναλύοντας ψυχολογικὰς καταστάσεις. Δὲν θὰ ἀσχοληθεῖ μὲ τὰ ἄτομα, ἀλλὰ μὲ ἀντιπροσωπευτικὸς τύπους. Θὰ παρουσιάσῃ περιστατικὰ ποὺ ἔχουν χαρακτηριστικὸ μέσα τους μὴ γενικότητα. Δὲν θὰ ἐξυψώσῃ, ὅπως τὸ μυθιστόρημα, μὴ εἰδικὴ περιστασιὰ σὲ καθολικὴν, ἀλλὰ, μέσον τῶν καθολικῶν, θάνοῦξῃ προεχτάσεις στὴς ἀτομικὰς διαθέσεις. Ἐνα θεατρικὸν ἔργο μεταδίνει τὸ νόημά

του προτιμούν διά της ἀπόστασις ἀρκείει κατά συνέπειαν νά είναι θεαματικό και ἡ πρωτοτυπία του νά είναι πρώτη ἀπ' ὅλα θεαματικά. Ἀλλά, φυσικά, ἐπειδή ἐξυπηρετεῖται καί ἀπό το λόγο, δέν ἔχει ἀνάγκη νά στηριχθεῖ ἀποκλειστικά καί μόνο στή θέσιν τῆς θέσεως μου καί νά μὴν εἶναι μερικῶς ἀσπείρη ἀρκείει νά εἶναι ἰδιόρρυθμο ἀρκείει τὸ ἄριστο καίξιμο τῶν ἠθοποιῶν καί τὸ αἰσθητικὸ ἀνίστασμα τοῦ ἔργου νά περιβάλλουν μὲ μιὰ ἀρμονικὴ ἀτμόσφαιρα τὸ δημιουργημὶ τοῦ συγγραφέως.

Ἡ θεατρικὴ παράσταση ἀρκείει νά ἐντείνει τὴ δυναμικότητα τοῦ λόγου, προσβάλλοντας γύρω του ἕναν κόσμον ἐντελῶς συντονισμένον καί ὁλοκληρωμένον.

Τόσο οἱ ἀθηναῖοι θίασοι, ὅσο καί οἱ νεοελληνεῖς συγγραφεῖς, ὄχι μόνο δέν ἀσχοιοῦνται καθόλου μὲ τὴ νέα αἰσθηθεατρικὴ πραγματικότητα, ἀλλὰ φαίνονται καί νά τὴν ἀγνοοῦν ἐντελῶς.

A. Θ.

ΑΙ ΕΙΚΟΝΕΣ ΜΑΣ

Ἐλισσάβετ Μουτσάν - Μαρτινέγγου: — ἔχει διετὸν ἐνδιαφέρον τὸ σημερινὸν μας hors texte: καί ὡς ἔργον νεοελληνικῆς τέχνης ἀπὸ τὰ σιάνια, καί ὡς πορτραῖτο μιᾶς ἐξαιρετικῆς Ἑλληνίδος. Εἶναι πολὺ γνωστὰ, μετὰ τῶν φιλοτέχνων, ὁ ζακύνθιος ζωγράφος Νικόλαος Κανταύνης, ἱερέας, ὁ ὁποῖος ἤμισε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19' αἰῶνος. Φημιζοῦναι πολὺ αἱ ἀγιογραφίαι του εἰς διαφόρους ζακύνθιους ναοὺς. Ἀλλὰ καί τὸ πορτραῖτο αὐτοῦ εἶναι βεβαίως ἀπὸ ἀριστουργημάτων του. Ἡ ζωγραφικὴ ἀτάραχος, ἡ εὐγένεια τῆς ἐκφράσεως καί ἡ ἀρμονία τοῦ συνόλου ἐνθουσιάζουν ἔργα τῶν μεγαλύτερων προσωπογράφων. — Ἡ εἰκονίζομένη Ἐλισσάβετ Μουτσάν-Μαρτινέγγου εἶναι ἡ γνωστὴ ζακύνθια λογία, μητέρα τοῦ ποιητοῦ Ἐλισσαβετίου Μαρτινέγγου, ἀπαθανοῦσα μόλις τὸν ἐγέννησε (1836). Τὰ πολυάριθμα ἔργα της, — τραγωδίαι κυρίως, γραμμένα ἰταλιστῶ καί ἑλληνιστῶ— μένουν ἀκόμη ἀνεκδοτα. ἔχει δημοσιευθῆ ὅμως μέγα μέρος τῆς θεαματικῆς τῶν αὐτοβιογραφίας της, εἰς ἕνα τόμον τὸν ὁποῖον ἐξέδωσαν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1888 ὁ Ἐλισσαβετίος Μαρτινέγγος μὲ τὸν τίτλον «Ἡ Μήτηρ μου», καί εἰς τὸν ὁποῖον περιέλαβε καί τὰ ποιήματά του. Περὶ τῆς Ἐλισσάβετ Μουτσάν-Μαρτινέγγου ἐξάμαρτον πρό τινων ἐτῶν διάλεξιν εἰς τὸ Ἀύκειον τῶν Ἑλληνίδων, δημοσιευθεῖσαν εἰς τὴν ἀλεξανδρινὴν «Νέαν Ζωὴν» 1923. ἔχει παραπέμπωκεν τοῦς ἐπιθυμοῦντας νά μάθουν περισσότερα περὶ τῆς τόσον ἐνδιαφεροῦσης αὐτῆς Ἑλληνίδος.

Ἀριστοτέλης Κορυϊδης. Ἡ φωτογραφία εἶναι καλαιά. ἔγινε περὶ τὸ 1900. Δυστυχῶς δέν ὑπάρχει νεότερα. Ἀλλὰ ἡ φυσιογνωμία τοῦ Ἀριστοτέλη Κορυϊδῆ δέν μετεβλήθη ἔστω καί πολὺ. Ὅντε στὰ 70 χρόνια δέν ἐφάνητο ἐγέρως ὁ ἀνθρώπος λογοτέχνης- παιδαγωγός, ὁ ὁποῖος, μετὰ τῆς σωματικῆς διετήρει καί ὄλην τὴν διανοητικὴν του ἀκμὴν.

Ξ.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Κλαυδίου Μαρτίνα: Τα Κοῖνα τῆς Σιωπῆς.

Ὁ κ. Μαρτίνας θὰ ἔπρεπε νά ἔχη περισσύτερη πρωτοτυπία, καλλιτεχνικώτερη αἰσθησι καί ἀπόδοσι τῶν πραγμάτων. Τότε καί ἡ διὰθεσις του, ἡ ἀγνή καί εὐκρινής, θὰ εὗρισκε βαθύτηρη ἠχὴ μέσα μας, καί τὸ θεομῶ αἰσθημῶ του θὰ ἔπαιρνε ἕναν τόνο λιγώτερο κοινὸ καί, ὡς ποῦμε τὴ λέξι, κάπως πεζολογικὸ ἀπὸ τώρα. Καί ἔτι ὅπως, καθὼς εἶναι τὰ ποιήματά του, καί μ' ὅλες τὸν τίς ἑλλείψεις, καί τὴν ξυκοῦν μέσα μας, δέν μᾶς ἀφήνουν ὀλοτέλα ἀσυζήτητους. Ὅχι φυσικά ὅλα, ὅντε ἴσως τὰ περισσότερα, ἀσφαλῶς ὅμως ἕνας ἀρκετὰ σημαντικὸς ἀριθμὸς, τοῦλάχιστον καιμιά δεκαπενταριὸ μὲς στὰ ἑκατὸ πού ἀποτελοῦν τὴ συλλογὴ του.

Τὰ θέματα τοῦ κ. Μαρτίνα εἶναι τὰ κοινὰ ζωρικὰ θέματα. Ὅπως στὴν μορφὴ, στὴν ἐκφρασί του, ἔτσι καί στὰ θέματα δέν ἐπιδιώκει τὴν πρωτοτυπία. Γι' αὐτὸ δέν δίνει ὅντε στιγμὴ τὴν ἐντύπωσι ὅτι ἐπιτηδεύεται. Καταλαβαίνεις ὅτι ἡ ποιησις του ἀναβροῦει ἀπὸ τὴ ζωὴ του. Ἀπλή, λεγὴ, σεμνὴ, κάπως ρηχὴ ἴσως, εὐκρινής ὅμως. Ἡ ποιησις τοῦ Μαρτίνα ἀναδίνει τὸν ἠχο πού ἀναδίνει κ' ἡ ζωὴ του. Δέν ἀντιβάλλωμε γι' αὐτὸ καθόλου. Κ' εἶναι καί αὐτὸ, στὴν ἐποχὴ τὴν ψευτικῆς ὅπου ζῶμε.

Τὰ «Κοῖνα τῆς Σιωπῆς» στὸν τόνο, στὴν ἐμπνευσί, ἀκόμη καί στὴν κριτικὴν τοῦ στίχου, θυμίζωμεν κάποτε Κρουσσάλλη, ἀόριστα ὅμως, καί διατηροῦνται πάντοτε καί προσωπικὰ:

Πότε νά πέσι χειμωνιά,
βαρειά νά χειμωνιάσι,
νά γυμνωθοῦν τὰ κλαριά
καί τὰ βουνὰ νά λικιάσουν,
νά πιάσι ὁ κόρμακος κλαδί
ξερὸ καί νά κουρνιάσι
καί τὰ στοιχεῖα τριγύρω του
μαῦρο χορὸ νά ζώσουν.

Νά ξημερώνη μὲ βαρριά,
μὲ μπόρα νά νυχτοῖνη
κ' ἡ μέρα ὄλο νά σώνεται
κ' ἡ νύχτα νά μακρύνη,
νά κράξη ἡ μάνα τὸ παιδί,
νά διπλομανταλώνη
τὴ θύρα της ἀπὸ β' αὐδῆς,
ν' ἀκούη καί νά σοπαίνη.
Ν' ἀργοκυλῆ τὸ σύννεφο
βαρὺ σάν τὴν κατάρη,
στὸ βάλτο τ' ἀγροχίναρα
νά τρέχουνε κοπάδι,
νά τρώη τὸν κάμπο ἢ καταχνιά
καί τὸ βουνὸ ἢ ἀντάρα
κ' ὅπου στρατὶ καί διάσελο,
ρεμούλα καί σποτάδι.

Κι' ἐγὼ νά βγαίνω ν' ἀγροικῶ
σὲ βράχο, σ' ἀκρογιάλι,
ν' ἀκούω νά τρίζουν τὰ κλαδιά
στὸ θλιβέρό τους κλάμα,
νά μοῦ πετάη τὸ κῆμα ἀφρό

στὸ ξέσκεπο κεφάλι
καί νά βογγῆ καί νά βογγῶ
καί νά θρηνοῦμε ἀντάμα...

Μ' ἀρέσει τὸ ποίημα. Μολονότι προσεῖδαι κάποια εὐκολογραφία καί πηγάζει ἀπὸ μιὰ νεοελληνικὴ ποιητικὴ παράδοσι πού δέν μᾶς ἰκανοποιεῖ καί, ὡς ὅσο ἔχει κάποιον τὸνο δημοικῶ τραγουδιοῦ, Βαλαωριτικὸ μᾶλλον, πού ξυπνᾶ μιὰν ἀμεση ἠχὴ μέσα μας:

«Νά τρώη τὸν κάμπο ἢ καταχνιά
καί τὸ βουνὸ ἢ ἀντάρα.»

Τὸν ἴδιο αὐτὸ τόνο συναντοῦμε καί στὴν «Μαρία», στὸ «Κυνηγοί», στὸ «τὰ Πειρὸ Γλυκί», στὸ «Ἰουρισμὸ» καί σ' ἕνα-δύο ἄλλα. Εἶναι ἕνας τόνος ἀσυνήθιστος πιά στὴν ἐποχὴ μας, πού δέν μᾶς ξενίζει ὅμως, γιατί δέν ἐβγήκε ἀκόμη ὀλοτέλα ἀπὸ τὴν αἰσθησις μας.

Ὅ, μ' ὅντε καὶ κυρίως χαρακτηρίζει τὴν ποιησις τοῦ κ. Μαρτίνα εἶναι ἡ φυσιολατρεία του, μιὰ ἀρκετὰ ζωερὴ φυσιολατρεία, πού κυρίως ἐκδηλώνεται μὲ μιὰ προτίμησι γιὰ τίς ἀγριότητες καί τὰ πένθη τῆς φύσεως καί φανεροῦναι ἕναν γοητικὸ κόσμον ταρωγμένον καί σκοτεινὸ.

Ὁ κ. Νάτος ἔγραφε γιὰ τὰ «Κοῖνα τῆς Σιωπῆς»: «Ἰταλῶ μ' ἰτίβα, καλιῆς τεχνουργίαις πού ξαναδιαβάζονται ὅμως μὲ πολὺ εὐχαρίστησι.» Μοῦ φαίνεται ὅτι δέν ἔχει νά προσθέσι κανεὶς τίποτε στὴν κρίσι.

Π.

Δίντη Ἀλιγιέρη Ἡ Θεῶ Κωμωδία Μετάφρασις Κώστα Καιροφύλα. Τρεῖς τόμοι. (ἔκδοσις «Ἀγύρας», Ἀθήναι 1928).

Μεταφράσεις εἰς τὴν νεοελληνικὴν τοῦ κλασσικοῦ αὐτοῦ ἔργου τοῦ μεγάλου ἰταλοῦ ποιητοῦ δέν μᾶς λείπουν βέβαια. Ἀλλὰ αἱ μὲν τρεῖς ἔμμετροι τοῦ Ἀντωνιάδη, τοῦ Ραγκαβῆ καί τοῦ Μουσοῦρου, εἰς ἀρχαῖζουσαν γλώσσαν, δέν διαβάζονται πλέον, ἢ δὲ εἰς πεζὸν λόγον, ἦτις καί ἀνευπόθη ἐσχάτως ἀνωνύμως ὑπὸ τοῦ ἐκδότου Σιδέρη, φαίνεται καιρομένη μὲ δημοσιογραφικὴν ταχυγραφίαν καί ὄχι ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸ ἰταλικὸν πρωτότυπον, ἀλλὰ ἀπὸ γαλλικὴν μετάφρασιν. Τὰ ἔργα αὐτὰ δέν προσφέρουν πλέον τίποτε εἰς τὴν φιλολογίαν μας.

ἔχουν ὅμως καί τρεῖς ἐμμέτρους μεταφράσεις, τέλεια λογοτεχνικά ἔργα, εὐσυνείδητα καί ἐπιτυχημένα, τοῦ Καλοσυρού, τοῦ Βαρωτῆ καί τοῦ Ζουφρέ. Ἀλλὰ καί οἱ τρεῖς εἶχαν περιορισθῆ μόνον εἰς τὴν «Κόλασιν», ὁ δεύτερος καί ὁ τρίτος μάλιστα μετέφρασαν μόνον ὀλίγα ἄσματα.

Ἄλλως τε ὁ κ. Καιροφύλας δέν φαίνεται ὅτι ἐπιδοξώσῃ νά συναγωνισθῆ τοῦς τρεῖς αὐτοῦς ποιητῆς-μεταφραστῆς, τῶν ὁποῖων ἡ ἐργασία, τοῦ πρώτου μάλιστα, φαίνεται ὡς μιὰ ἀναδημοσίωσι τοῦ πρωτοτύπου εἰς τὴν γλώσσαν μας.

Ὁ κ. Καιροφύλας εἶναι ἀξίος συγχαρητηρίων, διὸ ἠθέλησε νά κάμῃ καί ἄλλο, πού δέν θὰ πύση νά εἶναι χρήσιμον καί μὲ τὰς καλλιτέρας ποιητικῆς μεταφράσεις τοῦ ἰταλικοῦ ἀριστοῦ-

γίματος, καί ἀκόμα καί εἰς ἐκείνους πού γνωρίζουν τὴν γλώσσαν τοῦ πρωτοτύπου, διότι ὁ Δάντης εἶναι ποιητῆς βαθύς καί δύσκολος, τόσον, ὡςτε εἰς τὴν Ἰταλίαν καί διὰ τοῦς μορφωμένους ἀκόμη, ἐκτὸς τῶν σχολίων καί ἐρμηνειῶν, ὑπάρχουν καί μεταφράσεις εἰς πεζὸν ἰταλικὸν λόγον, ἀπαραίτητοι διὰ τοῦς μὴ εἰδικούς πού θέλουν νά ἐννοήτουν καί νά ἐμβαθύνουν εἰς τὸ κείμενον.

Ἡ μετάφρασις τοῦ κ. Καιροφύλα εἶναι πιστή, ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸ πρωτότυπον καί πλουτισμένη μὲ πολλὰς σημειώσεις. Ἡ γλώσσα εἶναι δημοτικὴ, κάποτε ὅμως δέν εἶναι ἀπληλαγμένη ἀπὸ τὴν πολυτυλίαν τῆς μιτικῆς, ἀλλὰ διαβάζεται ἀκόπως καί εὐχαρίστως, ἀκόμη καί ἀπὸ ὄσους ἔχουν ἐπιφυλάξεις ἢ ἐχθρότητα διὰ τὴν ζωντανὴν μας γλώσσαν.

Θεωροῦμεν καθήκον μας νά συστήσωμεν τὴν ὡραίαν αὐτὴν μετάφρασιν τοῦ Δάντη. Τὴν εἶδαμεν μὲ αἰσθησι ἀνακουφίσεως, διότι ἀτυχῶς καί σήμερον ἀκόμη τυπώνονται, κυκλοφοροῦν καί διαβάζονται εἰς τὸν μακρῶρον αὐτὸν τόπον τὰ ξένα ἀριστουργήματα εἰς τὰς μᾶλλον ἀναξίας μεταφράσεις. Εἶναι λυπηρὸν νά συλλογίζεται κανεὶς ὅτι γνωστὸς ἐκδοτικὸς οἶκος σερβίρει εἰς τὸ ἀναγνωστικὸν τοῦ κοινὸν τὸν Σ. ἔξπηρ εἰς μακαρονικὴν καθαρεύουσαν, ἐνῶ ἔχομεν τὰς ἀριστουργηματικὰς μεταφραστῆς ἀναδημοσίωσις τοῦ Παυλοῦ καί τοῦ Θεοτόκη. Αὐτὰς ἔπρεπε νά ἀνατυπώσῃ, καί τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἀμεταφραστῶν ἔπρεπε ν' ἀναθέσῃ εἰς δοκίμους μεταφραστῆς τῆς ἀξίας τοῦ Ν. Ποριώτη καί τοῦ Σ. Μενάρδου, ἄλλως νά προτιμήσῃ πεζὰς μεταφράσεις εἰς δημοτικὴν γλώσσαν, καθὼς ἔκαμεν ὁ κ. Καιροφύλας διὰ τὸν Δάντην.

Ω.

A. Ἀργη: «Ἀγνή Σάντα».

«Ἡ «Ἀγνή Σάντα», γράφει ὁ κ. Ἀργης, στὸν μικρὸ πρόλογο τοῦ ἔργου του, «εἶναι πολὺ μεγάλη γιὰ διήγημα καί πολὺ μικρὴ γιὰ μυθιστόρημα».

Ὁ συγγραφέας δέν ξέρει πὼς νά τὴ χαρακτηρίσῃ κα' ἀρῆνει στὸν ἀναγνώστη νά τὴν πάσῃ ὅπως θέλει, εἴτε διήγημα, εἴτε μυθιστόρημα. Τὸ νά εἶναι ὅμως τὸ ἕνα ἢ τὸ ἄλλο δέν ἔχει σημασία· σημασία ἔχει ἂν ἡ ὑπόθεσις ἀξίσι γιὰ ἕνα ἀπλὸ σύντομο διήγημα, ἢ γιὰ ἕνα ἐκτεταμένον μυθιστόρημα, κα' ἂν, ὅπως τὴ χειρίστηκεν ὁ συγγραφέας, τὴν ἀδίκησε.

Ὁ κ. Ἀργης μᾶς βάζει σὲ δίλημμα: ἀδίκησε αὐτὸς τὴν ὑπόθεσις του ἢ ἡ ὑπόθεσις του αὐτόν; Καί τὰ δύο, μού φαίνεται. Ἡ ὑπόθεσις τῆς «Ἀγνῆς Σάντας» τὸν ἀδίκησε, γιατί εἶναι ὅτι καὶ κοινὸ καί τετριμμένον μορεῖ κανεὶς νά φαντασθῆ, ἀλλὰ καί ὁ συγγραφέας ἀδίκησε τὴν ὑπόθεσις του, γιατί δέν μύρεσε— καί ἐκεῖ ἀκριβῶς εἶναι ἡ τέχνη—τὸ κοινὸ αὐτὸ καί τετριμμένον θέμα, νά τὸ ἀνανεώσῃ κάπως, νά τοῦ δώσῃ κάποια πρωτοτυπία, μὲ τὸ ἕφος, μὲ τὴν σύνθεσι, μὲ τὴν πλοκή, μὲ τοῦς χαρακτῆρας.

Ὁμολογῶ ὅτι δέν διάβασα πὸ ἀτεχνο καί

συμβατικό αφήγημα—δέν είναι πῦν αφήγημα—ἀπ' τὴν «Ἀγνή Σάντα». Ἡ σύνθεσις τοῦ εἶναι παιδαγωγῶδες, μαθητικὴ, τὸ ἦθος ἐντελῶς ἀνυπόστατο, οὔτε δημοσιογραφικὸ πῦν-εἶναι ἀστέλο ἀλλοτε νὰ μιλοῦμε γιὰ ἦθος, προκειμένου γιὰ τέτοια βιβλία—τὰ πρόσωπα γὰρ λιγότερο ἀπὸ χάρτινα, καὶ οἱ περιγραφαί πῦν καὶ τούτην ἐδῶ:

«Στὴν τελευταία συνάντησις ἡ Φλώρα ἦταν ἡ ὀδαλίση πού λαγγαθεῖ γιὰ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἀπόλαυσιν.
Ἐίχε φορέσει τὰ πῦν ὄμορφα τῆς ἀσπαρροῦ-χα. Ὅλα μεταξοτὰ καὶ ἀέρινα. Ἀπὸ μέσα τους ἡ σάρκα ρόδιζε σάν ἀγνή στῆράχη τοῦ Ὑμητοῦ σὲ καλοκαιριὰτο πρῶτῖ (τῖ καρυμιοῖσις!) Ἐίχε περιποιηθεῖ τὸν ἐκντὸ τῆς σάν ἑταίρι τῆς ἀρχαιότητος. Καὶ τὸ κορμὶ τῆς Φλώρας ἀ-ξίξε τὸν κόμπο, ἕνα κορμὶ πῦν πολὺ ψηλὸ, παρὰ κοντῶ, φρεστικὰ ἀδύνατο, (saussé maigre), ἦμος μὲ χαμπύλες γεμιάτε.»

Ὁ κ. Ἀργῆς ὄχι μόνον δέν ἔχει στοιχειώδη γὰν ἔννοια ἦθους, ἀλλὰ στερεῖται καὶ τοῦ κοινοτέρου γούστου. Κάπου γράφει: «Τὸ ἐρωτικὸ ἄγρο, πού τῆς εἶχε ἀφήσει στὸν ὄργανισμὸ τὸ βέλος τοῦ μικροῦ θεοῦ, δέν εἶχε προχωρήσει ἀκόμη βαθειὰ πρὸς τὴν καρδίαν».

Ὁ κ. Ἀργῆς ἀρηγεῖται, σζέπτεται, ψυχολογεῖ, ἀγαπύσσει ιδέες, αἰσθήματα, μὲ τὸν τρόπο πού θὰ τὰ ἔκαμνε ἕνας ὄχι λεπταίσθητος καὶ καλλιεργημένος τραπεζιτικός, ἄς ποῦμε, ὑπάλληλος, σ' ἕνα μικροσκοπικὸ σαλόνι. Ἄν εἶχε τοῦλάχιστον ἡ ἀρήγησή του κάποια κίνησι, κάποια τέχνη, κάποια χάρη, κάποιο ἐνδιαφέρον; Ἀλλὰ δέν ἔχει οὔτε ἐνότητα γὰν. Ἡ «Ἀγνή Σάντα» εἶναι δύο χωριστὰ ἀρηγήματα, πού δέν καταλαβαίνει κανεὶς γιατί τὰ συνέδεσε ὁ συγγραφεὺς. Ἴσως γιατί τὸ κύριο πρόσωπο εἶναι τὸ ἴδιο καὶ στὰ δύο, καὶ γιατί, ὡς ἕνα σημεῖο, τὸ οὐσιῶδες περιστατικὸ τοῦ πρώτου ἐπιηρεάζει τὴν ἐξέλιξη τοῦ δευτέρου. Ἀλλ' ἡ ἐνότης αὐτῆ εἶναι ἐντελῶς ἐξωτερικὴ, τόσο ἐξωτερικὴ, ὥστε, εἴτε ὑπάρχει, εἴτε δέν ὑπάρχει, τὸ ἴδιο κάνει.

Ἐνας ὑπάλληλος ἑταιρείας, ὁ Στέφανος Βάρδης, παντρεύεται μὲ ἀπὸ τῖς τρεῖς κόρες τῆς νοικοκυρᾶς του, τῆς χήρας Διανέμη, τὴν Ἀρετῆ. Τὴν παντρεύεται ἀπὸ «ἕνα αἰσθημα λυ-πης», γιατί φαντάζεται ὅτι ἡ ἀρνησις του νὰ τὴν πάσῃ μπορεῖ καὶ νὰ τὴν θανατώσῃ ἀκόμη. Αὐτὸ ἐννοεῖται δέν ἐμποδίζει τὴν Ἀρετῆ ν' ἀπατήσῃ τὸν ἄνδρα τῆς, καὶ πολὺ γλήγορα μάλιστα, χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ. Εἶναι ἀλήθεια, ἕνα λιγὸ πού παρασύρεται καὶ πίνει, φέρνει ὄλη τὴν καταστροφή—σὲ μὲ ἀ στιγμὴν περαστικῆς τρέλλας, ζάλης ἀπὸ τὸ ποτὸ. Ὁ Στέφανος τὸ μαθαίνει καὶ τὴν ἐγκαταλείπει, καθὼς δὲ δέν τὴν ἀγαπᾷ, γλήγορα παρηγοριέται μὲ τὴν γυναικαδέλφη του Φλώρα, μὲ παντρεμένη γιὰ τὴν ὁποῖαν τὸ ν' ἀπατᾷ τὸν ἄνδρα τῆς, εἶναι μὲ φυσιολογικὴ ἀνάγκη, σχεδὸν σάν τὴν ἀγαπνοῖ. Στὸ σημεῖο αὐτὸ βρισκονται τὰ πράγματα—καὶ ἐδῶ μποροῦσε μὲ κάποιον κατὰλληλο ἐπεισῶδιο νὰ τελειώσῃ τὸ πρῶτο ἀφήγημα—, ὅταν ὁ Στέφανος σὲ κάποιον ἐκδρομὴ γνωρίζει μὲ κοπέλλα, τὴν Ἀγνή Σάντα. Ὁ Στέφανος ἀπ' τὴν

πρώτη στιγμὴ νοιώθει ἀρκετὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν κοπέλλα, ἄσως καὶ ἐκείνη ἀλλοτε, μὲ μόνον τὴν διαφορὰ εἶναι ὁ μὲν νέος πνίγει τὸ αἰσθημα τοῦ ὅταν βλέπῃ ὅτι τείνει νὰ μεγαλώσῃ,—γιατὶ φοβάται δεύτερο γάμο—ἐνῶ ἡ Ἀγνή τὸ ἀφήνει νὰ ἀναπτυχθῇ ἐλεύθερα καὶ νὰ τὴν πλημμυρίσῃ. Ἡ ἀγάπη τῆς φθάνει σὲ παροξυσμὸ, δέν μπορεῖ νὰ ζῆσῃ χωρὶς τὸν Στέφανο. Ἐκείνος ἄπεισο, ἀρνεῖται νὰ τὴν κάνει γυναῖκα του, μολονῶτι τὴν ἀγαπᾷ, γιατί εἶναι δεσμευμένος μὲ τὴν πρώτη του γυναῖκα, σὴν ὁποῖαν ὁ ἴδιος δέν δίνει διαζύγιο «γιὰ τιμωρία τῆς καὶ γιὰ προφύλαξιν δικῆς του» (ἀπὸ δεύτερο γάμο).

Στὸ τέλος ἐν τούτοις, ὕστερα ἀπὸ μὲ δραματικὴ σκηνή, μπροστὰ στὸν πατέρα τῆς Ἀγνῆς, ἀναγκάζεται νὰ ὑποχωρήσῃ, καὶ παντρεύεται τὴν Ἀγνή.

Ἐμπρὸς σὲ μὲ τέτοιαν ἀγάπην, τὰ θυσιάζει κανεὶς ὄλα.

* * *

Καὶ μόνον ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἔργου, ὅπως τὴν ἀρηγήθηκα, δείχνει πόσο τὸ ψυχολογικο-κοινωνικὸ αὐτὸ διήγημα τοῦ κ. Ἀργῆ—γιατὶ γὰν τέτοιο θέλησε νὰ γράψῃ—εἶναι ἀποτυχημένο. Ἡ ψυχολογία του, μολονῶτι στοιχειώδης σὲ τις λεπτομέρειες ἰδίως, εἶναι παιδαγωγῶδες σφαλερὰ. Δικαιολογεῖ καὶ ἐξηγεῖ ὄλα τὰ πράγματα, ὄλες τῖς ψυχικὰς μεταβολὰς, ὄλα τὰ αἰσθήματα, μ' ἕνα ἀπλουστευτικὸ τρόπο πού καταντᾷ ἀρελῆς. Ἐξ ἄλλου, οἱ κινήσεις, τὰ λόγια, οἱ πράξεις τῶν προσώπων του κάνουν κάποτε κυριολεκτικῶς κομικὴ ἐντύπωσι. Τόση ἔλλειψη καὶ τῆς κοινότερης πείρας προδίδουν. Ξέρετε τὶ λέγει ὁ πατέρας τῆς Ἀγνῆς, ἕνας σοβαρὸς καὶ εὐνόητος κύριος, στὸν Στέφανο, ὅταν τὸν προτοβλέπῃ;

«Μοῦ ἀρέσετε, γιατί ἀρέσετε σ' ἐκείνην (σὴν κόρη του δηλαδή) καὶ γιατί εἰστε... κύριος!»
Τὸ περίεργο εἶναι ὅτι, μ' ὄλη τὴν ψυχολογικὴ του ἀπειρία, κῦπου-κάπου ὁ κ. Ἀργῆς ἐκφράζει παρατηρήσεις, σκέψεις, ὄχι βαθειὰς βέβαια, ὄχι πρωτότυπες, σοιστὲς ὁμως καὶ πού δείχνουν κάποια παρατηρητικὴτητα. Ἀλλοῦ ὁμως—καὶ αὐτὸ δυστυχῶς συμβαίνει συχνότερα—φανερῶνει τόση ἀγνοια τοῦ κόσμου, παρασύρεται τόσο πολὺ ἀπὸ ἕνα ἐντελῶς κούριο καὶ ἀσύστατο ρωμαντισμὸ, ὥστε καὶ τὸ λίγο καλὸ πού ἔχει, τὸ καταστρέφει. Τῖ εἶναι, αἴφνης, ἐκεῖνο τὸ ἐπεισῶδιο τοῦ στηθόδεσμου, μὲ τὸν ὁποῖον δένει τὸ ματωμένο χέρι τοῦ Στέφανου ἡ Ἀγνή, καὶ πού τὸ φυλάγει σάν ἱερὸ κειμήλιο ἐκεῖνος, καὶ τὸ φιλεῖ κάθε τόσο—ἕνα ματωμένο «σουτιέν», γιὰ τὸ Θεὸ!—καὶ τὸ βάζει στὸ μαξιλάρι του καὶ ἀγκουμπᾷ ἀπάνω τὸ πρόσωπό του (ὄλ' αὐτὰ τὰ κάνει ὁ Στέφανος, πού σχεδὸν διὰ τῆς βίας παντρεύεται τὴν Ἀγνή. Τῖ ψυχολογία!). Καὶ τὸ φινάλε τοῦ ἔργου, ἀπὸ πού ὑπερρωμαντικὸ μυθιστόρημα τοῦ 1860 πῆγε καὶ τὸ ξέθαψε ὁ κ. Ἀργῆς:

«Σ' ἕνα σπιτάκι τῆς Πλάκας, σὴν ἀπομόνωση καὶ τῆ μοναξιά, συντροφευμένη ἀπὸ ἕνα πιττὸν ὕπερητη γηραιὸ, ἀγνωστὴ στὸν κόσμον,

ἐξοῦσε μὲ ψυχῆ. Σάν κρῖνος μαρμαμένος ἦταν τὸ πρόσωπό της καὶ κρῖνοι λευκοὶ τὰ χέρια της μὲ τὰ λεπτὰ δάκτυλα, πού χάιδευαν τὰ κόκαλα ἐνὸς παλινοῦ κιάνου τόσο ἀκαλά, πού ἡ ἴσος του νὰ μὴ φτάῃ πῦν μακρὰ ἀπὸ τὴν ἴδια. Ἡ ψυχῆ αὐτῆ δὲ ζοῦσε σ' αὐτὸν τὸν κόμο, ἀλλὰ μέσα σ' ἕνα σύννεφο, σ' ἕνα οὐρανὸ.
Κι' ἦθε μὲ μέρσ πού τῆ βγάλανε νεκρὴ!
Ἦταν ὁ ἴδιος μαρμαμένος κρῖνος, ἡ Ἀγνή Σάντα.

Στὸ κιάνο τὸ παλιὸ εἶχε ἀπομείνει ἕνα μουσικὸ τετραδίου ἀνοικτὸ καὶ ἕνα βιβλίο κλεισμένο».

Ἦεντε ἔξη γραμμὲς θὰ ἔφταναν νὰ χαρακτηρίσῃ κανεὶς τὸ διήγημα τοῦ κ. Ἀργῆ. Ἐπείμεινα ἐν τούτοις τόσο πολὺ σὴν ἀνάλυσή του, γιὰ νὰ μὴ μᾶς κατηγοροῦν οἱ νέοι συγγραφεῖς ὅτι τοῦς ἀδικοῦμε. Καὶ ὑποθέτω νὰ ἔδειξε ἡ ἀνάλυσή μου ὅτι δέν ἀδικῶ καθόλου τὸν κ. Ἀργῆ. Ἀπεναντίας μάλιστα. Π.

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) G. Schlumberger—Byzance et Croisades
- 2) L. Gillet—La peinture Française
- 3) Grabar—La décoration byzantine
- 4) Svoboda—L'esthétique d' Aristote
- 5) Marouzeau—L'année philologique
- 6) Marouzeau—Dix années de Bibliographie Classique
- 7) Cladkov—Le ciment
- 8) Sartiaux—Les civilisations anciennes de l'Asie Mineure
- 9) Leroy—Fénelon
- 10) Navaud—Ce qu'il faut connaître de l'histoire d'Allemagne
- 11) Kalaev—Rastralchiki
- 12) Zweig—Dostoievski
- 13) Krijanovskaia—L'élixir de longue vie
- 14) Marguerite—Le bétail humain
- 15) Rainer Maria Rilke—Auguste Rodin
- 16) Roger Martin Du Gard—La Conflé
- 17) Freud—Ma vie
- 18) Les cahiers Marcel Proust, 2ème. Répertoire
- 19) Les cahiers Marcel Proust, 3ème. Morceaux choisis
- 20) Bérard—Ithaque et la Grèce des Achéens
- 21) Grabar—Recherches sur les influences orientales dans l'art balkanique
- 22) Juret—Système de la syntaxe latine
- 23) Monakov et Mourque—Introduction biologique à l'étude de la neurologie et de la psychopathologie
- 24) Jaspers—Psychopathologie Générale
- 25) Freud—Essais de psychanalyse
- 26) Brun—Manuel de Radiotélégraphie appliquée
- 27) Meyerson—De l'explication dans les sciences
- 28) L'évolution psychiatrique. Psychanalyse—Psychologie clinique, 2 tomes
- 29) Hoppe—Histoire de la Physique
- 30) Evrard—Le monde des abeilles

Βιβλιοπωλεῖον Κάουφμαν—

Σταδίου 24—Ἀθήναι,

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΚΑΙ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Κατὰ τὸ δεκαπενθήμερον τοῦτο αἱ ἐφημερίδες τῶν Ἀθηγῶν ἠσχολήθησαν σχεδὸν ἀποκλειστικῶς μὲ τὴν προεκλογικὴν κίνησιν, τὰποτελέσματα τῶν ἐκλογῶν καὶ τὴν ἐπιδημίαν τοῦ διαγκείου. Περὶ αὐτὰ ἐστράφη καὶ ἡ ἀρθρογραφία καὶ ἡ χρονογραφία. Ἐννοεῖται δὲ καὶ ἡ γελοιογραφία...

—Εἰς τὸ «Ἐθνος» ὁ κ. Σπύρος Μελᾶς ἐδημοσίευσε σειράν χαριτωμένων ἐντυπώσεων ἀπὸ τὰ «Ταξειδάκια του ἀνὰ τὴν Βοιωτίαν». Ὁ ἐν Παρισίοις ἀνταποκριτὴς τῆς ἰδίας ἐφημερίδος ἠρώτησε περὶ τοῦ διαγκείου τὸν καθηγητὴν τῆς Ἱατρικῆς Σχολῆς κ. Τανόν, εἰδικῶς μελετήσαντα τὴν ἐπιδημίαν αὐτὴν ἐν Συρίᾳ καὶ Παλαιστίνῃ. Κατὰ τὸν κ. Τανόν, ὁ διαγκείος εἶναι καλοήγητος, ἐκτός ὅταν ἔχη ἐπιπλοκάς. Ἀλλ' οὔτε προφύλαξις ὑπάρχει, οὔτε φάρμακον. Συνιστᾷ μόνον τὸ ἱεὺλικὸν γάτρικον (Salicylate de soude) 4 γραμμ. τὴν ἡμέραν, ὡς τονωτικὸν τῆς καρδίας. Καὶ προλέγει ὅτι ἡ ἐπιδημία θὰ σβύσῃ μόνον τῆς τὸ φθινόπωρον. ὅταν θὰ ἐκλείψουν οἱ κόνωπες, μολονῶτι ἡ Ἐπιστήμη δέν εἶναι ἀκόμη βεβίαια ὅτι ἡ νόσος μεταδίδεται ὑπὸ κωνόπων!

—Εἰς τὸ «Ἐλεύθερον Βῆμα» δημοσιεύονται ἀπὸ ἐνός σὺντομα χρονογραφήματα μὲ τὴν ὑπογραφὴν κ. οὐ. (=Κώστας Οὐράνης). Τὰ περισσότερα ἀπ' αὐτὰ ἔχουν μίαν ἄπλως προσηματικὴν σχέσιν πρὸς τὴν ἐπικαιρότητα: εἶναι ποιητικὰ καὶ κομψογραμμένα στίχοι κ' ἐντυπώσεις, πού, πούδ ξέρει γιατί, ὁ κ. Οὐράνης δέν τὰ ἔγραψε εἰς τὴν πραγματικὴν των μορφῆν,—δηλαδή ὡς ποιήματα.

—Εἰς τὴν αὐτὴν ἐφημερίδα ὠραιότατον ἀρθρον τοῦ κ. Παπακωνσταντοῦ διὰ τὸν σιδηρόδρομον τοῦ Διακορτοῦ καὶ τὴν περίφημον τοποθεσίαν τῶν Καλαβρούτων ἐνάργεια, δρασερότης καὶ χάρης τὸ διακνέουν ὀλόκληρον.

—Εἰς τὴν «Πρωτῖν» ἀνταπόκρισις τοῦ κ. Γιουζαρίνη διὰ τὸ Μονπαρνᾶς καὶ τὴν συνοικίαν τῶν καλλιτεχνῶν. Ὁ ἀνταποκριτὴς βλέπει μὲ ὀλιγότερον μελανὴν ὄριν τὴν πανοπερμίαν πού διακνέεται σήμερον εἰς τὰ ἀκραιφνῶς παρισινὰ αὐτὰ κέντρα, καὶ ἀποδίδει τὸ πνεῦμα τῶν σχετικῶν ἀκαιοδοξῶν κριτικῶν εἰς ἕνα ἀσύγχρονον καὶ φανατικὸν γαλλικὸν ἐθνικισμὸν.

—Εἰς τὴν «Πολιτεία» συνεχίζονται αἱ περιγητικαὶ ἐντυπώσεις εἰς τὴν «Χώραν τοῦ Νεῖλου», γραμμένα ἀπὸ τὸν γονιμώτατον Μπλάσκο Ἰμπάνιθ μὲ ἐξαιρετικὴν ἀφθονίαν καὶ ποιικίαν λεπτομερειῶν.

—Σημειώνομεν ἐν ἀρθρον τοῦ Willy Smerco εἰς τὴν «Καθημερινήν», ἐνδιαφέρον ἀπὸ πάσης ἀπόψεως: πρόκειται διὰ τὴν συγκέντρωσιν εἰς δύο μουσειακὰς αἰθούσας ὄλων τῶν καλλιτεχνικῶν ἀντικειμένων τοῦ Γιλδίτ, ἐκτεθειμένων πλέον εἰς τὴν ἀπληστον περιέργειαν τοῦ κοινῦ ἀπὸ τὸ βάθος τῶν θρούλων του, τῆς ἱστορίας του καὶ τοῦ μυστηρίου του.

—Εἰς τὴν «Ἑλληνικὴν» εὐρίσκομεν ἕνα συντομώτατον, ἀευχῶς, σημείωμα διὰ τοῦς συγκρότους νέους Ἰταλοῦς ποιητὰς ἀπὸ αὐτὸ μαν-

θάνομεν ὅτι ἡ ποίησις καλλιεργεῖται ἀφθονώτατα εἰς τὴν πόλιν Ἰταλίαν, ὅτι οἱ νεαροὶ ποιηταὶ εἶναι κάμπολλοι, καὶ ὅτι, παρ' ἄλλην τὴν σχετικῶς ὑποδεετέραν ἀπήχθον τῆς Ἰταλικῆς γλώσσης εἰς τὸν κόσμον, ἐργάζονται μ' ἐνθουσιασμόν καὶ πεποιθήτην, συνεχίζοντες τὴν παράδοσιν τοῦ Καρνεοῦ καὶ τοῦ Ντ' Ἀννούτσιου.

— Εἰς τὸν «*Αἰῶνα*» τῶν Παρισίων αἱ πολὺ ἐνδιαφέρονται συνέχεται «*Ἡ νεότης τοῦ Μπετόβεν*» καὶ «*Ὁ σκοπὸς τῆς φουκτῆς ἀγογῆς*». Ἀναδημοσιεύεται καὶ κριτικὴ τοῦ κ. Φώτου Πολίτη διὰ τὰ ὑπὸ τοῦ «*Αἰῶνος*» ἐκδοθέντα «*Κοινωνία*» τοῦ Ρίξου Νερουλοῦ, κατὰ μετάφρασιν εἰς τὴν Γαλλικὴν καὶ μετὰ σχολίων τῆς δ. Π. Λυσκάρεως.

— Εἰς τὸν «*Μορβάν*» τῆς Τριπόλεως : «*Ὁ ποιητὴς Σολωμός, τὸ ἔργο του καὶ ἡ Τριπολιτάς*», ἀρθρον τοῦ κ. Γ. Ἀδαμοπούλου. Ἐξαίρητι κριτικὴ τοῦ στίχου τοῦ Ὑμνου, τοὺς περιγράφοντας τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπολιτάς.

— Εἰς τὴν «*Ἰσιδα*» τῆς Ἀλεξανδρείας : «*Στεφάν Τζώφ, Μαλλαριέ καὶ Καβάρης*», μελέτη τοῦ κ. Γιάγκου Χριστοδούλου. Δημοσιεύεται καὶ τὸ «*Διαιξίσιον*», ἡ εἰς τὸν Καλοκαιρινῶν βραβευθεῖσαι κωμῶδιαι τοῦ κ. Ντόλη Νίτσα, τακτικοῦ ἀνταποκριτοῦ τῆς «*Ἰσιδος*» εἰς τὰς Ἀθήνας.

— Εἰς τὸ «*Journal des Hellènes*» τῶν Παρισίων, ὁ κ. Louis Roussel, ἐξ ἀφορμῆς τῶν σεισμῶν τῆς Κορίνθου, ἀρμυεῖ περὶ τῶν γαλλικῶν *sisme* ἢ *seisme*. Καὶ μετὰ τῶν δύο αὐτῶν τύπων, προτιμᾷ τὸν ἀπλούστερον *sisme*. Ὁ ἐν Ἀμβούργῳ ἀνταποκριτὴς τῆς ἰδίας ἐφημερίδος ἐπιστέλλει περὶ τῆς διαλέξεως τοῦ κ. Χιμένεζ εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ ἐκεῖ Ἑλληνικοῦ Club με θέμα : Ἡ ἀρχαία καὶ ἡ σύγχρονος Ἑλλάς, τὰ τοπία τῆς καὶ ἡ παρουσιώδης φιλοξενία τῶν κατοίκων τῆς. Ὁ ἴδιος ἀνταποκριτὴς ἐπιστέλλει καὶ περὶ τῶν ἐν Γερμανίᾳ κλασσικῶν καὶ νεοελληνικῶν σπουδῶν, τὰς ἀποίας εὐνοεῖ ὁ Ἑλληνογερμανικὸς Σύνδεσμος τοῦ Ἀμβούργου. Εὐρέθῃ μάλιστα καὶ Μαικήνας, ὁ κ. Καλούδης, διὰ τὴν ἐκδοσιν δώδεκα πρὸς τὸ παρὸν βιβλίων γερμανικῶν ἐνδιαφερόντων τὴν Ἑλλάδα. Μεταξὺ αὐτῶν εἶναι καὶ τὸ πρῶτον ἐκδοθὲν «*Νεοελληνες Λυρικοὶ*» τοῦ κ. Dietrich. Θὰ ἐκδοθῶν ἀκόμη, κατὰ μετάφρασιν τοῦ ἰδίου, «*Ἡ κερένια κούζλα*» τοῦ Χρηστομάνου, «*Ἀρχαία, βυζαντινὰ καὶ νεοελληνικὰ διηγήματα*» Παύλου Νισβίνα, Πέτρου Βλαττοῦ καὶ Ἀλεξάνδρου Παπαδοπούλου, «*Τρία νεοελληνικὰ μονόπρακτα*» Ξενοπούλου, Δάφνη καὶ κυρίας Καζαντζάκη, κ.ά.

— Ἡ «*Ἐλευθερία*» τῆς Αἰρίσης, ἀκόμη καὶ τὰς ἡμέρας τοῦ ἐκλογικοῦ πάλου, δὲν ἔπαυσε νὰ δημοσιεύῃ, εἰς τὴν εἰδικὴν τῆς στήλην «*Ἐνθ' διαβαίνει ἡ ζωὴ*», χρονογραφήματα, σάτυρες, μικρὰ λογοτεχνικὰ κομμάτια, πεζὰ ποιήματα κτλ. Ἀκόμη καὶ μίαν μικρὰν κωμῶδιαν ἐνρίσκωμεν εἰς τὸ φύλλον τῆς 17 Ἀυγούστου : «*Γιὰ τὴν Γυναῖκα*» ὑπὸ Ὀλγας Χαριτάκη.

— Εἰς τὸν «*Ἰσραήλ*» τῆς Θεσσαλονίκης : «*Υπάρχει ἑβραϊκὸς ἔθνισμός ;*» ὑπὸ Πέτρου

Παράφ. «*Διατὶ εἰμαι Ἑβραῖος*» ὑπὸ Ἐδμόνδου Φλέγγ. «*Τὸ νέον Πανεπιστήμιον τῆς Παλαιστίνης*», καὶ ἄλλα ἐπίσης ἀξιανθίοντα.

— Εἰς τὸ «*Μπουκέτο*», ἐκτὸς τῶν μεταφρασμένων μυθιστορημάτων καὶ ἀναγνωσμάτων : «*Λαϊκὴ Ζωολογία : Ἡ Βίδρα*». «*Κατακαϊμένα χρόνια*», ἀπὸ τῆς Μακεδονικῆς Ἱστορίας τοῦ κ. Σταμ. Σταμ. «*Ὁ Ματαρματιανολίης*», ἑλληνικὸ παρρησιόβη, καὶ «*Ἀγάπη στὸ βουνό*» διήγημα τοῦ Ἀργύρη Ἑβραλιώτη.

— Μία ἐξήγησις : Δὲν ἀσχολοῦμεθα πλέον μὲ ὅτι γράφει ἐναντίον μας ἡ «*Ἡ Ἰέα Ἐπιθεωρητῆ*» ἀλλ' αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι δὲν παρεμποδισθῶμεν μ' ἐνδιαφέρον τὰξιδολογὰ περιεχομένης, ἀδιάφορον πάλιν ἂν ἀνάγεται ὅλα εἰς τὸν αὐτὸν παρονομαστήν. Π : γ : «*Ἐνας ὀλόκληρος αἰώνας, ἀπ' ἀφορμῆ τὰ 100 χρόνια τοῦ Βολταίρου*» μελέτη τοῦ κ. Π. Πικροῦ. «*Ὁ γυριστὴς*» διήγημα τοῦ κ. Νίκου Νικολαΐδη. Συνέχεια τοῦ «*Direttissimo*» τοῦ Ἰσραῆλ κατὰ μετάφρασιν τοῦ κ. Ζεβγᾶ. Ἡ Τέχνη στὴ Ρωσία. Τὸ Γιαπωνέζικο Θέατρο. Κριτικὰ Σημειώματα.

— Ἀνεξαρτήτως μερικῶν ἀντιλήψεων, αἱ ὀποῖαι βεβαίως δὲν μᾶς εὐρίσκουν συμφέροντες, μετὰ χαρᾶς βλέπομεν τὰ «*Μουσικὰ Χρονικὰ*» νὰ ἐξελλίσσωνται εἰς πρώτης γραμμῆς μουσικῶν περιοδικῶν. Μὲ τὴν τεραστίαν μουσικὴν κίνησιν τοῦ τόπου μας, τοιοῦτο περιοδικὸν ἴτε ἀπαραίτητον, καὶ δι' αὐτὸ ἐλπίζομεν νὰ ὑποστηριχθῆ αὐτὸ καὶ νὰ μακροζωήσῃ. Ἐκ τῶν περιεχομένων τοῦ τελευταίου διπλοῦ τεύχους Ἰουλίου-Αὐγούστου : Φάνη Μιχαλοπούλου : Τὸ μουσικὸ συναίσθημα στὴν πρωτόγονη μορφή του, — Γεωργίου Λαμπελέτ, Ἡ Ἑλληνικὴ Μουσικὴ καὶ αἱ ὑποδιαίρεσις τοῦ τόπου (ἐπὶ μελέτης τοῦ κ. Ἐλισ Γιαννίδου), — Σταύρου Προκοπίου. Τὸ προσκύνημα τοῦ Βάγγερ, — Νικ. Ι. Αἰσκαρι, Σωματεῖα Μουσικῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, — Κριτικὰ Σημειώματα, εἰκόνας, καὶ Μουσικῶν Παράφρασις : «*Τριανταφυλλιά καὶ Κυκαρίσαι*» τοῦ Ναπ. Λαμπελέτ.

— Εἰς τὸν «*Παρθενόν*» τῆς Νέας Ὑόρκης κριτικὴ μελέτη τοῦ κ. Κλ. Παράσχου περὶ Κ. Καβάρη. Τὸ συμπέρασμα του : «*Ἐπιμύζομεν τὸν Καβάρην διότι ἀντιμετώπισε, μὲ ὄσσην κανεῖς ἄλλος Νεοελληὴν καθολικότητα, ὀλόκληρο τὸ πρόβλημα τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως, τὸ πρόβλημα καὶ τὸ δράμα. Ὁ Καβάρης εἶναι τραγικὸς ποιητὴς. Ὁ τραγικώτερος Νεοελληὴν.*»

— Εἰς τὰ «*Ἑλληνικὰ Γράμματα*» τῆς 19 Ἀυγούστου : «*Προμήνημα*» διήγημα Π. Δ. Ταγχοπούλου, — «*Γάμος στὴν Κερμασοῦντα*», λαογραφικὸν Σάββα Παπαδοπούλου, — «*Λατῶμοι, Ταλιαδόροι, Βαγενάδες*» Κ. Φαλτάιτς κτλ.

— «*Περιοδικὸν Δελτίον*» Βιβλιοθήκης Κρητικῆς Φιλολογικοῦ Συλλόγου ἐν Χανίοις. Ἐλάβαμεν τὸ τεύχος τῆς ἐξαμηνίας Ἰανουαρίου-Ἰουνίου, περιέχον : «*Τὸ χρυσοβούλλον τῶν Κορινθίων*» ὑπὸ Ν. Β. Τωμαδάκη, — «*Βιβλιωγραφία παλαιῶν χειρογράφων βιβλίου*» ὑπὸ Ν. Παπαδάκη, — «*Ἡ ἀρχαιολογικὴ μελέτη τῶν πόλεων τῆς Δυτικῆς Κρητικῆς*» ὑπὸ Γ. Λελεδάκη, καὶ ἄλλα ἐπίσης ἐνδιαφέροντα.

— Ἐλάβαμεν ἀκόμη «*Ἑλληνίδα*» «*Ἀλεξαν-*

δρινὴν Τέχνην», «*Ὀδὸν*», «*Μιαlesh*» (Ἀλεξανδρείας), «*Ἀτλαντίδα*» (Νέας Ὑόρκης), «*Χριστιανικὸν Φῶς*», «*Ἐφημερίδα τῶν Κεφαλληνῶν*», «*Τροσφυρικὸν Κόσμιον*», «*Φραγγέλιον*» (Ἀθηνῶν), «*Ἀρ. Σπουρίδων*» (Κερκυρας), «*Μούσας*» (Ζακύνθου) κτλ.

— Συνιστῶμεν τὸ μηνιαῖον «*Βιβλιογραφικὸν Δελτίον*» τῶν βιβλιαζῶν καταστημάτων Γ. Η. Καλέργη, (Πανεπιστημίου 22β.) Ἀναγράφει τὰ νέα βιβλία ὅλων τῶν ἐκδοτῶν καὶ στέλλεται δωρεάν εἰς πάντα αἰτούντα.

Ω.

ΟΛΑ ΤΑ ΓΑΛΛΙΚΑ
ΒΙΒΛΙΑ
ΠΩΛΟΥΝΤΑΙ
ΜΕ ΤΙΜΑΣ ΤΩΝ ΓΑΛΛΙΚΩΝ
ΕΚΔΟΤΙΚΩΝ ΚΑΤΑΛΟΓΩΝ
ΑΝΕΥ ΤΑΧΥΔΡΟΜΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΟΥΔΕΜΙΑΣ ΑΛΛΗΣ
ΕΠΙΒΑΡΥΝΣΕΩΣ
ΕΙΣ ΤΟ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ
ΚΑΟΥΦΜΑΝ
24 ΣΤΑΔΙΟΥ 24

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

κ. Ἀρ. Φ. Ἐνταῦθα. Τὸ ἔργον ὀλόκληρον ἐξεδόθη πρὸ ὀλίγου μὲ τὴν τίτλον «*Ὀδυσσεύς*» (ἐκδοσις Στοχαστῆ). Ἀλλὰ τὸ ἀπόσπασμα, τὸ ἴδιον ὁ κ. Κ. μᾶς εἶχε στείλει πρὸ καιροῦ, εἰς τὸν τίτλον «*Ὀδύσσεια*». — κ. Α. Δ. Κ. Ἀλεξανδρείαν. Δὲν μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ ὑποστηρίξωμεν τὴν γνώμην τοῦ ἀντιπροσώπου μὲ τὸ εἰκοσιπέδιον γράμμα σας. Δὲν εἶναι, βλέπετε, γνώμη τοῦ περιοδικοῦ, ἀλλὰ ἐνός συνεργάτου, ὅπως καὶ ἄλλῃ. Τὸ πολὺ-πολὺ θὰ μπορούσαμε νὰ δημοσιεύσωμεν τὸ γράμμα σας, ἂν ἴτε κάπως σμηνότερα γραμμένον (Γιατὶ βρίζετε ; Πολὺ περιέργο ! ..) Διὰ τὸ ἄλλο καμμία συνεννόησις ! Βρίσχετε «*ολιτροδ*» ἓνα διήγημα ποῦ μᾶς φαίνεται ἔσοχο. Ζήτημα γούττου καὶ ἰδιοτυγγρασίας. Δὲν ἀποκλείεται, βέβαια, τὸ δικό σας γούτο νὰ εἶναι ἀνώτερον. Ἀλλὰ πῶς θὰ μᾶς εἰπείατε ; Ἀπὸ τὰς ἄλλας σας ὑποδείξεις, μερι-

κὰς τὰς ἐλάβαμεν διὰ σημείωσιν καὶ σὰς εὐχαριστοῦμεν διὰ τὸ ἐνδιαφέρον μὲ τὸ ὅποιον παρακολοθεῖτε τὴν προσκίθειάν μας. Θὰ σὰς παρακαλέσωμεν μάλιστα νὰ μᾶς γράψετε τὰς ἐντυπώσεις σας, ὅταν τουλάχιστον αὐτὸ σὰς κἀνῃ εὐχαριστήριον. Καὶ κρίνεται ὅτι σὰς κἀνῃ πολλὴν. Ἔχετε τὴν «*θεῖαν μανίαν*». Γε' αὐτὸ ἴσως καὶ βρίζετε . . . — κ. Κ. Α. Α. Ἐνταῦθα. Ναι, τόρατὸ σας διήγημα δὲν μπορεῖ, διὰ τὸ τολμηρὸν τοῦ θέματος, νὰ συμπεριληφθῆ στὸν τόμον ποῦ εἰτοιμάζομεν. Διαιώνια σας λοιπὸν νὰ τὸ δημοσιεύσετε ἄλλοι. — κ. κ. Γ. Θ. καὶ Κ. Θ. Ἐνταῦθα. «*Ἐκτὸς κειμένου*», μὲ κάποιαν μεγέθυνσιν, θὰ μπορούσε νὰ δημοσιευθῆ μόνον ἡ «*Πύλη*». Ἡ ἄλλη δὲν εἶναι στὸ σῆμα, οὔτε τὸ θέμα θὰ ἐδικαιολογοῦσε τόσην σπαταλὴν χρόνου. — κ. Κ. Μ. Πάτρας. Ἐξαιρετικὴν εὐχαριστήριον μᾶς ἐπροξένησε τὸ γράμμα σας. Ναι, αὐτὰ ὅλα «*μεταξὺ μας*». Πρέπει ὅμως νὰ σὰς ποῦμε ὅτι αὐτὴ ἡ θεωρία δὲν φαίνεται διόλου καθαρὰ στὸ ἔργο σας. Ἀπεναντίας, κἀθένας νομίζει ὅτι ὑποστηρίζετε τὴν ἀντίθετη. — κ. Μ. Β. Ἐνταῦθα. Ἀφήσαμεν γιὰ σὰς ἓνα γράμμα εἰς τὸ Βιβλιοπωλεῖον. Ἐν τῷ μετὰξὺ ἐδιαβιάσαμεν καὶ τὸ διήγημα. Λοιπὸν, εἶναι ὅπως τὸ ἔκρινεν ὁ συνεργάτης μας. Μὲ τὴν ἔλλειψιν κάθε τοπονησίας καὶ καὶ ἐνὸς ὄνους, τὸ παίρνει κανεὶς γιὰ γνόπιον Φαντασθῆτε λοιπὸν τί κἀθαίνει ἓνα ἐγγλέζικο πρᾶγμα, ὅταν παρουσιάζεται ὡς ροιμελιώτικον ! — κ. Μ. Σ. (Βιβλιοπωλεῖον Ἀντωνιάδου Βέροιας. Θέλετε νὰντιγράψωμεν ἡμεῖς τὸ διήγημά σας καὶ νὰ σὰς στείλωμεν τὸ ἀντιγράφων ; Μεγάλῃ ἀξίωσις. Ἔσεῖς θὰ στείλετε ἀνθρώπον νὰ σὰς τὸ ἀντιγράψῃ — κ. Π. Φ. Ἀμβούργον. Τὰ ἐλάβαμεν ὅλα καὶ σὰς εὐχαριστοῦμεν. Μόλις εὐκαιρήσωμεν θὰ σὰς γράψωμεν. — κ. Γ. Θ. Β. Θεσσαλονίκην. Ἐλάβαμεν, εὐχαριστοῦμεν. ἔχομεν καὶ ἄλλα δικὰ σας πρὸς δημοσίευσιν. Ὁ συνεργάτης μας κ. Γ. Παναγιωτόπουλος μᾶς παρακαλεῖ νὰ διορθώσωμεν ὡς ἐξῆς τὸν πρῶτον στίχον τοῦ ποιήματος τοῦ στὸν Καρυωτάκη ποῦ ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ προηγουμένον :

Ἐφρυγες, Μένει ἡ πόρτα ὀλιανοιχτή.
ἀντὶ «*ἡ πόρτα ἀνοιχτή*», ὅπως κακῶς ἐτυπώθη. Διότι, λέγει, «*ἡ χαρμωδία σήμερα εἶν' ἓνα ἔγγραμμα ποῦ δὲν τὸ ἐπιτρέπει κανεὶς γραπτὸς ἢ ἀγραφὸς νόμος στὴν ποίησίν μας*». Ἰσως. Ὁμιολογοῦμεν ὅμως ὅτι καλότερα ἀνεχόμεθα μίαν χαρμωδίαν ἀπὸ τὰ σπαρακτικὰ ἐκεῖνα ἐπὶ τῷ βάζοντι τῶρα πολλοὶ κοιηταὶ ἐπὶ τέλος ἐπιθέτων ἢ ὀμιμάτων, διὰ νὰ τὴν ἀποφύγουν : «*Ἐλεγεν ἐκβίνη*», — «*τὴν καλὴν ὥρα*» — καὶ καθέξῃς. Αὐτὰ ἡ γλώσσα τοῦ λαοῦ μας δὲν τὰ ξέρει. Κἀνῃ πάντα συνίζητην, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν καθαρῶστατον ἢ ἠποία δὲν κἀνῃ ποτέ. Καὶ εἰς τὴν δημοτικὴν πεζογραφίαν ἐπίσης, δύο φωνήεντα κατὰ σειράν δὲν κἀνουν καμμίαν χαρμωδίαν. Προφέρονται μαζὶ σάν ἓνα. Οὔτε ἡ ἀπόστροφος εἶναι πάντοτε ἀναγκαία. Π. κ. «*εἰπ' ὁ ἄλλος*». Ἐξαίρετα μπορεῖ νὰ γράψῃ κανεὶς «*εἶπε ὁ ἄλλος*» (στὴν πεζογραφίαν) καὶ νὰ μετρήσῃ τέσσερας συλλαβὰς, ὅπως στὴν ποίησιν. Εἶναι μουσικώτερον. — κ. κ. Νδ-

την Ἀρέστην, Ἐβάν Ἀγγέλου, Μαν.όλην Ἀλεξίου, Νίκον Παπαῦν, Α. Μαγ. Ἡδὲ τὰ διαβάσαμεν καὶ θὰ σᾶς ἀπαντήσωμεν. — z. *M. N.* Ἐνταῦθα. Σᾶς εὐχαριστοῦμεν, θὰ δημοσιευθῇ. — z. *N. K.* Τῆνον. Ἐννοῦμεν τὸ ἐνδιαφέρον σας, τὸ ὁποῖον μᾶς τιμᾷ πολύ. Ὁ περὶ αὐτὸ λόγος θεωρεῖται ἔδω ἀπὸ πολλοὺς μεγάλος ποιητής· δι' αὐτὸ δὲν μπορούσαμε νὰ μὴ δημοσιεύσωμεν τὸ ἔργον ποὺ μᾶς ἔστειλε. Ἦνα περιοδικόν, βλέπετε, ἔχει πολλαπλῶς καὶ συχνὰ συζητούμενας ὑποχρεώσεις. z. *Πολ. Κ.* Ἐλάβαμεν τὸ δελτάριόν σας ἀπὸ τὸ Βερολίνον καὶ συνεμορφώθημεν. Τὸ σημερινόν ἄρθρον τοῦ z. Παράσχοι σᾶς πληροφορεῖ δι' ὅλα. — z. *N. Βαγ.* Ἐδεσσαν. Εὐχαριστοῦμεν πολύ. θὰ σᾶς σταλῇ ἀπὸ τὸ Βιβλιοπωλεῖον ὁ κατάλογός σας συμπληρωμένος. — z. *Η. Ψ.* Καλάμας. Ὁραία ἡ ἰδέα τοῦ Τριγώνου. Ἀλλὰ ὅπως εἶναι ἐκτελεσμένη, δὲν μπορεῖ νὰ δημοσιευθῇ. Ἄν θέλετε κάμειτε ἐν ἄλλο, μὲ τὴν ἴδια ἰδέα, ἀλλὰ πρὸ ποιητικῶν, δηλ. πρὸ... ἀποσκευασμένα. — z. *Θ. Ν.* Χανιά. Τὰ ἐλάβαμε ὅλα. Σᾶς στέλλεται ἐκ νέου τὸ τεύχος τῆς 1ης Ἀυγούστου. Συμβαίνει κάποτε νὰ γίνονται κανένα σπὸ Τεχνουργεῖον, ἀλλὰ δὲν ἔχετε, παρὰ νὰ γράψετε εἰς τὴν Διεκπεραίωσιν νὰ σᾶς τὸ ξαναπέλλῃ ἀμέσως Βεβαίως καὶ τᾶλλα σας διηγῆματα θὰ δημοσιευθῶν. — z. *Κώσταν Καρ.* Λαμπεῖαν Γράμματε ἀκευθείας κυρίαν Μαρτίετα Μινώτου, Ζάκωνθον. Διότι τὸ τελευταῖον τεύχος, ποὺ ἔχομεν ὑπ' ὄφει, δὲν ἀναγράφει ὕμνους συνδρομῆς. — z. *M. N. K.* Χανιά. Ὅμοιαις αἰτήσεις ἔχομεν τόσο πολλὰς, ὥστε ἀδυνατοῦμεν ν' ἀνταποκριθῶμεν, αἴτε θέλωμεν νὰ κάμωμεν ἐξαιρέσιν. Ὅπως ἠρνήθημεν εἰς ὅλους, μετὰ λύτης μᾶς ἀναγκαζόμεθα νὰρνηθῶμεν καὶ εἰς σᾶς. — *Ἰωνικόν*, ἐνταῦθα. Τὸ θέμα ἀκατάλληλον διὰ τὴν «Ν. Ἐστία». Ἀλλὰ καὶ τὸ γράμμα ὄχι πολὺ λογοτεχνικόν. Νομίζομεν ὅτι σᾶς χρειάζεται ἀκόμα πείρα. — z. *Γ. Κ. Τερ.* Ἐνταῦθα. Δεξιόν. — *Ἀναγνωστὴν*, Σῆρον. Βεβαίως. Ἄρχει νὰ ὑπάρχῃ ὁ ἀριθμὸς ἐγγραφῆς μέσα εἰς τὸν φάκελλον, ὁ ὁποῖος θὰ περιέχῃ τὸνομί σας. Ἐπιμένοντες εἰσπορεύετε νὰ ἐγγραφῆτε καὶ ὀλίγαις ἡμέραις πρὸ τῆς ἀποστολῆς τοῦ χειρογράφου. — δ. *M. Β.*

Ἐνταῦθα. Εὐχαριστοῦμεν πολύ διὰ τὰ καλὰ λόγια. Σᾶς ἐνεγράψαμεν ἀπὸ 1ης Ἰουλίου, διότι ἀπὸ 1ης Ἰουλίου ἢ 1ης Ἰανουαρίου ἀρχίζουν αἱ συνδρομαί. Τὸ σταλὲν θὰ δημοσιευθῇ ἐὰν ποὺ θέλετε, ἀλλ' ἄργότερα· τώρα δὲν ὑπάρχει τὸ ποσ. z. *M. M.* Ἐνταῦθα. Τὸ ἐλάβαμεν καὶ θὰ συμμορφωθῶμεν. Ἀλλὰ θὰ περιμένετε ὡς νὰ ἔλθῃ ἡ σειρά του νὰ τὸ διαβάσωμεν. — z. *B. Φ.* Η. Φάληρον. Συγγώμην ποὺ ἐβραδύναμεν νὰ παντήσωμεν εἰς τὸ γράμμα σας τῆς 27 Ἰουλίου. Σᾶς ἐνεγράψαμεν ἄνω ἐγκαίρως καὶ ἐλπίζομεν νὰ λαμβάνετε τὰ τεύχος τακτικῶν. Τὰ ποιήματά σας ἀδόκιμα ἀκόμη· πρέπει νὰ μελετήσετε πολὺ.

Η «ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ»

“ΒΟΤΡΥΣ”

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ

ΟΙΝΩΝ & ΟΙΝΟΠΝΕΥΜΑΤΩΝ

ΕΤΑΙΡΙΑ ΑΝΩΝΥΜΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΕΤΟΧΙΚΟΝ & ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟΝ

ΔΡΑΧ. 60.000.000

Τὴν 31 Δεκεμβρίου 1927

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΠΡΑΤΗΡΙΟΝ

ΟΔΟΣ ΑΘΗΝΑΣ 27^α

ΟΙΝΟΙ ΧΥΜΑ :

Λευκοί, ἐρυθροί, γλυκοὶ μοσχάτοι

ΟΙΝΟΙ Εἰς Φιάλας :

Ἐπιτραπέζιοι, ἐπιθύρσιοι, δρεκτικοί, τανωτικοί.

ΒΕΡΜΟΥΤ

ἐκ παλαιοῦ μοσχάτου οἴνου.

ΜΑΥΡΟΔΑΦΝΗ ἀπαράμιλλος.

ΠΑΛΑΙ Ν ΑΠΟΣΤΡ ΓΜΑ ΟΙΝΟΥ ΒΟΤΡΥΣ

ΤΥΠΟΥ ΚΟΝΙΑΚ

ἐξάμιλλον τῶν καλυτέρων Γαλλικῶν Κονιάκ.

Πωλεῦνται εἰς ὅλα τὰ κέντρα καταναλώσεως

ΠΥΡΣΟΣ, Α. Ε. ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΚΑΙ ΓΡΑΦΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ

Τὸ σημαντικώτερον μνημεῖον τῆς Νεοελληνικῆς Ἑκατονταετίας

Συγγράφεται ὑπὸ 700 ἐπιστημόνων, λογίων, συγγραφέων.

Ἐνδίδεται εἰς Τόμους μεγάλου τριστήλου σχήματος ἐκ σελίδων 1000 περίπου, πλουσίως εἰκονογραφημένους καὶ καλλιτεχνικώτατα χρυσοδεμένους.

ΑΠΟΚΤΗΣΑΤΕ ΤΗΝ διὰ μηνιαίων 100δράχμων δόσεων, ἐγγραφόμενοι συνδρομηταὶ διὰ τοὺς 12 πρώτους Τόμους ἀντὶ δρ. 3 000. —

Ζητήσατε ἐγκυκλίους καὶ πληροφορίας, γράφοντες :

ΠΥΡΣΟΝ Α. Ε. Λυκούργου 18, Ἀθῆναι